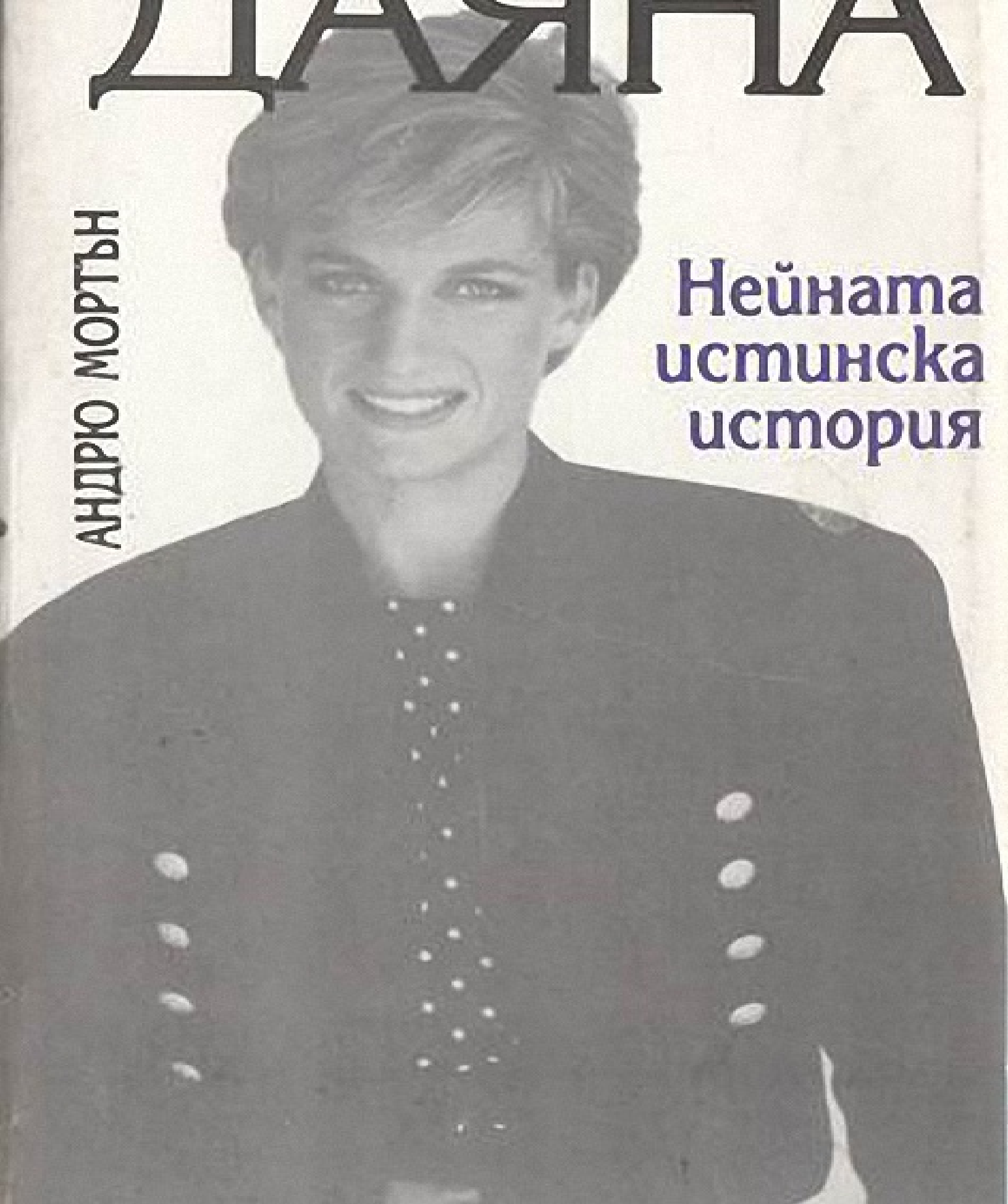

ДАЯНА

АНДРЮ МОРТЪН

Нейната
истинска
история

Лесно ли е да си принцеса в края на ХХ век?

Даяна: митове и реалност. Краят на приказката, наречена Лейди Ди.

Андрю Мортън, автор на световния бестселър разказва историята на един трагичен живот.

„Слънце” предлага на българските читатели книгата, която от лятото на 1992 година е на първо място в класацията на Америка и Европа.

В нашето издание е включена и последната глава от книгата, дописана от Андрю Мортън след отпечатването ѝ във Великобритания. Тя се публикува за първи път в Европа.

От издателството

- [Андрю Мортън — Даяна: Нейната истинска история](#)

- [1](#)

- [2](#)

- [3](#)

- [4](#)

- [5](#)

- [6](#)

- [7](#)

- [8](#)

- [9](#)

- [10](#)

- [Информация за текста](#)

Андрю Мортън — Даяна: Нейната истинска история

Това е само началото

Гласът от другия край на телефонната линия бе рязък, пропит от съдържано вълнение. „Включи устройството“ — каза той. Това не бе пултът за управление на някакъв военен кораб, нито таен офис в Белия дом, а моята скромна кантора над един ресторант в северен Лондон. Електронното устройство своевременно бе прикачено към стандартния телефон и така се появиха първите подробности около уволнението на личния секретар на принц Чарлс генерал-майор сър Кристъфър Еъри.

Това позвъняване бе първата стъпка, която водеше директно към сърцевината на британската монархия. То даде повод за разследването на истината за уелската принцеса, за брака ѝ и нейния живот в кралското семейство.

След като цяло десетилетие наблюдавах съвременната монархия, писах книги и подготвих предавания по радиото и телевизията за кралското семейство, смятах, че имам солидни знания по въпроса. Последната година обаче разбрах колко малко знам за онова, което ставаше зад портите от ковано желязо на Бъкингамския дворец и зад тухлените стени на Кенсингтънския дворец.

Публикувах разказа за уволнението на сър Еъри във вестник „Сънди таймс“. После написах по-дълъг материал за враждата между канцелариите на принца и принцесата на Уелс. Няколко седмици по-късно отпечатах друга статия за това, как в Хайгроув телевизионната звезда Джими Савил се опита да сдобри кралската двойка след разкритията, че Даяна е отказала Чарлс да организира парти за нейния тридесети рожден ден.

Публикациите в „Сънди таймс“ имаха няколко последствия. Първо, те станаха повод за лов на вещици в двореца с цел разкриването на моите източници. Дългият опит ми подсказа, че това ще бъде така. Новият личен секретар на принц Чарлс главнокомандващият Ричард Айлърд търсеше в статиите ключ към загадката, а личният секретар на кралицата Сър Робърт Фелоус заплашваше персонала в Кенсингтънския дворец.

Последва кратък телефонен разговор с дългогодишния фоторепортер на „Сънди таймс“ Артър Едуърдс, който имаше отлични източници в двора: „Обаждам се да те предупредя: внимавай, те търсят твоите хора.“ Тази забележка бе драматично потвърдена през март тази година, когато излязох с историята за предстоящата раздяла на херцога и херцогинята на Йорк. Обади се мой доверен човек, който ми съобщи, че е разпоредено на полицаи от специалните служби при кралския двор и дипломатическия корпус да открият откъде изтича информация. „Внимавай с телефонните си разговори“ — бе краткото предупреждение, и след десет дни кантората ми бе разбита.

В същото време статиите ми, изпълнени със симпатия към принцесата на Уелс, доказаха на хората, които я обкръжаваха, че нейната част от историята най-накрая може да се разкаже. Те бяха смаяни от количеството книги и статии, които се появили в чест на десетата годишнина от сватбата и тридесетия и рожден ден. В повечето от тях принцесата бе представена като фриволно и наивно момиче, чието емоционално и интелектуално развитие внимателно се направлява от сериозния ѝ съпруг. Единодушно се твърдеше, че макар да бе имал своите приливи и отливи, бракът им ги бе направил добри приятели, които имат

различни интереси, но са обединени от един общ дълг.

Скоро открих, че най-приближените до принцесата смятаха всичко това за гротескна пародия на истината. Повратната точка бе моята среща с човек от кръга на Даяна в едно кафене извън Лондон. Там чух тъжната история на живота ѝ в двореца Кенсингтън.

Този човек ми разказа как Даяна сериозно е обмисляла да отмени сватбата само два дни преди това. Причината била продължаващата връзка на принц Чарлс с Камила Паркър-Боулс — съпруга на един от членовете на кралското семейство. Камила била приятелка на Чарлс в ергенските му години и в съзнанието на Даяна това приятелство представлявало сериозна заплаха за собствения ѝ шанс за щастлив живот с принца на Уелс. Даяна била особено загрижена, когато само няколко дни преди сватбата разбрала, че принцът се кани да подари на Камила верижка, надписана с галените им имена Фред и Гладис. Тя разбрала истината за тези им имена, когато няколко седмици преди това Камила била болна и Чарлс ѝ изпратил цветя с картичка „От Фред за Гладис“.

Ето защо сватбеният ден бил за Даяна един от емоционално най-обърканите моменти в живота ѝ. По време на сватбеното пътуване видяла как от дневника на Чарлс изпадат снимки на Камила, а по-късно той се появил на вечеря с копчета на ръкавелите, надписани с техните инициали. От това фалшиво начало досега техният брак преживял още много превратности и стигнал до точката, когато между двамата съществува само едва прикрита антипатия.

Напрежението в живота ѝ на кралско величие и в брака ѝ отключило едно заболяване — булимия нервоза — което я преследва до днес. В някои моменти самотата я довежда до такова отчаяние, че прави няколко опита за самоубийство. А мрачните времена, както тя ги нарича, затъмняват почти целия ѝ живот в кралското семейство.

И все пак вълнуващата страна от биографията на Даяна е това, как тя се справя с живота си и как с помощта на приятели и съветници сега открива собствената си природа. Историята на нейното преобразяване от жертва в победител — един процес, който продължава и до ден-днешен — е предмет на тази книга.

Много събития, някои от които по-важни от останалите, доведоха до тази промяна; конфронтация с Камила Паркър-Боулс; поведението на Даяна след падането на лавината в Клостерс, Швейцария, която едва не отне живота на съпруга ѝ; успокояването на един страдащ непознат в болницата в Нотингам и решението ѝ да потърси начин за лечение на хроничното си заболяване. През 1991 година осъзна колко много се е променила в резултат на контактите си с приятеля си Ейдриан Уорд-Джаксън, който умираше от СПИН. Това бе преживяване, което обогати живота ѝ и ѝ помогна да разбере себе си, като ѝ даде по-силно усещане за цел в живота. Най-очевидният външен знак за нейното вътрешно развитие бе новата ѝ къса прическа, която показва чувството ѝ за освободеност от предишния живот.

Очевидно бе, че се е събрал материал за цяла книга, която радикално да промени общественото мнение за Даяна. Моят издател Майкъл О'Мара от Пенсилвания се нуждаеше от убеждаване. „Ако е била толкова нещастна, защо непрекъснато се усмихва?“ — питаше човекът, който бе отпечатал повече снимки на Даяна, отколкото който и да било друг на тази земя. Той бе много скептичен.

Уредихме среща с моите информатори и други заинтересовани хора. О'Мара прослуша ленти със записи на интервюта, прочете различни документи и разгледа много непубликувани преди снимки. След като бе изключен магнетофонът, последва дълга тишина. Като дърпаше силно от една хаванска пура, О'Мара рече: „Как, по дяволите, ще докажем

всичко това?”

Това бе основният проблем. Голяма част от материала, който имахме тогава, поради съображение за поверителност не можеше да бъде представен. Най-сетне намерихме стратегията. Всяка страна от тази история щеше да бъде потвърдена и подсилена от нови интервюта с хора от семейството, приятели и съветници на уелската принцеса. Тази задача щеше да отнеме следващите десет месеца. Сигурното предсказание, направено от астролога на Даяна през един августовски ден на 1991 година, бе, че това ще бъде мъчителен процес. Той бе толкова прав. Срещите ставаха на различни места: близо до дома на Даяна в Глостъшър, в Хампшър или Дорсет, в Шотландия и дори в Америка.

Най-важното бе да се запази тайната. Мандарините в Бъкингамския дворец обичат да контролират потока от информация за кралските служители. В това отношение те не се отличават от която и да е друга голяма организация. Авторите, които действат независимо от кралските сфери, твърде скоро откриват, че вратите бързо се затварят, заключват и барикадират.

Веднага щом изпратихме писмата с молба за интервюта обаче, стана ясно, че много от хората от „най-близкия кръг” на Даяна бяха разбрали, че е време да изяснят всичко около нейната репутация. Бяха уверени, че най-сетне трябва да се каже истината за трудния живот, който Даяна е водила и през по-голямата част от времето все още води. Тези записани интервюта само подсилиха предварителния замисъл. Един близък нейн приятел обясни защо толкова много от приближените ѝ хора са решили да съдействат: „Десет години само седяхме и гледахме как съсипват Даяна. Често сме си говорили, че нещо трябва да се направи. Но нищо не стана. Виждахме как кралският двор я погубва, виждахме пустотата в нейния брак.”

Цялата тази операция трябваше да се извърши много бързо, тъй като скоро стана ясно, че принцесата може да напусне кралските кръгове, преди да се отпечата книгата. Както каза Джеймс Гилби, който познаваше Даяна от 17-годишна: „Тя наскоро ми каза, че не е планирала нищо в дневника си след юли, тъй като не смята да бъде там.” Това драматично изявление може би е отразявало истинските ѝ желания, но с подобна нестабилна прогноза ние не можехме да рискуваме: книгата бе планирана за юни. И това бе разумно решение, като се имаше предвид внезапното отпътуване на Йоркската херцогиня от кралското семейство през март 1992 година.

С напредването на интервютата иззад очернения образ на Даяна изплува един съвсем нов човек. Зад усмивките за камерите Даяна е самотна и нещастна млада жена, която живее в брак без любов; която кралицата смята за аутсайдер и която често е скарана с целите и перспективите на цялата кралска система.

Сред фотографиите в сребърни рамки, скъпите порцеланови колекции и други дреболии, разположени в нейните стаи в двореца Кенсингтън, има и уред за унищожаване на писма, както и устройство за прикриване на телефонните и разговори. Миналото лято нейните покои бяха внимателно претърсени за евентуални подслушващи уредби. Нищо не бе открито, но съмнението остана. Тя дори внимава за всичко, което хвърля в кошчето за отпадъци. На нищо и на никого не може да се вярва.

Несъмнено Даяна смята, че е платила висока цена за кралския си живот и с нетърпение чака деня, когато ще може да прекара един уикенд в Париж или, както казва: „Да мога да тичам по брега, без някой полицай да ме следва.” И докато мечтае и се надява, трябва да търпи един брак, който ѝ носи много болка и мизерно удовлетворение.

Тя често обсъжда основната дилема в живота си. Ако се разведе с принц Чарлс, ще

изгуби децата си и възможността да помага на бедните, независимо дали са бездомни, болни от СПИН или други. Ако остане, ще бъде в капана на един живот, който ѝ предлага нищожни перспективи за лично щастие.

Както казва най-добрата и приятелка от ученическите години Каролин Бартоломю: „Тя не е щастлива, но беше преди години и аз от сърце се надявам, че един ден ще намери щастieto, което наистина заслужава.”

Даяна намира успокоение в двете си деца, принцовете Уилям и Хари, които несъмнено са най-важните хора в живота ѝ. Те са нейната непоколебима опора в един затворен и тягостен свят. Както казва: „Искам да ги възпитам в увереност, а не да очакват нещо и после да останат разочаровани. Това много улесни моя живот. Аз обичам да притискам силно децата си и да спя с тях. Винаги им давам много обич, защото това е най-важното.”

Знае, че един ден принц Уилям ще стане крал, но е твърда в убеждението си, че самата тя никога няма да стане кралица. Това дълбоко и съдбовно нейно усещане, което е оказало влияние върху целия ѝ живот, ѝ подсказва интуитивно, че е избрана за специална мисия. Съдбата ѝ я е повела по друг път — път, по който монархията е на второ място след истинското ѝ призвание.

Този път неминуемо води към работата ѝ за болните, умиращите и отчаяните. Нейните духовни сили, които са я крепили през най-мрачните часове, сега се проявяват в странното ѝ себеотдаване на хората в нужда. Това е призвание. Брат ѝ, граф Спенсър, ми каза: „За мен тя е една изцяло християнска фигура, която притежава силата на истинските християни и цел, на която другите могат да завиждат. С тази увереност и силния си характер може да върши много добрини. Сигурен съм, че ще продължи да го прави.”

Иронията на нейния живот е, че ако имаше щастлив брак, тези качества можеха да останат неразкрити. Нейната работа с тежко болните ѝ носи голямо удовлетворение. Даяна казва: „Обичам работата си, не мога да дочакам часа да отида при болните.”

Тя изстрада много през последните десет години, но тези преживявания са ѝ дали силата да понесе емоционалното бреме, под което ще се огъва и през следващия етап от пътя си. Както ѝ каза Майка Тереза по време на тазгодишното посещение в Рим: „За да лекуваш другите хора, самата ти трябва да страдаш.” И Даяна се съгласи.

И докато се бори, за да постигне едно приемливо равновесие в живота си, Даяна признава напредъка, който е постигнала. „Аз се отворих към хората. Животът ми се променя. Това е само началото.”

Трябваше да се родя момче

Това е спомен, трайно отпечатан в душата ѝ. Даяна Спенсър била седнала на студените каменни стълби у дома в Норфък и стискала здраво парапета от ковано желязо, а около нея се вдигала голяма шумотевица. Чувала как баща ѝ товари куфари в багажника на колата, после как майка ѝ Франсис преминала по чакъления двор, как вратата се затворила и шумът от запаления двигател бавно затихнал, докато майка ѝ се отдалечавала от Парк Хаус и от нейния живот. Даяна била на шест години. Четвърт век по-късно това е моментът, който все още ясно изплува в съзнанието ѝ, и усеща болката от разрушеното доверие и изолацията, която е означавала за нея раздялата на родителите ѝ.

Всичко това може да не е станало точно така, но Даяна носи този образ в съзнанието си. Още много други снимки от детството ѝ са останали в паметта ѝ. Сълзите на майка ѝ, самотното мълчание на баща ѝ, безкрайното сноване ту към единия, ту към другия родител, брат ѝ Чарлс, който плачел нощем в стаята си, чувството за вина, че не се е родила момче. Копнеела за прегръдки и целувки, а ѝ давали каталог от магазина „Хамли“ за детски играчки. В детството си е искала само емоционални, никога материални неща. Нейният астролог Феликс Лил казва: „Тя произхожда от привилегировано семейство, но е имала много тежко детство.“

Даяна Спенсър е родена в късния следобед на 1 юли 1961 година и е третата дъщеря на виконт Алторп, тогава 37-годишен, и виконтеса Алторп, с 12 години по-млада от него. Тежала е 3 килограма и 500 грама и въпреки че баща ѝ изразил задоволството от „идеалните ѝ физически качества“, от семейството не останало скрито чувството му на пълно разочарование, че отново не се е появил дългоочакваният наследник, който да носи името Спенсър. Очакването за момче било толкова голямо, че родителите ѝ не били мислили за женско име. След седмица се спрели на Даяна Франсис — името на майката и на прабабата от рода Спенсър.

Въпреки че виконт Алторп, покойният граф Спенсър, бил много горд с новородената си дъщеря, която обичал повече от всичко, забележката му по повод на нейното здраве би трябвало да бъде по-дипломатична. Само осемнадесет месеца преди това майката на Даяна родила момче на име Джон, което било толкова деформирано и болно, че живяло само десет часа. Това били мъчителни дни за семейството, а и върху него се оказвал силен натиск от страна на по-възрастните членове на рода да се разбере “какво не е наред у майката”. Искали да узнаят защо ражда все момичета. Двадесет и три годишната лейди Алторп била изпратена за изследвания в различни клиники в Лондон. За нея — изключително горда и упорита жена — това било унижително и несправедливо, като се има предвид, че днес вече се знае: полът на бебето се определя от мъжа. Както отбелязва нейният син Чарлс, новият граф Спенсър: „Това е било ужасно време за моите родители и вероятно причината за техния развод, тъй като смятам, че те никога не успяха да го превъзмогнат.“

Въпреки че е била твърде малка, Даяна със сигурност е улавяла нотките на безсилие в семейството и е поемала съответния дял от вината, че е разочаровала родителите си и цялата фамилия — чувства, които сега приема и разбира.

Три години след раждането на Даяна дългоочакваният син се появява. За разлика от Даяна, която е кръстена в църквата Сандрингам и кръстниците ѝ били обикновени хора от средната класа, бебето Чарлс е кръстено много изискано в абатството Уестминстър, като кралицата била главната кръстница. Бебето било наследник на бързо намаляващо, но все още значително богатство, натрупано през XV век, когато фамилията Спенсър била сред най-заможните търговии на овце в Европа. С богатството си те получили графска титла от крал Чарлс I, построили Алторп Хаус в Нортхамптъншър, сдобили се със семеен герб с мотото „Бог защитава праведните“ и натрупали чудесна колекция от произведения на изкуството, антични предмети, книги и други изящни произведения.

През следващите три века Спенсърови се чувствали като у дома си в дворците Кенсингтън, Бъкингам и Уестминстър, тъй като заемали различни държавни и дворцови служби. Ако не са достигали до управленските върхове, то със сигурност са крачили уверено из коридорите на властта. Спенсърови ставали Рицари на Ордена на жартиерата, лични съветници, посланици и лордове на Адмиралтейството, а третият граф Спенсър бил считан за вероятен министър-председател. Те били в родствени връзки с крал Чарлс II, с херцозите Марлборо, Девъншър и Бйбъркор, и чрез един каприз на историята — със седем американски президента, включително Франк-лин Д. Рузвелт, с актьора Хъмфри Богарт и според някои и с Ал Капоне

Служейки на краля, Спенсърови показвали всичките качества на благородника и на лоялния служител. Поколения от тях изпълнявали функциите на лорд Чембърлейн, флигел-адютанти, придворни дами и други в двора. Бабата на Даяна графиня Спенсър била главна придворна дама в покоите на кралица Елизабет, кралицата а другата ѝ баба Рут — лейди Фърмой, и понастоящем е една от дамите в покоите на кралицата Майка — пост, който заема почти 30 години. Покойният граф Спенсър служил като флигел-адютант и на крал Джордж VI, и на сегашната кралица.

Така или иначе, тъкмо семейство Фърмой, по линия на майката на Даяна, са хората, чиито корени са в Ирландия и които имат много връзки в САЩ, и са успели да купят къщата Парк Хаус в Норфък, където преминава детството на Даяна. Заради приятелството си с втория му син, херцога на Йорк (по-късно крал Джордж VI), крал Джордж V дава на дядото на Даяна Морис Фърмой, четвъртия барон, къщата под наем. Парк Хаус е огромен имот, построен, за да подслонява големия поток от гости и прислужници от близкото имение Сандрингам.

Семейство Фърмой естествено оставали своя белег върху околностите. Морис Фърмой станал член на Парламента в консервативното крило, а съпругата му от Шотландия, която, за да се омъжи, се отказала от обещаващата кариера на пианистка, основала фестивала за изкуства и музика "Кингс Лин". От самото си начало през 1951 година той привлича световноизвестни музиканти като сър Джон Барбироли и Йехуди Менухин.

За малката Даяна Спенсър това благородно наследство не било толкова впечатляващо, колкото ужасяващо. Тя не обичала посещенията в семейната къща Алторп. Там имало прекалено много страшни ъгли и зле осветени коридори с портрети на отдавна починали предци, чиито очи настойчиво я следели. Брат ѝ си спомня за имението: „Беше като клуб на старци с безброй часовници, които тиктакаха безспир. За едно будно дете това бе кошмарна къща. Никога не искахме да ходим там.”

Тези неприятни предчувствия били подсилвани от лошите отношения между нейния дядо Джак, седмият граф, и сина му Джони Алторп. Години наред те почти не си говорели.

Рязък до грубост, но страстно покровителстващ Алторп, дядото на Даяна си бил спечелил прякора „графът уредник“, тъй като знаел историята на всяка картина и мебел в този великолепен дом. Той бил толкова горд с имението си, че често вървял след посетителите с парцал за бърсане на прах, а веднъж в библиотеката грабнал една пура от устата на Уинстън Чърчил. Зад външната му избухливост всъщност се криел човек с изискан вкус, чиито принципи ярко контрастирали на подхода на неговия син към живота — типичен английски джентълмен, отдал се на приятни забавления.

Даяна изпитвала страхопочитание към дядо си, но обожавала баба си графиня Спенсър. Ето какво казва принцесата: „Тя бе мила, чудесна и много особена. Направо божествен човек!“ В околността графинята била известна с посещенията си при болни хора, с това, че винаги намирала начин да каже добра дума или да направи щедър жест. Даяна е наследила яркия и силен характер на майка си, но също така е била благословена и от баба си да носи загриженост и съчувствие към другите.

За разлика от зловещия блясък на Алторп, Парк Хаус — домът на Даяна, състоящ се от десет спални, бил по-уютен, независимо от дървените къщи на прислугата, големите гаражи, открития плувен басейн, тенискортът и игрището за крикет, както и шестте души персонал, между които готвач, иконом и лична гувернантка.

Закрита от пътя с храсти и дървета, Парк Хаус е величествена къща, но нейните мръсни тухлени стени я правят да изглежда доста мизерна и самотна. Въпреки този външен вид обаче децата от семейство Спенсър обичали да живеят там. Когато след смъртта на дядо си през 1975 година се преместили в Алторп, Чарлс си взел сбогом с всяка спалня, а Даяна и днес продължава да посещава бившия си дом, макар да е превърнат в хотел за инвалиди.

Парк Хаус бил дом с атмосфера и присъствие. На партера се намирали кухнята с каменния под, тъмнозеленото перално помещение, което било свърталище на злонравната котка на Даяна, наречена Мармалад, и класната стая, в която мис Гъртруд Алън — гувернантката, известна с името Алай (Съдружница) — учила момичетата да четат и пишат. Съседната стая, която децата наричали „Стаята на бръмбарите“, била облепена изцяло с психарски постери, снимки и други символи на попзвездите от 60-те години. Иначе къщата, украсена с официални семейни портрети, фотоси на полкове, фотографии и документи, разказващи за живот, преминал в работа за добруването на хората, изглеждала като снимка от живота на аристокрацията.

От хубавата си бежова стая на първия етаж Даяна виждала полянки с добитък, широки полета и паркове с елови дървета, сребърни брези и тисове. По ливадите редовно притичвали зайци, лисици и различни горски животни, а морските птици, които често се гушели до прозорците, напомняли, че норфъкският бряг е само на шест мили.

Това било божествено място за отглеждане на деца. Те хранили пъстървата в езерото на Сандрингам Хаус, пързаляли се по парапетите, водели шпаньола Джил на дълги разходки, играели на криеница в градината, слушали как вятърът шуми в листата на дърветата и ходели на лов за яйца на гълъби. През лятото плували в затопления открит басейн, търсели жаби и попови лъжички, устройвали си пикници на брега до дървената си къща в Бранкастър и играели в собствената си къщичка на едно дърво. А наоколо винаги се носела миризмата на нещо апетитно, което се печело във фурната в кухнята.

Като по-големите си сестри, Даяна се качила на кон на тригодишна възраст и скоро се прирастила към животните — колкото по-малки били, толкова повече ги обичала. Имала хамстери, зайци, морски свинчета, котката Мармалад, която Чарлс и Джейн ненавиждали, и

както си спомня майка и, „всякакви птици в малки клетки”. Когато някое от животинчетата ѝ умираше, Даяна му правела тържествено погребение. Докато златните рибки били изхвърляни в тоалетната, другите умрели любимци Даяна поставяла в кутия от обувки, изравяла дупка под едно кедрово дърво на поляната и ги слагала да почиват в мир. Накрая поставяла саморъчно направен кръст.

Гробищата имали за децата някакво мрачно очарование. Чарлс и Даяна често посещавали гроба на братчето си Джон в Сандрингам и си мислели какъв ли би бил той и дали биха се родили, ако момчето бе оживяло. Чарлс смятал, че родителите му биха спрели с Даяна, а тя от своя страна мислела, че нямало да бъде родена. В съзнанието на малката Даяна надгробният камък на нейния брат с простия епитаф „В памет на” бил едно непрекъснато напомняне, че: „Аз бях момичето, което е трябвало да бъде момче.”

Точно както детските и забавления водели началото си от една книжка за деца от 1930 година, така и нейното възпитание отразявало ценностите на една вече отминала епоха. Даяна имала бавачка, Джудит Парнъл, която я водела на разходки из околността в една доста употребявана детска количка. И първите спомени на бъдещата принцеса са наистина от „миризмата на затоплена пластмаса”. Момиченцето не виждало майка си толкова често, колкото искало, а още по-малко виждало баща си. Когато Даяна се родила, сестрите ѝ Сара и Джейн, по-големи от нея съответно в и 4 години, вече прекарвали сутрините в класната стая на партера, а когато вече можела да се присъедини към тях, те стягали багажа си за училище.

Даяна се хранела с бавачката си: каши от зърнени храни на закуска, месо със зеленчуци на обяд и всеки петък — риба. Родителите били мили, но се държали далеч от децата и едва когато Чарлс станал на 7 години, седнал да обядва с баща си в трапезарията. Въздържанието и формализмът в тяхното детство са отражение на възпитанието, което родителите на Даяна били получили. Както си спомня Чарлс: „Това бе привилегировано възпитание от отминала епоха, начин на живот, далеч от родителите. Не познавам нито един човек, който отглежда така децата си сега. Липсваше ни много майка ни.”

Привилегировано, но не и снобско.

В много ранна възраст децата от семейство Спенсър изучават цената на добрите обноски, честността и това, да приемат хората такива, каквито са, а не заради тяхното положение. Чарлс казва: „Никога не успяхме да разберем цялата история около титлите. Аз дори не знаех, че имам някаква титла, докато не отидох в началното училище и започнах да получавам писъмца, които започваха с „благородният Чарлс”. Тогава почнах да се чудя какво ли означава това. Ние няхмахме представа, че сме привилегировани. Като деца възприемахме обстановката за нормална.”

Съседите им от кралското семейство просто били част от обществения пейзаж от приятели и познати. Между тях били децата на съветника на кралицата по земите — Чарлс и Александра Лойд, дъщерята на местния викарий Пенелопи Ашгън, Уилям и Анабел фокс, чиято майка Карол е кръстницата на Даяна. Социалните контакти с кралското семейство били редки, тъй като то прекарвало малка част от годината в имението си от 20 000 акра. Кралска визита в Парк Хаус била толкова рядко събитие, че когато един неделен ден принцеса Ана казала, че ще се отбие след църковната служба, домакините на Алторп се вцепенили от ужас. Бащата на Даяна не пиел и прислужниците като луди търсели из шкафовете подходящо питие за високопоставената гостенка. Най-сетне намерили, забравена в един килер, бутилка евтино шери, спечелена на църковен базар.

Децата на Спенсърви очаквали с голямо вълнение да бъдат поканени в зимното имение

на кралицата. Даяна не обичала „странната“ атмосфера в Сандрингам. Веднъж отказала да отиде. Ритала и крещяла, докато баща ѝ я убедил, че отказът и да бъде с другите деца ще се възприеме като лошо възпитание. Ако някой тогава бе казал на Даяна, че ще стане част от кралското семейство, тя би избягала далеч.

Ако обстановката в Сандрингам била неприятна, то в Парк Хаус станало непоносимо, когато малкият свят на Даяна се срутил. През септември 1967 година Сара и Джейн заминали в училище-пансион в Кент, а това съвпаднало с раздялата на родителите.

През лятото на същата година те решили да опитат да живеят отделно — решение, което дошло като „гръм от ясно небе“ и било ужасен шок за Чарлс. То ужасило и двете семейства и изненадало неприятно съседите. Дори за хора, които имали склонност да превръщат драмата в криза, това било изключително събитие. Спомняли си как сватбата им през 1954 година била разтръбена като „сватба на годината“, а венчавката им — благословена от присъствието на кралицата и кралицата Майка. В ергенските си години Джони Спенсър бил несъмнено партията на областта. Той не само бил наследникът на именията на Спенсъррови, а също служил с отличия в кралските войски през Втората световна война и като флигел-адютант на кралицата и принц Филип малко преди сватбата си ги придружавал по време на историческото им пътуване из Австралия.

Изисканото присъствие на мъжа, който бил 12 години по-възрастен от нея, несъмнено било част от привлекателността му за благородничката Франсис Рош, дъщеря на TV барон Фърмой, която тогава била 18-годишна дебютантка. С хубавата си фигура, жизнерадостен характер и привързаност към спорта, през онзи сезон Франсис привличала погледите на много млади мъже, между които бил и майор Роналд Фъргюсън, баща на херцогинята на Йорк. Джони Спенсър обаче спечелил сърцето ѝ и след кратко ухажване се оженили в абатството Уестминсър през юни 1954 година.

Точно след девет месеца се родила дъщеря им Сара. Решили да живеят в провинцията и се преместили в Парк Хаус. През следващите няколко години построили ферма на 650 акра, като купили значителна част от нея с наследството на Франсис, което наброявало 20 000 лири стерлинги.

Зад впечатленията за домашна хармония и брачно щастие напрежението бързо нараствало. Непрестанният натиск да се появи наследник карал Франсис все по-ясно да съзнава, че този начин на живот, който на младини ѝ изглеждал доста изискан, бил всъщност скучен и невълнуващ. Покойният вече граф Спенсър каза: „Колко от тези 14 години бяха щастливи? Мислех, че всичките са щастливи до момента, в който се разделихме. Грешах. Ние не се бяхме разделили, ние се бяхме раздалечили.”

С появяването на първите пукнатини атмосферата в Парк Хаус започнала да се нажежава. На публични места двойката била непрекъснато усмихната, но въпреки това било съвсем различно. Докато за леденото мълчание, разгорещените спорове и горчивите думи можем само да се досещаме, травмата върху децата е твърде очевидна. Даяна ясно си спомняла как гледала през ключалката и слушала един особено яростен спор между майка си и баща си.

Катализатор на всичко това бил появилият се в техния живот Питър Шанд Кид — богат бизнесмен, който се бил върнал наскоро във Великобритания, след като продал голяма ферма за овце в Австралия. Семейство Алторп се срещнали за първи път с общителния предприемач с университетско образование и с неговата съпруга, художничката Джанет Мънро Кър, на една вечеря в Лондон. Последвалото решение да отидат заедно на ски в швейцарските Алпи се оказало фатално за всички. Питър, един забавен бонвиван с

привлекателни черти на божем, сякаш притежавал всичко онова, което липсвало на Джони. В екстаза на тяхната любов лейди Алторп не забелязала пристъпите на депресия и мрачните му настроения. Те щели да се засилят.

След като се върнали от ваканцията, Питър, тогава на 42 години и 11 години по-възрастен от Франсис, напуснал дома си в Лондон, изоставил жена си и трите си деца. Започнал тайно да се среща с Франсис на един адрес в центъра на Лондон.

Когато семейство Алторп решили да направят опит да живеят отделно, майката на Даяна напуснала Парк Хаус и наела един апартамент в Белгревия, Лондон. Тогава се родила историята за „злонравната“ — в смисъл, че Франсис зарязала мъжа и четирите си деца заради друг мъж. Била заклеймена като престъпничка, а съпругът ѝ останал невинната и наранена страна. Всъщност когато напуснала дома си, лейди Алторп вече била уредила Даяна и Чарлс да живеят при нея в Лондон. Даяна била записана в училище, а Чарлс — в една близка детска градина.

Когато пристигнала в новия си дом, където след няколко седмици очаквала да дойдат децата и бавачката им, Франсис искрено се надявала, че децата и ще бъдат сравнително незасегнати от проваления брак, още повече че Сара и Джейн били в пансион. През Учебната година децата се връщали в Парк Хаус за уикендите, а когато бил в Лондон, баща им отсядал при тях в Белгревия. Това били безрадостни срещи. Наи-ранният спомен на Чарлс е от времето, когато играел на пода с детско влакче, а майка му, седнала на края на леглото, плачела, докато баща му, едва-едва усмихвайки се, се опитвал да увери сина си, че всичко е наред. Семейството се събрало заедно на Коледа, но както заяви г-жа Шанд Кид: „Това бе моята последна Коледа там, тъй като бе станало очевидно) че нашият брак е напълно разрушен.“

Тази съдбовна визита в Парк Хаус била белязана с пълното отсъствие на радост от празника и добри пожелания за бъдещето. Въпреки яростните възражения на съпругата си виконт Алторп настоял децата да се върнат в Парк Хаус и да посещават местното училище, а за Нова година не им разрешил да отидат в Лондон.

Докато се задвижвала процедурата по развода, децата станали пионки в горчивата и унижителна битка, която изправила майка срещу дъщеря и съпруг срещу съпруга. Лейди Алторп завела дело за попечителство над децата — действие, което било започнато с надежди за успех, тъй като обикновено майката печели, освен ако бащата не е благородник. Неговият ранг и титлата му дават по-големи права.

Делото, което се гледало през юни 1968 година, не било подпомогнато от факта, че лейди Алторп била наречена „другата жена“ в бракоразводното дело на Шанд Кид, където най-унизителното било, че срещу нея свидетелствала собствената ѝ майка лейди Фърмой. За лейди Алторп това било най-голямото предателство в живота ѝ и тя никога нямало да го прости. Семейство Спенсър получили развод през април 1969 година и месец по-късно, на 2 май, Питър Шанд Кид и лейди Алторп се оженили със скромна церемония и купили къща в Есекс на западния бряг, където Питър можел да се впусне в плаване.

Не само възрастните били наранени от тази ужасна битка. Колкото и родителите да се опитвали да омекотят удара, неговото влияние върху децата било много дълбоко. По-късно приятели на семейството и биографи се опитаха да го омаловажат. Те твърдяха, че Сара и Джейн едва ли са се разтревожили от развода, тъй като били в пансиона, че Чарлс, който бил едва на 4 години, бил твърде малък, за да осъзнае нещата, а Даяна, тогава седемгодишна, реагирала на раздялата с „неподозирана за възрастта си издръжливост“ и дори гледала на

това като на „съвсем ново вълнение” в живота си.

Действителността била далеч по-травматизираща, отколкото са мислили. Важен е фактът, че в някакъв период от живота си и Сара, и Даяна са страдали от болести, свързани с поемането на храна — съответно анорексия и булимия. Тези болести са в основата на плетеницата от сложни взаимоотношения между майка и дъщеря, между хранене и тревоги и, казано на жаргон, на „зле действащ” семеен живот. Както смята Даяна: „Родителите ни бяха заети да оправят живота си. Помня как майка ми плачеше, а татко никога не говореше с нас за това. Никога не ни се позволяваше да задаваме въпроси. Твърде много бавачки. Всичко беше толкова несигурно.”

За страничния посетител Даяна изглеждала съвсем щастлива. Тя била винаги заето, спретнато момиче, което нощем ходело в къщата и проверявало спуснати ли са пердетата, забивало цялата зоологическа градина от играчки на леглото си, играчки, които пази и до днес. Даяна обикаляла с колелото си на три колела алеята, водела на разходки куклите си в своята детска количка и винаги молела за рождения ден да ѝ подарят нова количка. Помагала да обличат малкото ѝ братче. Топлата, майчински грижовна черта, която характеризира зрелите ѝ години, започнала да се проявява във всекидневието ѝ. Визитите при дядовците и бабите зачестили, както и гостуването при други роднини. Графиня Спенсър често отседнала в Парк Хаус, а Рут лейди Фърмой, учела децата да играят на карти. В своя елегантен дом в Норфък тя им обяснявала тънкостите на бриджа. И все пак объркването в Даяна не можело да се скрие.

Нощите били най-ужасни. Като деца Даяна и Чарлс се страхували от тъмното и настоявали да има светлина или запалена свещ в стаите им. Когато вятърът шумял в листата на дърветата и се чували крясъците на бухалите и други същества, Парк Хаус ставал страшно място за едно дете. Една вечер, когато баща им случайно споменал, че един убиец обикаля околността, децата не можели да заспят от ужас и се заслушвали във всеки шум и изскърцване в къщата. Даяна нарисувала с луминесцентна боя очите на своя зелен хипопотам, така че да изглежда сякаш я наблюдава и се грижи за нея през нощта.

Всяка нощ, когато, заобиколена от меките си играчки, лежала в леглото, чувала как брат ѝ плаче в съседната стая за майка си. Понякога отивала при него, понякога страхът от тъмнината надделявал над майчините ѝ инстинкти и оставала в стаята си, докато Чарлс проплаквал: „Искам мама, искам си моята мама.” Тогава заравяла глава във възглавницата и почвала да плаче. „Не можех да го понеса — спомняла си тя. — Не можех да събера достатъчно” смелост, за да стана от леглото. Помня го, и до ден-днешен.”

Не е имала доверие и в бавачките, които работели тогава в Парк Хаус. С обезпокояваща честота те се сменяли и били най-различни — от най-мили до направо садистични. Една от тях била незабавно уволнена, когато майка ѝ я видяла да слага в храната на големите ѝ дъщери разхлабително за наказание. Чудела се защо постоянно се оплаквали от болки в стомаха.

Друга бавачка биела Даяна по главата с дървена лъжица, защото палувала, или пък редувала главите на Чарлс и Даяна. Чарлс си спомня как пробил дупка във вратата на стаята си с ритници, тъй като бил заключен несправедливо. „Децата имат вътрешно чувство за справедливост и ако усещаме, че се държат несправедливо с нас, веднага се бунтувахме” — признава той. Други бавачки като Сали Пърсивал, която сега живее в Нортхамптън, били мили и състрадателни и все още получават картички за Коледа от някогашните си малки господари.

Задачата на всяка нова бавачка обаче била неимоверно трудна, тъй като нещастните и объркани деца усещали, че е дошла, за да замести майка им. Колкото по-хубави били, толкова с по-голямо подозрение се отнасяла към тях Даяна. Двамата с Чарлс слагали карфици върху столовете, изхвърляли дрехите им през прозореца и ги заключвали в банята. Всъщност детските спомени затвърдили у Чарлс решимостта му да не наема бавачка за своите деца.

Баща им понякога пиел чай заедно с тях в детската стая, но както си спомня една от бавачките им Мери Кларк, „вървеше много трудно, в онези дни той не можеше да се отпусне”. Джони се заровил в работата си в областния съвет на Нортхамптъншър, в Националната асоциация на клубовете на момчетата и в своята ферма. Синът му отбелязва: „Той бе наистина нещастен след развода. Все седеше в кабинета си. Помня, че много рядко излизаше да играем крикет на ливадата. А това бе голям подарък за мен.”

Училището променило гледната точка към проблема. Чарлс и Даяна били „различни” и го знаели. Били единствените ученици, чиито родители са разведени, от самото начало това ги отделило от другите.

Само по себе си училището ги посрещнало добре приятелски. Ръководено от директорката Джийн Лоу, която свидетелствала на страната на лорда в делото по развода, то създавало истинска семейна атмосфера. Класовете били малки, а учителките щедри в добрите си оценки по писане, четене и рисуване. Навън имало тенискорт, поляна за нетбол и градина. Несвикнала с училищната шумотевица, Даяна се държала срамежливо и тихо, макар че приятелката ѝ Александра Лойд ѝ правела компания.

Въпреки че четяла отлично и почеркът ѝ бил четлив, Даяна доста се объркала от учебната страна на нещата. Мис Лоу си спомня колко внимателно се отнасяла към по-малките ученици, колко обичала животните, каква щедрост проявявала, но не смята, че Даяна притежавала академични способности. Била добра в изкуствата, но приятелите ѝ не могли да си обяснят защо по средата на урока по рисуване безпричинно избухвала в плач. Спомнят си обаче, че бучките си рисунки посвещавала на „Мама и татко”.

Докато се мъчила с книги и таблици, Даяна все повече завиждала на малкия си брат, който бил строг”, но се държал много добре. „Мечтаех да съм добра като него”, казва тя. Както при всички деца, и при тях имало бой, който Даяна, като по-голяма и по-силна, печелела. Но скоро Чарлс разбрал, че може да наранява сестра си с думи и го правел безпощадно. И двамата родители му наредили да не нарича повече сестра си „Брайън” — прякор, който взел от един бавен и тъп охлюв, герой от популярното телевизионно детско шоу „Вълшебната въртележка”.

Докато състезанието между брата и сестрата било неизбежна част от процеса на растежа, далеч по-непоносимо било съзнателното или не съперничество между родителите, които се опитвали да печелят обичта на собствените си деца. Но и когато ги обсипвали със скъпи подаръци, не ги прегръщали и целували, нещо, за което Даяна и Чарлс копнеели. Бащата, спечелил си репутацията на човек, който умее да организира великолепни фойерверки, направил чудесно тържество по случай седмия рожден ден на дъщеря си. Наел от зоологическата градина в Дъдли едногърбата камила Бърт и със задоволство наблюдавал как децата възторжено се разхождали на гърба ѝ по поляната.

Коледа била упражнение по екстравагантност. Преди големия празник на Чарлс и Даяна дали по един каталог на магазина за детски играчки „Хамли” в западен Лондон и им казали да си изберат подаръците, които Дядо Коледа ще им донесе. На Коледа желанията им се

сбъднали: чорапите в края на леглата били препълнени. „Това те прави много меркантилен” — казва Чарлс. Имало и подарък, който накарал Даяна да вземе най-мъчителното в детските си години решение. През 1969 година присъствала на сватбата на братовчедката си Елизабет Уейкуокър и Антъни Дъкуърт-Чад, за която баща и ѝ подарил прекрасна синя рокля, а майка ѝ — не по-малко красива зелена рокля. „И днес не мога да си спомня коя рокля облякох, но си спомням колко травматизирана бях, тъй като това би показало отношението ми към тях.”

Децата трябвало да ходят по това възенце всеки уикенд, когато се качвали на Влака с бавачката си и отивали в Лондон при майка си. Малко след като стигнали апартаментата, тя по правило избухвала в сълзи. „Какво има, мамо?”, питали в хор, на което майката неизменно отговаряла „Не искам утре да си тръгвате.” Резултатът от този ритуал бил, че децата се чувствали виновни и объркани. А празничните дни, когато били разделяни между родителите, също толкова мрачни.

През 1969 година Питър Шанд Кид бил официално представен на децата и отношенията станали по-спокойни и свободни. Пристигайки от Норфък, те за първи път го видели в един петъчен следобед на Лондонската гара. Красив, усмихнат и хубаво облечен, Питър незабавно се превърнал в хит, още повече че майка им обявила, че същата сутрин са се венчали. Питър, който направил пари от бизнеса с тапети, бил щедър, показан и невзискателен. Втори баща. След кратък престой в Бъкингъмшър младоженците се преместили в една къща в покрайнините на Ичънър на брега в Уест Съсекс, където ветеранът от кралския флот водел децата да плуват. Той позволявал на Чарлс да си слага адмиралската му шапка и така се родил прякорът „Адмирала”. Нарекъл Даяна „Херцогинята” — прякор, който приятелите ѝ още използват. Ето какво казва Чарлс: „Ако искате да разберете защо Даяна не е просто някое разглежено дете, то е защото ние имахме толкова различен начин на живот. Нямаше само великолепни къщи и икономи. Домът на майка ни бе съвсем обикновен, а ние прекарвахме половината си ваканция при нея и живеехме в сравнително нормална обстановка през по-голямата част от времето.”

През 1972 година семейство Кид купили ферма на остров Сийл, където г-жа Кид живее и до днес. Когато ходели там за лятната ваканция, децата се наслаждавали на океана, ловели скумрия, плували, варели омари, а през хубавите дни печели месо на открито край брега. Даяна дори имала свое шотландско пони на име Суфъл.

По време на езда си счупила ръката и това я карало да бъде предпазлива дълго време. Яздеа в галоп в Сандрингам Парк, когато понито Ромили се спънало. Въпреки че имала силни болки, нямало показания за счупване и след два дни заминала на ски в Швейцария. Там усетила ръката си така безжизнена, че отишла в местната болница за рентгенова снимка. Казали ѝ, че е просто изкривена, а не счупена. Бинтовали я, но когато по-късно се качила на кон, се уплашила и слязла. Даяна Все още язди, но предпочита да играе тенис или да плува, тъй като в центъра на Лондон това за нея е по-удобно.

Проявява се отлично и в танците. Когато баща ѝ я записал в училището, намиращо се на два часа път с кола от Парк Хаус, те се оказали много полезни за нея. Научила се да обича училището, което било дом за 120-те момичета, живеещи далеч от къщи. И въпреки това първите ѝ усещания били за измяна и омраза. Даяна била на девет години и остро чувствала откъсването от баща си. Майчински загрижена, тя посвоему го глезела, докато се опитвал да оправя разбития си живот. Решението му да я изпрати далеч от къщи, а брат ѝ — в един съвсем чужд свят, било възприето като отблъскване. Отправяла му заплахи: „Ако ме обичаш, няма да ме оставяш тук”, а бащата внимателно ѝ обяснявал предимствата на училището,

където се изучавали балет, плуване, езда и имало място за любимото ѝ морско свинче Фъстъчето. С него спечелила награда на шоуто в Сандрингам в раздел „Космати и пернати” и по-късно — палмата за любимци на конкурса в новото си училище.

Баща ѝ също така ѝ казвал, че ще бъде сред приятели. Там били Александра Лойд, братовчедка ѝ Даяна Уейкуокър и дъщерята на нейната кръстница Клер Прат. И все пак когато я оставил там с куфара ѝ с надпис „Д. Спенсър”, стиснала здраво любимия си зелен хипопотам (на момичетата се разрешавало да имат само една играчка) и Фъстъчето, усетил колко много ще му липсва. „Това бе ужасен ден — казва той. — Бе ужасно да я изгубя.”

Отличен фотограф аматьор, преди да си тръгне към къщи, бащата направил снимка на Даяна. На нея се вижда едно сладко, срамежливо и въпреки това със слънчев характер момиче, облечено в униформата на училището — тъмночервено сако и сива плисирана пола. Пази се и една бележчица, в която Даяна го моли за голяма шоколадова торта и бисквити, както и изрезка от вестник „Дейли телеграф” за неуспели ученици, които са станали таланти хора и са успели в живота.

Макар и тиха и скромна през първия срок, Даяна не била кой знае колко добра ученичка. Тя предпочитала смеха и закачките пред сериозното учене и макар че можела да бъде доста шумна, не искала да става център на вниманието. Никога не отговаряла високо в час, нито искала да чете на глас по време на сбирките. В една от училищните пиеси се съгласила да играе холандска кукла, само ако няма реплики.

Шумна с приятелките си в спалното помещение била тиха в клас и популярна сред ученичките, но някак винаги усещала, че тя е различна. Чувствала се толкова различна не заради развода на родителите си, а защото един вътрешен глас ѝ шепнел, че ще бъде отделена от стадото. Интуицията ѝ подсказвала, „животът ми ще бъде криволичещ път. Винаги съм се чувствала много отдалечена от всички. Знаех, че отивам другаде, че не принадлежа на мястото, където съм.”

Въпреки това с ентузиазъм се включвала в училищните дейности. Плувала, играела нетбол и развила голямата си страст към танците. За годишната пиеса по случай Рождество Христово с удоволствие си сложила грим и се облякла официално. „Бях една от тези, които отиваха, за да отдадат почест на Исус” — казва с радост тя. Вкъщи обичала да облича дрехите на сестрите си. На една снимка от детските години е в бялата рокля на Сара и черна шапка с широка периферия.

Даяна уважавала сестра си Джейн, най-разумната от четирите деца, но направо обожавала най-голямата — Сара. Когато Сара се връщала от училището Уест Хийт, Даяна била нейната предана слугиня. Разопаковала ѝ куфарите, приготвяла ваната и оправяла стаята ѝ. Привързаността ѝ към домашния уют забелязали не само икономата на виконт Алторп Албърт Бетс, който си спомня как сама си гладела джинсите и изпълнявала други домакински задължения, но и нейната директорка Елизабет Ридсдейл. Тя ѝ връчила купата „Легат” за оказана помощ.

Това постижение било посрещнато с голямо задоволство от бабата на Даяна графиня Спенсър, която след развода на родителите ѝ наблюдавала с много обич Даяна. Чувствата били взаимни и когато през 1972 година починала от тумор в мозъка, Даяна била съкрушена. Присъствала на службата заедно с кралицата Майка и принцеса Маргарет в църквата Роял на двореца Сейнт Джеймс. И днес Даяна искрено вярва, че от отвъдния свят баба ѝ се грижи за нея.

Мислите за отвъдното отстъпили място на по-земни тревоги, когато Даяна се явила на

приемния изпит в Уест Хийт — пансиона в Кент, където учили сестрите й Джейн и Сара. В училището, основано през 1865 година от религиозни дейци, се държало най-много на „характера и увереността“, както и на академичните способности. За предпочитанията на директорката Рут Ръдж Сара обаче показала твърде независим характер.

Със силния си дух на състезател Сара била пълна отличничка, участвала в отбора на училището по езда и плуване и била звездата на всички драматични спектакли. Силният ѝ характер се изразявал и в това, че била длъжна да бъде най-страхотната, най-невъздържаната и недисциплинирана ученичка. Една нейна съученичка си спомня: „Сара трябваше да е най-добрата във всичко.“ „Баба й лейди Фърмой ѝ простила, че влязла в имението Парк Хаус на кон, но госпожица Ръдж не могла да ѝ прости някои други изяви на независимост. Буйната червенокоса Сара се оплаквала, че е „отегчена“ и госпожица Ръдж ѝ казала да си опакова багажа и до края на срока да напусне.

Джейн, която била капитан на училищния отбор по игра на топка, била пълна противоположност на Сара. Много интелигентна, много разумна и зависима, тя била отлична ученичка в шести клас, когато Даяна пристигнала в училището.

Най-малката от сестрите изпитвала страхопочитание към най-голямата — Сара, но доста по-късно успяла да установи близък контакт с Джейн. В детството им Джейн нападала и хулила по-често малкия си брат, отколкото сестра си Даяна. А естественото влечение на Даяна било да имитира Сара. През първите седмици тя се държала шумно и невъздържано в клас. В желанието си да подражава приела предизвикателство, поради което едва не я изключили.

Една вечер приятелките ѝ разглеждали запасите си от бонбони и помолили Даяна да се срещне с едно момиче в края на алеята, която извеждала към пътя, за да вземе още запаси. Докато в пълна тъмнина вървяла по пътя, успяла да потисне страха си от тъмното. Но като стигнала до външната ограда, открила, че там няма никой. Почакала. След малко две полицейски коли влетели през портата в училището и тя се скрила зад една стена. Забелязала, че навсякъде лампите светнали, но нищо тревожно не ѝ минало през ума. В края на краищата се върнала в спалнята си, ужасена не толкова от възможността да я хванат, колкото от факта, че се връща с празни ръце. За късмет една нейна съученичка от същата спалня се оплакала от болки в корема и докато я преглеждали, учителката на Даяна забелязала празното легло. Всичко станало ясно. Не само Даяна трябвало да отговаря за делата си, но и нейните родители. Повикали ги при госпожица Ръдж, която им разказала за този епизод. Тайно в себе си те се забавлявали, че кротката им дъщеря е проявила такъв силен дух. После майка ѝ казала: „Не знаех, че притежаваш и това.“

Въпреки че инцидентът малко я укротил, Даяна била винаги готова да отвърне на предизвикателствата. Яденето било от тях. Ето какво казва нейна съученичка: „Беше винаги голям майтап: хайде да накараме Даяна да изяде три солени риби и шест филии хляб за закуска. И тя го правеше.“ Репутацията ѝ на лакомница означавала, че въпреки честите си посещения при лекаря заради стомашни оплаквания, лудориите не навредили на нейната популярност. За един неин рожден ден приятелките ѝ се обединили, за да ѝ купят верижка с буквата „Д“. Каролин Прайд, която спяла на съседното до Даяна легло, а по-късно живяла с нея в апартамента ѝ в Лондон, я помни като „силен характер, дръзка и шумна“.

Тя добавя: „Джейн бе много популярна, добра и непретенциозна. Даяна бе точно обратното — един пълен с живот, кипящ характер.“ Каролин и Даяна веднага се харесали, тъй като били единствените с разведени родители. „Не бе кой знае какво изпитание за нас и

не се криехме по ъглите да плачем заради това”, казва тя, въпреки че други ученички си спомнят Даяна като „самостоятелно и въздържано” момиче, което не показвало чувствата си. За отбелязване е, че двете снимки, които заемали най-важното място на нощното ѝ шкафче, били не на някой от семейството, а на любимите ѝ хамстери — Малкия черен Пухчо и Малкия черен Бъзльо.

Тя обаче непрекъснато се притеснявала за способностите си. Трудно било да бъде като сестрите си, а брат ѝ, който тогава учел в Мейдуел Хол в Хамтъншър, показвал умения, които по-късно му спечелили място в Оксфорд. Срамежливата девойка, която все се навеждала, за да прикрива височината си, копнеела да бъде като брат си в класната стая. Ревнувала и гледала на себе си като на пълен провал. „Не бях добра по нищо. Чувствах се напълно безпомощна” — признава тя.

Точните науки я обърквали, харесвала повече предметите, в които се намесват хора. Историята, особено династиите на Тюдорите и Стюартите, я очаровала, а от английската литература обичала книгите „Гордост и предразсъдъци” и „Далеч от лудата тълпа”. Това не я спирало да чете съзлививи романтични истории от Барбара Картлънд, която скоро щяла да ѝ стане втора баба. Даяна непрекъснато пишела есета и въпреки това, когато влизала в залата за изпити, направо се вцепенявала.

Успехът, който ѝ убягвал в класната стая, дошъл, но от неочаквано място. Училището Уест Хийт насърчавало добротата у ученичките си, като осъществявало идеите си чрез посещения при немощни, стари и душевно болни хора. Всяка седмица Даяна и още едно момиче отивали при старата дама в Севъноукс. Те разговаряли с нея, докато се черпели с чай и бисквити, чистели и оправяли къщата ѝ, пазарували от време на време. По същото време местната доброволна служба организираща посещения в Дарент Парк — голяма психиатрична клиника близо до Дартфърд. Десетки доброволци били откарвани с автобуси всеки вторник вечер, за да танцуват с психично болните пациенти.

Други момичета помагали на юноши, които били в такова състояние, че се смятало за огромен успех да ги накарат да се усмихнат. „Там тя се научи да коленичи, да ходи на четири крака, за да бъде близо до пациентите, тъй като голямата част от контакта с тях се изразяваше в пълзене” — казва Мюриъл Стивънс, която е помагала при организацията на посещенията. Много от новите доброволци се страхували да ходят в болницата, а Даяна открила, че има естествена склонност към тази дейност. Инстинктивно установила хармония с много пациенти и усилията ѝ давали истинско усещане за успех. Това направило чудеса за нейното самочувствие.

В същото време Даяна била чудесна атлетка. Четири години поред печелела купи по плуване и скокове във вода. Нейният скок, наречен „Специален Спенсър”, при който не се появявала нито една вълничка в басейна, винаги привличал огромна публика. Била капитан на отбора по нетбол и добър тенисист. Но живеела в сянката на своите сестри спортистки, както и на майка си, която в училище била капитан на всичко и ако не бил пристъпът ѝ от апандисит, щяла да играе дори в Уимбълдън младша възраст.

Когато Даяна започнала да учи пиано, всяка нейна крачка напред била омаловажавана от постиженията на баба ѝ Рут, лейди Фърмой, която била свирила в Роял Албърт Хол пред кралицата Майка. А след внезапното си отпътуване от Уест Хийт, сестра ѝ Сара учела пиано в консерваторията във Виена. Обществената работа била нещото, което Даяна постигнала съвсем сама, без да гледа другите членове на семейството, и това я удовлетворявало. Танците ѝ давали още една възможност да блести. Обичала уроците по балет и мечтаела да стане

балерина, но била твърде висока — 174 сантиметра. Любимото си „Лебедово езеро“, което гледала поне четири пъти в различни лондонски театри. Като танцувала, можела да изгуби себе си в движението. Често се измъквала от леглото си посред нощ и отивала в новата училищна зала за танци, за да се упражнява. На фона на музиката от един грамофон играела часове наред. „Това винаги освобождаваше огромното напрежение от главата ми“ — казва тя. Усилията ѝ били възнаградени, когато Даяна спечелила училищния конкурс по танци в края на 1976 година. Нищо чудно, че по време на подготовката за сватбата си поканила бившата си учителка по танци Уенди Мичъл и пианистката Лили Снип в Бъкингамския дворец, за да продължи уроците. За Даяна това било начин да се откъсне за малко от стреса и напрежението на новия си живот.

Когато семейството се преместило в Алторп, Даяна намерила идеалната си зала. В летните дни играела арабските си на каменните балюстради на къщата, а когато гостите си тръгнали, танцувала на мраморния под в приемната зала, известна като Утън Хол, под портретите на именитите си предци. Но не само те били нейната публика — докато неуморно се упражнявала в черното си трико, брат ѝ и персоналът се редували да надничат през ключалките. „Всички ние бяхме изумени“ — казва той.

Семейството се преместило в Алторп след смъртта на дядо ѝ, седмия граф Спенсър, който починал на 9 юни 1975 година. Макар и 83-годишен, той бил все още жизнен и смъртта му от пневмония след кратък престой в болницата била голям шок, който поставил началото на дълбоки промени. Всичките момичета станали лейди, Чарлс, тогава 11-годишен, станал виконт, а баща им — осмият граф, и наследил Алторп. С 13 000 акра обработваема земя, с повече от 100 дървени къщи, построени върху нея, с ценна колекция от картини, няколко от които от сър Джошуа Рейнолдс, редки книги, порцелан, мебели и сребърни съдове от XVII век, включително и колекцията Марлборо, Алторп не бил толкова един величествен дом, колкото начин на живот.

Новият граф също така наследил сметка за 2 250 000 лири стерлинги разходи по наследството, както и 80 000 лири текущи годишни разходи. Това обаче не му попречило, за да зарадва децата си, които идвали в новото си царство за ваканциите, да плати за построяването на плувен басейн. Даяна прекарвала дните в плуване, разходки, карала синята двуколка на Чарлс и танцувала, разбира се. Персоналът я обожавал, намирал я много приятелски настроена, непретенциозна, с голям апетит за шоколади и сладки неща, както и за сладникавите романи на Барбара Картлънд.

Даяна нетърпеливо чакала дните, когато Сара пристигала от Лондон заедно с компания от изискани приятели. Остроумна и интелигентна, сестра ѝ била кралицата на сезона, особено след като баща ѝ, по случай нейното пълнолетие през 1973 година ѝ устроил великолепно парти в Касъл Райзинг, нормандски замък в Норфък. Гостите пристигнали с карети, а пътеката към замъка била осветена от факли. За това разточително парти се говори и до днес. Придружителите ѝ също били на ниво. Всички очаквали връзката на Сара с Джерълд Грозвънър, херцог на Уестминстър и най-богатият аристократ във Великобритания, да завърши с женитба. И когато той насочил чувствата си към друга, Сара била не по-малко изненадана от другите.

Даяна била щастлива да съществува в сянката на Сарината слава. Лусинда Харви, която живеела заедно със Сара в Лондон и по-късно наела Даяна за чистачка срещу една лира на час, я видяла за първи път по време на мач по крикет в Алторп. Първите впечатления не били особено ласкателни. Даяна ѝ се сторила прекалено едро момиче, облечено в дрехи за млади

майки. Ето какво казва Лусинда: „Тя бе много срамежлива, лесно се изчервяваше и се държеше наистина като по-малката сестра. Ужасно неизтънчена, в нея нямаше нищо забележително.” Независимо от това Даяна участвала с ентузиазъм в сбирките, в редовните мачове по крикет и в партитата на открито. Тези спортни състезания между къщата и селото завършили с пристигането на един образ, който би могъл да играе главна роля.

Както гласи една бележка в книгата за посетители: „Рейн прекрати играта.” Рейн Спенсър не е толкова личност, колкото явление. С бухналата си прическа, натруфеното облекло, ярката си усмивка и чара тя е по-скоро една карикатура на графиня. Преди да срещне Джони, дъщерята на романтичната писателка Барбара Картлгънд вече имала половин страница статия на свое име в „Кой кой е”. Като лейди Луишъм, а по-късно след 1962 година като графинята на Дартмут, тя е противоречива личност в лондонските политически среди, където била областен съветник. Особеното ѝ мнение по много въпроси я направило популярна и в клюкарските колони на вестниците. С възгледите си, не по-малко сковани от прическите ѝ, Рейн се прочула през 60-те години като пародия на съветник-консерватор. „Познавам домовете на консерваторите, които посещавам, по това, че винаги измиват бутилките за мляко, преди да ги изнесат отвън” — бил един от нейните „бисери”, допринесъл да бъде освиркана и свалена от сцената, когато се опитала да държи реч пред студенти от Лондонския икономически институт.

Откритите и мнения прикривали желязна непоколебимост, съпроводена с ужасяващ чар и остра фраза. Тя и граф Спенсър работели върху книга за голямата лондонска община, наречена „Какво е нашето наследство?” и скоро разбрали, че ги свързват много общи неща. Женена за графа на Дартмут от 28 години, Рейн тогава била 46-годишна. Имала четири деца: Уилям, Рупърт, Шарлът и Хенри. А по време на ученичеството си в Итън Джони Спенсър и графът на Дартмут били добри приятели.

Рейн упражнявала поразителния си чар и върху бащата, и върху сина му и по този начин постигнала нещо като сдобряване между стария граф Спенсър и любовника си. Старият граф я обожавал, особено след като за всяка Коледа тя обогатявала колекцията му с още един бастун.

Децата не били толкова впечатлени. Като галеон, носен от попътен вятър, Рейн изгряла на хоризонта им в началото на 70-те години. Наистина появата ѝ на 18-ия рожден ден на Сара в Касъл Райзинг в Норфък станала повод за доста мърморене сред тамошната аристокрация. Една „гадна” вечеря в хотел „Дюкс Хед” дала първата възможност на Даяна и Чарлс да преценят новата жена в живота на баща си. Привидно вечерята била организирана, за да се отпразнува един план за спасяване на семейното богатство от данъци. Всъщност това било възможност двете деца да се опознаят с бъдещата си мащеха. „Ни най-малко не ни хареса” — казва Чарлс.

Те рекли на баща си, че ако наистина се ожени за тази жена, повече няма да съществува за тях. През 1976 година Чарлс бил дванадесетгодишен и изразил чувствата си към Рейн в едно противно писмо, а Даяна накарала своя съученичка да напише на бъдещата ѝ мащеха послание с отровно перо. Причина за това поведение било откритото малко преди смъртта на дядо им писмо, в което Рейн разказвала на баща им за плановете си относно Алторп. От писмото ставало ясно, че мнението ѝ за стария граф далеч не съвпадало с начина, по който демонстрирала привързаност към него.

Въпреки яростната съпротива на цялото семейство, Рейн и Джони тихо се оженили на 14 юли 1977 година, наскоро след като неговото име било споменато в делото по развода на

графа на Дартмут. Никое от децата не знаело за сватбата предварително и Чарлс чул за пръв път за нея от директорката на училището, където учел.

Веднага щом новата господарка се опитала да превърне къщата в доходно предприятие, за да погаси чудовищните дългове на граф Спенсър, из Алторп се развилнял ураган от промени. Персоналът бил максимално окастрен и за да се отвори къщата за платежоспособни посетители, конюшните били превърнати в чайна и магазин за сувенири. Когато с ненавист обясняват как домът бил „реставриран“, децата твърдят, че били разпродадени безброй картини, антични предмети и предмети на изкуството на смешно ниски цени. Граф Спенсър винаги твърдо защитавал съпругата си и здравето ѝ управление, като казвал, че цената на реставрацията била огромна.

Не могат да се скрият обаче неприязнените отношения между Рейн и децата на граф Спенсър, Тя публично коментирала раздора в едно интервю: „Уморена съм до смърт от тази история за „злата мащеха“. Никой не е в състояние да ме накара да звуча като човешко същество, защото хората предпочитат да мислят, че аз съм майката на Дракула, но аз наистина прекарах ужасни дни в началото и едва сега нещата се подобряват. Сара ме ненавиждаше, ненавиждаше дори мястото ми на масата и даваше заповеди на прислугата през главата ми. Джейн не ми говори две години, дори да се сблъскаме в коридора. Даяна била мила и винаги вършеше нещо свое.“

Всъщност възмущението, което Даяна години наред спотаявала, най-сетне прекипяло през 1989 година в църквата, малко преди сватбата на Чарлс с модела Виктория Локуд. Рейн отказала да говори с майка им, Даяна, въпреки че седели една до друга. Даяна споделила тревогите, които се били трупали в нея през последните десет години, и така предизвикала Рейн да каже: „Нямаш представа колко много болка е причинила майка ти на твоя баща.“ Даяна, която признава, че никога дотогава не била толкова разярена, се обърнала към мащехата си: „Болка ли, Рейн? Това е една дума, към която ти дори не знаеш как да се отнесеш. В ролята, в която съм, виждам как хората страдат така, както ти никога няма да ги видиш. Имаш много да се учиш.“ И още много в този дух. После майка ѝ казала, че това бил първият път, в който някой от това семейство я е защитил.

Така или иначе, през първите дни на пребиваването на Рейн в Алторп децата се отнасяли към нея просто като към нелепост. Правели си шеги със склонността ѝ да подрежда гостите на къщата в точни социални категории. Когато Чарлс пристигал в Итън, където тогава учел, подготвял приятелите си да казват фалшиви имена. Така едно момче се представило като Джеймс Ротшилд, тоест член на известната фамилия банкери. Лицето на Рейн светнало: „О, ти ли си синът на Хана?“ — попитала тя.

През един уикенд приятел на Сара се обзаложил на 100 лири, че Чарлс не може да хвърли мащехата си в басейна. Рейн, която се появила с дълга рокля на това неофициално парти, където всички били по фланелки и шорти, се съгласила да танцува с Чарлс близо до басейна. Когато се напрегнал, за да я хвърли с хватка от джудо във водата, тя усетила какво става и му се изплъзнала. Коледата в Алторп, дирижирана от Рейн, била странна комедия, остър контраст в сравнение с екстравагантностите в Парк Хаус. Като официален контролор тя ръководела получаването на подаръците. Разрешавала на децата да отварят само подаръка, който сама посочвала, и след като погледнела часовника си, за да даде старт за разкъсване на опаковката. Чарлс казва: „Това бе пълна лудост!“

Единствената светла пролука тогава било решението на Даяна да даде един от подаръците си на някакъв доста сприхав, с ужасяваща репутация нощен пазач, но тя

инстинктивно усещала, че просто бил самотен. Отишла заедно с брат си да го види и пазачът толкова се трогнал от жеста, че се разплакал. Това бил един от първите примери за чувствителност към нуждите на другите — качество, забелязано и от нейната директорка мис Ръдж, която в края на последната училищна година през 1977 г. ѝ дала наградата на името на мис Кларк Лорънс за заслуги към училището.

Сега Даяна растяла по-уверено. Когато завършила Уест Хийт, поела по стъпките на сестра си Сара и била записана в едно скъпо училище в Швейцария, близо до Гщад, където учела домакинство, облекло и готварство. Трябвало да говори само на френски, но с приятелката си Софи Кимбъл през цялото време си бърбали на английски и единственото, което усвоила, било карането на ски. Нещастна и смазана от училищното всекидневие, Даяна искала да избяга. Пишела безброй писма до родителите си с молба да я върнат у дома. Когато извадила аргумента, че просто си пилеят парите, най-накрая се смилили.

Като оставила училищните дни зад гърба си, Даяна усетила как от плещите ѝ паднал тежък товар. Видимо разцъфнала, станала по-весела, пожизнена и по-хубава. Била вече позряла и приятелите на нейните сестри я гледали с други очи. Макар и все още срамежлива и пълничка, Даяна започвала да става популярна. Нейна приятелка казва: „Тя бе много забавна, очарователна и мила.“

Сара наблюдавала разцъфването на Даяна с мрачни предчувствия и ревност. Лондон бил нейното царство и не искала сестра ѝ да ѝ отнеме централното място. Първата дръзка се появила през един от последните уикенди в стар стил в Алторп. Даяна помолила сестра си да я закара до Лондон. Сара отказала под предлог, че бензинът ще струва твърде много, ако се качи още един човек. Приятелите ѝ я осмели, като за първи път забелязали как балансът в техните отношения се изместил на страната на обожаваната Даяна.

Прекалено дълго Даяна била Пепеляшка в семейството. Тя чувствала потиснат духа си от училищните години и усещала, че не е на висота в семейството. Нямала търпение да разтвори криле и да полети, да започне нов живот в Лондон. Предчувствието за независимост я завладявало. Както казва брат ѝ: „Пред очите ни грозното незначително пате се превръщаше в лебед.“

Сканирал: Силвия Дацин

Наричай ме просто "сър"

Откъдето и да се погледне, това бил необикновен любовен роман. Едва след като лейди Даяна Спенсър официално се сгодила за Негово кралско величество принца на Уелс, ѝ било разрешено да го назовава „Чарлс“. Дотогава без никакви възражения се обръщала със „сър“. Той я наричал Даяна. В кръговете на принц Чарлс това се считало нормално. Сара, която се радвала на деветмесечна връзка с принца на Уелс, също се държала официално с него. Тя си спомня: „Това просто изглеждало естествено. Очевидно бе правилното поведение, тъй като никога не ме поправяха.“

Тъкмо по времето, когато сестра ѝ имала връзка с принца, Даяна за първи път застанала на пътя на мъжа, смятан за най-добрата партия за женитба в света. Тази историческа среща през ноември 1977 година едва ли вещаела нещо добро. Даяна, която се върнала за уикенда от Уест Хийт, била представена на принца по време на лов, насред едно изорано поле в имението Алторп. Чарлс, който взел със себе си своя верен лабрадор Сандрингам Харви, и се смятал за един от най-добрите ловци в страната, бил далеч по-погълнат от лова, отколкото от безсмисления разговор в мрачния следобед. В карираната си риза, анорака на сестра си и ботушите за лоб Даяна не правела никакво впечатление. Стояла там с пълното съзнание, че е взета само за да има повече хора в компанията. Това, разбира се, било шоуто на сестра ѝ и изказването на Сара по-късно, че играла ролята на Купидон между малката си сестра и принца, прозвучало доста палаво.

Ако от онзи съдбоносен ден Чарлс си спомня Даяна като „много весело, забавно и привлекателно 16-годишно момиче“, това със сигурност не се дължало на голямата ѝ сестра. Колкото до Сара, Чарлс бил на нейна територия. Буйната червенокоса дама, която проявявала състезателните си инстинкти и към мъжете, не гледала с добро око на браконьерите. Във всеки случай Даяна не била очарована от високопоставения приятел на сестра си. Спомня си, че помислила: „Колко тъжен човек.“ През този уикенд Спенсърски организирани танци в негова чест и било очевидно, че Сара е много ентузиазизирана и внимателна към него. Даяна си припомня, че казала на приятелки: „Бях пълничка, без грим, като неизискана млада дама, но вдигнах много шум и на него сякаш му се понара.“

По време на вечерята той харесал Даяна и я помолил да го разведе из картинната галерия, в която тогава се намирала една от най-изисканите частни колекции в Европа. Сара обаче пожелала сама да му показва семейните „гравюри“, Даяна схванала намека и ги оставила насаме.

Макар че Сара била далеч от идеята да се превърща в бъдещ Купидон, интересът на Чарлс към малката ѝ сестра дал на Даяна много храна за размисъл. Той все пак бил приятел на сестра ѝ. Срещнали се в Аскот през юни 1977 година, когато Сара ближела раните си след провала на любовния роман с херцога на Уестминстър. По онова време страдала от анорексия нервоза — болест, която се изразява в отказ от храна и прекомерно отслабване. Приятелите ѝ смятали, че била причинена от скъсването на любовната ѝ връзка. Както отбелязала една нейна приятелка: „Сара трябваше да бъде винаги най-добрата — най-хубавата кола, най-изтънчената рокля, най-остроумната реплика. Диетите са част от

състезателната и природа — трябваше да бъде по-слаба от всички останали.”

Въпреки че раздялата би могла да бъде причина за болестта, експертите смятат, че се корени в семейния живот. Мнозинството от страдащите са момичета със силен характер, които произхождат от семейства с проблеми. Те гледат на храната като начин да контролират и телата си, и хаоса, който виждат в живота си. Анорексиците намират всякакви хитрини, за да избегнат яденето, и често отслабват толкова много, че менструалният им цикъл изчезва и впоследствие имат трудности при забременяването. Четири от десет умират.

Сара е запазила своя снимка по бельо от времето, когато е била буквално кожа и кости. В онези години — средата на 70-те, тя се смятала за дебела. Сега осъзнава колко болна е била. Семейството ѝ, разтревожено за нейното здраве, правело всичко възможно, за да я накара да яде. Например разрешавали ѝ да говори с принц Чарлс по телефона, ако напълнее с един килограм. През 1977 година решила да отиде в една болница в Риджънтс Парк, където я лекувал д-р Морис Липседж — психиатър. По чиста случайност след десет години лекувал и Даяна, когато тя решила да се бори със заболяването си от булимия.

Докато се опитвала да преодолее болестта, Сара често се виждала с принца. През лятото на 1977 година го гледала как играе поло в Уиндзор, а по-късно през февруари 1978 година той я поканил на ски-ваканция в Клоsters, Швейцария, което предизвикало доста съмнения, че може би ще стане идещата кралица — Сара обаче прекалено много се наслаждавала на публичните си изяви и това взело връх над благоразумието, каквото би трябвало да притежава приятелката на един принц. Дала интервю за едно списание, което значително уронило престижа му на очарователен Казанова. „Нашата връзка е изцяло платонична — заявила тя. — За мен той е малкият брат, какъвто никога не съм имала. И за всеки случай добавила: „Не бих се омъжила за мъж, когото не обичам, независимо дали е боклукчия или кралят на Англия. Ако ми предложи ръката си, няма да му

Въпреки че любовните им отношения се охладели, през ноември 1978 година Чарлс все пак поканил Сара за 30-ия си рожден ден в Бъкингамския дворец. За голямо нейно учудване, Даяна също била поканена. Пепеляшка щяла да отиде на бала.

Даяна се забавлявала на това парти най-малкото защото влиянието на сестра ѝ намалявало. И въпреки всичко и през ум не ѝ минало, че принц Чарлс се интересувал от нея. Не смятала, че може да бъде на нивото на актрисата Сюзън Джордж, която го придружавала онази вечер. Във всеки случай животът изглеждал достатъчно приятен, за да мисли за стабилни приятелства. Била се върнала от училището в Швейцария с отчаяното желание да започне независим живот в Лондон. Родителите и обаче не били много ентузиазирани.

Даяна нямала необходимата квалификация, нямала особени умения, войнствено я осенявала смътната представа, че иска да работи с деца. Макар да изглеждала обречена да се занимава с неквалифициран и нископлатен труд, не била изключение от правилото относно момичетата от нейната класа и произход. Аристократичните семейства по традиция инвестират повече усилия и мисъл в образованието на момчетата, отколкото на момичетата. Съществува неписано общо разпространено мнение, че след като формално завършат образованието си и изкарат курс по готварство или изящни изкуства, дъщерите ще се присъединят към своите добре възпитани приятелки на пазара за женитби. С началото на управлението на Кралицата този белег на лондонския сезон бил канализиран още повече с представянето на дебютантките в Бъкингамския дворец, последвано от серия балове. Всъщност родителите на Даяна се били запознали на един такъв бал през 1953 година, когато графиня Спенсър била избрана за дебютантка на годината.

Идеята за брак се въртяла много из главата на Даяна след завръщането от Швейцария. През април 1978 година сестра ѝ Джейн я била поканила да стане главна шаферка на сватбата ѝ с Робърт Фелоус, син на личния секретар на кралицата. И въпреки че родителите ѝ не настоявали да се впуска в градене на кариера, се противопоставяли на желанието ѝ да живее сама в Лондон. Както казвала директорката от швейцарското училище мадам Йерсин: „Тя е много малка за своите 16 години.” Майка ѝ и баща ѝ не смятали, че затвореното училищно всекидневие можело да ѝ даде адекватна подготовка за живота в големия град. Внушавали ѝ, че докато не навърши 18 години няма да има свой апартамент.

Била изпратена да живее във фермата на семейните приятели майор Джереми Уитейкър и съпругата му Филипа в Хампшър. Прекарала с тях три месеца, грижила се за дъщеря им Александра, готвела и чистила. И въпреки всичко нямала търпение да отиде в столицата и непрекъснато бомбардирала родителите си с писма, в които имало деликатни и не толкова деликатни молби. Най-накрая направили компромис. Майка ѝ ѝ разрешила да се нанесе в апартамента на Кадъгън Скуеър, тъй като самата тя прекарвала по-голямата част от годината в Шотландия. Този апартамент щял да стане за Даяна истински дом. В началото живеела там със старата си съученичка Лора Грейг, която сега е една от нейните придворни дами, и със Софи Кимбъл, дъщеря на консерватора Маркъс Кимбъл.

За да се издържа, Даяна се включила в две трудови агенции и работила като чистачка и сервитьорка на частни приеми. Между уроците по кормуване (взела книжка на второто си явяване) гледала малките деца на приятелките на сестра си. А Сара често я канела на своите партита просто за бройка. Животът на Даяна в Лондон бил спокоен и почти светски. Не пушела, не пиела въобще, предпочитала да прекарва времето си в четене и гледане на телевизия, в посещения у приятели или вечери в скромни заведения. Шумните барове, вихрените сбирки и опушените кръчми не били по вкуса ѝ. Дискотеката „Дай” съществува само във въображението на автори с вкус към сензации. В действителност Даяна е самотник по душа и навици.

Прекарвала уикендите в провинцията, в Алторп с баща си, в имението на сестра си Джейн или на организирано от някой от увеличаващия се кръг приятели. Приятелките ѝ от Норфък и Уест Хийт Александра Лойд, Каролайн Хамънд, Тереза Моубрей и Мери-Ан Стюърт-Ричардсън живеели в Лондон и били ядрото на нейната компания.

През септември 1978 година, когато живеела с Каролайн в дома на родителите си в Норфък, я обхванало лошо предчувствие. Любезно я попитали за здравето на баща ѝ и нейният отговор смутил присъстващите. Чуло се да казва, че той „ще се срине” по някакъв начин. „Ако почине, това ще стане незабавно, ако не — ще продължи да живее.” На следващия ден позвънил телефонът. Даяна знаела, че е за баща ѝ и наистина било така. Граф Спенсър бил припаднал в двора на Алторп след масивен кръвоизлив и откаран в болница. Събрала багажа си и се присъединила към сестрите и брат си в болницата.

Прогнозата на лекарите била мрачна. Не очаквали графът да изкара нощта. Според сина му Чарлс Рейн Спенсър се държала сухо. Той си спомня как казала на зет му: „Утре веднага ще се изнеса от Алторп.” Владичеството на Рейн изглеждало приключено. Два дни децата стоели в чакалнята на болницата, докато баща им се борел със смъртта. Когато лекарите казали, че има надежда да оживее, Рейн наела частна линейка и го откарала в Националната болница за нервни заболявания, където лежал няколко месеца в кома. Докато цялото семейство се изреждало да бди над графа, децата отблизо видели упоритата непоколебимост на своята мащеха. Тя се опитала да им попречи да посещават критично болния си баща.

Сестрите били инструктирани да не ги пускат при него. Както Рейн казва тогава: „Аз съм победител, а хората забравят това в моменти на изпитания. В моя гръбнак има чиста стомана. Никой не може да ме съсипе и никой нямаше да може да съсипе Джони, докато седя и го пазя. Някои от неговото семейство решиха да ме спрат, докато се опитвах да му прелея от моите жизнени сили.“

В тези критични месеци чувствата на неприязън между Рейн и децата прекипели в серия зловни скандали. Желязо имало и в душите на Спенсърви и дългите болнични коридори ехтели от думите на графинята и страшната Сара Спенсър, които съскали една срещу друга като озлобени гъски.

През ноември състоянието на граф Спенсър отново се влошило и бил преместен в болницата Бромптън в Саут Кенсингтън. Отново животът му бил на косъм. И докато лекарите били песимисти, волята на Рейн спечелила. Чула за някакво немско лекарство, наречено аслоцилин, за което мислела, че ще помогне, и направила всичко възможно, за да го достави. Вълшебният лек бил намерен и направил чудото. Един следобед, докато Рейн бдяла, на фона на „Мадам Бътерфлай“, графът отворил очи и „се завърнал“. През януари 1979 година, когато най-сетне го изписали от болницата, двамата се настанили в хотел „Дорчестър“ в Лондон за едномесечна рехабилитация.

През цялото това време семейството било под огромно напрежение. Сара, която живеела близо до болницата Робмптън, редовно посещавала баща си, макар че враждебността на Рейн усложнявала ситуацията. Когато я нямало, сестрите позволявали на Даяна и Джейн да го видят, но тъй като идвал за кратко в съзнание, графът не осъзнавал присъствието на децата си. Дори когато бил буден, тръбичката, вкарана в гърлото му, означавала, че не може да говори. Както си спомня Даяна: „Той не можеше да попита къде са децата му. Само един Господ знае какво си е мислил, тъй като никой не му казваше.“

Разбираемо е, че Даяна не можела да се съсредоточи върху готварския курс, в който се била записала няколко дни преди баща ѝ да получи удара. Три месеца ходела с метрото в дома на Елизабет Ръсел в Уимбълдън, където от незапомнени времена тя обучавала дъщерите на рицари, херцози и графове в магията на сосовете, суфлетата и сладкишите. Даяна се била записала по настояване на родителите си и въпреки че това не ѝ било особено забавно, изглеждало по-добре, отколкото да седи пред пишеща машина. Често пъти лакомията ѝ вземала връх и тя била порицавана, че топи пръст в сосовете. Завършила курса с няколко килограма отгоре и с диплома.

Докато граф Спенсър възстановявал здравето си, майката се заловила с кариерата на дъщеря си. Тя писала на госпожица Бети Вакани — легендарната балерина, която била обучила три поколения деца от двора, и я попитала дали има свободно място за още една ученичка. Място имало, Даяна преминала успешно през интервюто и започнала да взема уроци по балет в танцовото студио на Вакани на Бромптън Роуд. Отново това продължило само три месеца, но този път не по вина на Даяна.

През март приятелката ѝ Мери-Ан Стюърт-Ричардсън я поканила на ски с цялото ѝ семейство във френските Алпи. Даяна паднала на пистата и скъсала сухожилията на левия си глезен. Три месеца стояла в гипс, докато бавно зараствали. Това сложило край на желанието да стане учителка по танци.

Въпреки нещастния случай, Даяна си спомня пътуването до Вал Кларе като една от най-приятните и безгрижни ваканции в живота си. Тъкмо там срещнала повече от хората, които и станали верни и истински приятели. Когато се присъединила към семейство Стюърт-

Ричардсън, те все още не били преживели една семейна трагедия. И тъй като не се чувствала добре сред тях, Даяна приела поканата на Саймън Бери — син на богат търговец на вина — да се присъедини към партито в тяхната вила.

Бери бил там заедно с трима стари съученици от Итън: Джеймс Болтън, Алекс Лил и Кристиън дьо Лотбиниер. Даяна участвала в боя с възглавници и в изпълнението на сатирични песни. Спяла на дивана в дневната, въпреки че не си доспивала. Често пъти студентът по медицина Джеймс Колхърст нахлувал рано сутрин във вилата и пускал силно известната реч на Мартин Лутър Кинг „Сънувах сън...”

Адам Ръсел, правнукът на бившия министър-председател Станли Болдуин, сега фермер в Дорсет, не се впечатлил от Даяна, когато я видял за пръв път. Той си спомня: „Пристигайки, направи някакъв груб коментар и се разхили. Помислих си: о, Боже, как само се хили, помощ! Но като се изключи това, тя бе доста спокойна. Липсваше и самочувствие, а трябваше да има много.” Когато и той пострадал, си правили компания и по време на разговорите Адам прозрял замислената, тъжна страна от нейния характер. „Изглежда щастлива на повърхността, но всъщност е дълбоко засегната от развода на родителите си.”

Сестра ѝ Сара, която тогава работела за един от водещите агенти по недвижимо имущество Са-вилс, разбрала кой ще стане след време най-известният адрес във Великобритания. На улица “Колхърн Корт” 60 се намирал апартаментът с три спални, който Даяна получила като подарък за своето пълнолетие. През юли 1979 година се нанесла в апартамента за 50 000 лири стерлинги и веднага се заела с обзавеждането на стаите в уютен, непредвзет стил. Белите стени били оцветени в пастелни тонове, дневната станала бледожълта, а банята яркочервена. Даяна обещала на приятелката си Каролин Бартоломю една стая и удържала на думата си Софи Кимбъл и Филипа Коукър поживели известно време при нея, но през август дошла Ан Болтън, която също работела в Савилс, както и Вирджиния Питмън — най-старият член от квартета. Трите момичета били постоянно с Даяна по време на любовта ѝ с Чарлс Сега смята, че това са били най-щастливите дни в живота и. По младежки невинни, неусложнени и най-вече забавни. „Там съм умирала от смях” — казва тя и единственото мрачно събитие било, че някой влязъл в апартамента и откраднал почти всичките ѝ бижута. Като хазайка вземала от другите момичета по 18 лири наем на седмица и организирала графика за чистене. Разбира се, тя обитавала най-голямата стая с двойно легло. За да не се забравя нейният статус, на вратата ѝ пишело „Върховно маце” Каролин си спомня: „Винаги беше с гумени ръкавици когато чистеше. Но това си беше неин дом, а когато е твои, ти неизменно си много горда с него”

Поне не е трябвало да се тревожи за купчини неизмити чинии и чаши. Момичетата рядко готвели въпреки че Даяна и Вирджиния били завършили специални курсове по готварство. Двата специалистета на Даяна били шоколадови руладини и руски борш които приятелките ѝ я карали да приготвя и да им носи в стаите. Често момичетата излапвали рула-динше преди да напуснат „Коулхърн Корт” Иначе ядели шоколади и зърнени храни. „Бяхме забележително дебели” — отбелязва Каролин.

Гордата домакиня се грижела и за кариерата си. Малко след като се пренесла в апартамента, си намерила работа, която много ѝ допадала. Няколко следобеда в седмицата ходела в една детска градина, ръководена от Виктория Уилсън и Кей Сет-Смит. Учила децата да рисуват, да танцуват, играела с тях. Виктория и Кей били толкова изненадани от нейния контакт с децата, че я помолили да идва и сутрините. Във вторник и четвъртък се грижела за Патрик Робинсън, син на американски петролен магнат — работа, която обожавала.

Все още имало празноти в работната и седмица, които сестра й Сара се заела да запълни. Тя я наела за чистачка в къщата си на Елм Парк Лейн в Челси. Съквартирантката на Сара Лусинда Крейг-Харви си спомня: „Даяна я обожаваше, а Сара се отнасяше с нея като с парцал. Казваше ми да не се притеснявам и да карам Даяна да мие чиниите и т. н.” Даяна, която чистела с прахосмукачка, бършела прах, перяла и гладила, получавала по една лира на час и била посвоему доволна от труда си. Когато се стодила за принц Чарлс, отвърнала на поздравленията на Лусинда с писмо, в което си спомняла работата си на чистачка: „Отминаха дните на парцалите. О, скъпа, дали някога ще ги видя пак?”

Тя бягала от проникателния поглед на сестра си и се връщала в апартамента си. Това вероятно е било за добро, тъй като веселите, но доста наивни подигравки, в които сестра й се впускала, може и да не са й харесвали. Даяна и Каролин често прекарвали вечерите си, като звънели на хора с тъпи имена, взети от телефонния указател. Друго любимо занимание било да планират нападения в апартаментите на свои приятели или кражби на колите им. Каролин си спомня: „Често обикаляхме нощем с колата из Лондон и осъществявахме замислените си операции с „метрото” на Даяна.”

Тези, които по някакъв начин обиждали момичетата, си плащали с лихва. На вратите им звънели посред нощ, телефоните им тревожно ги разбуджали рано сутрин, ключалките на колите им били облепени със скоч. Веднъж Джеймс Гилби, който работел в компания за коли под наем, намерил подарената му „Алфа ромео” покрита със смес от яйца и брашно, която се била стегнала като бетон. По някаква причина той бил подвел Даяна на една среща и тя и Каролин си отмъстили.

Това била само едната страна. Веднъж Джеймс Колхърст и Адам Ръсел тайно закрепчили две табели на предната и задната част на колата на Даяна. Тя успяла да ги махне, но докато карала през града, я следвала какофонията от завързани на бронята консервени кутии. Отново яйцата и брашното били използвани за вдъхновено отмъщение.

Тези невинни и абсолютно неизискани забавления продължили през цялото време на любовната връзка на Даяна с принц Чарлс. Разбира се, парадът от млади мъже, които канели младите дами на чай и разговори или ги извеждали вечерно време, бил безкраен. Придружителите, които тя познавала от ски-ваканциите или от други места, били завършили най-вече Итън. Хари Хърбърт, графът на Карнървън, Джеймс Боуи, художникът Маркърс Мей и художникът Рори Скот често се отбивали заедно с Адам Ръсел, Саймън Бери и Джеймс Колхърст. „Ние бяхме просто приятели” спомня си Саймън Бери.

Мъжете в живота на Даяна били открити, добре възпитани, сериозни, непретенциозни и добри компаньони. „Даяна никога не е залитала по неподходящи мъже” — казва Рори Скот. Ако били В униформа или пък отхвърлени от Сара — толкова по-добре. Тя съжелявала пренебрегнатите от сестра си младежи и често се опитвала — неуспешно — да ги накара да я поканят някъде.

Перяла дрехите на един от бившите приятели на Сара Уилям ван Щраубензее, гладела ризите на Рори Скот и редовно прекарвала уикендите във фермата на родителите му близо до Петуърт. Продължила да се грижи за гардероба му и по време на връзката си с Чарлс, дори веднъж занесла цяла камара изпрани и изгладени ризи на задния вход на двореца Сейнт Джеймс, където той, за да избегне пресата, я чакал. Джеймс Боуи бил друг военен, който я водел на ресторанти и на театър. А-Саймън Бери и Адам Ръсел тя посещавала в къщата им под наем, където живеели, докато били студенти в Оксфорд.

Имала много приятели, но с никого не станали любовници. Чувството за съдбовност,

което Даяна усещала от ранна възраст, оформило, макар и несъзнателно, връзките ѝ с другия пол. „Знаех, че трябва да се пазя за това, което идва.”

Както твърди Каролин: „Не съм ужасно вярваща, но наистина вярвам, че трябваше да прави това, което прави, и да вярва в него. Тя бе обвита в онзи златен ореол, който спираше мъжете да отиват по-далеч и независимо дали са искали или не — това не стана. Тя някак си бе предпазвана от идеалното прозрение.”

Това качество са забелязвали и приятелите и. Роси Скот дяволито казва: „Даяна бе много привлекателна сексуално и що се отнася до мен, нашата връзка не бе платонична, но си остана такава. Винаги бе някак по-високо и чувствах, че у нея има много неща, които никога няма да узная.”

През лятото на 1979 година друг приятел, Адам Ръсел, завършил Оксфорд и решил да прекара една година в пътешествия. Той не споменал, че се надява връзката между Даяна и него да продължи и да се задълбочи, след като се върне. Когато след година си дошъл у дома, било твърде късно. Приятел му казал: „Имаш само един съперник — Уелският принц.”

През тази зима звездата на Даяна започнала да се движи в орбитата на кралското семейство. По Коледа получила неочаквана покана за парти в Сандрингам с лов през един февруарски уикенд. Лусинда Крейг Харви, известна на всичките си приятели като Берил, си спомня вълнението на Даяна и иронията на последвалия разговор. Говорили за уикенда, докато Даяна, вечно в ролята на Пепеляшка, миела кухненския под. Даяна казала: „Знаеш ли, отивам на лов в Сандрингам.” Лусинда отговорила: „Божичко, сигурно ти ще бъдеш следващата кралица на Англия!” Докато изцеждала един парцал, с който търкала пода, Даяна се пошегувала: „Берил, съмнявам се. Виждаш ли ме да се надувам наоколо в кожени ръкавици и дълга рокля?”

Докато животът на Даяна поемал в нова посока, сестра ѝ Сара била в криза. Тя и Нийл Маккоркъдейл били отложили ненадейно сватбата си, планирана за края на февруари. Съвсем в Спенсъров стил — това наистина не е семейство на малодушни — имало размяна на лоши думи и писма между заинтересованите страни. Докато Сара се опитвала да оправи тази бъркотия — оженила се през май 1980 година в църквата Сейнт Мери край Алторп — Даяна се забавлявала. Най-сетне щяла да бъде в общество на „големи”, както самата казва. Поради това, а не заради близостта с принц Чарлс се вълнувала от уикенда в Сандрингам. Все още изпитвала страхопочитание към него, като чувствата ѝ на уважение били стоплени от дълбоките симпатии към принца, чийто „почетен дядо” граф Маунтбатън бил убит от ИРА само преди шест месеца. И докато търкала пода в апартамента на сестра си, тази аристократка Пепеляшка трябвало да се съсипе, за да повярва, че въпросният уикенд не е просто сън. Каквото и да ѝ казвал гласът на интуицията относно съдбата, разумът ѝ повелявал, че принцът вече има голям брой потенциални партии. Даяна пътувала до Сандрингам с лейди Аманда Начбул, внучка на убития лорд Маунтбатън, който усилено я пробутвал не само на принц Чарлс, но и на цялото кралско семейство.

Макар коментаторите да не я смятали за сериозна кандидатка, онези, които работели непосредствено с принца и наблюдавали отблизо машинациите на Маунтбатън, изразявали убеждението, че женитбата му с Аманда на практика предстояла. Само един поглед към дневника на принц Чарлс за 1979 година показва колко често, отивайки на лов и риболов през уикендите, отсядал в Бродлъндс — фамилното имение на Маунтбатън. Аманда била често негова компаньонка и според сътрудниците му само разкритията за една нейна връзка с дипломат осуетили задълбочаването на връзката. След убийството на графа през 1979

година приятелството на принц Чарлс и Аманда Маунтбатън продължило и докато тя се опитвала да се възстанови след загубата, той прекарал няколко уикенда в нейна компания.

Докато на Аманда можело да се гледа като на „официалната кандидатка“, чието възпитание и произход я правели напълно приемлива в двора, принцът имал бурна връзка с Ана Уолъс, дъщеря на шотландски земевладелец. С нея се срещнал по време на лов за лисици през ноември 1979 година. Ана е последната от дългата поредица приятелки, които се появили на неговия романтичен хоризонт. Но избухлива, своенравна и импулсивна по темперамент, Ана не била подходяща за строгите навици на кралското величие. Връзката им станала толкова сериозна, че той и предложил да се оженят. Говори се, че му отказала, но това почти бе променило неговата пламенност. През май журналисти ги открили да лежат на едно одеяло край река Дий в имението на кралицата в Балморал. Принцът побеснял от натрапничеството в интимния му живот и накарал приятеля си лорд Трайън, който също бил на пикника, да се обърне с непристойна дума към журналистите.

Краят на тази връзка през юни бил също толкова бурен. Ана горчиво се оплакала, когато на един бал в замъка Уиндзор по случай 80-годишнината на кралицата Майка била на практика изоставена от принца. Чули я разярено да казва: „Никога не ме пренебрегвай така. Никой не се е отнасял толкова лошо с мен през целия ми живот. И никой не се държи така с мен. Няма да се държиш така и ти.” При следващото им появяване на обществено място се държал по същия начин и тя с нарастващ гняв гледала с какво отдаване Чарлс танцува с Камила Паркър-Боулс на бала в Стоуел Парк, в имението на лорд Вестей. Накрая, ядосана и унижена от тази публична подигравка, Ана взела на заем колата на лейди Вестей и подкарала в нощта. Само след месец се оженила за Джони Хескет, по-малкия брат на лорд Хескет.

Обръщайки се назад, е доста съблазнително да попитаме дали гневът ѝ е бил насочен към принца или към жената, която го държала в плен — Камила Паркър-Боулс. Ако е имал сериозно намерение да се ожени за Ана, то тогава тя би трябвало да знае за приятелството му с тази жена. Като Даяна би открила, че Камила проучва приятелките на Чарлс не толкова за да оцени възможно ли е да станат кралски особи, колкото да види представляват ли заплаха за нейната връзка с принца.

Ана може би се е уморила да свири втора цигулка в развлеченията на Чарлс. По време на ергенските години, както и по време на брака, партньорките му просто са се вписвали в неговия стил на живот. Били са заинтересовани наблюдатели на играта му на поло, на риболова или лова на лисици. Когато ги водел на вечеря, отивали в апартамента му в Бъкингамския дворец, а не обратното. Служителите на принца ангажирали ложите в операта и дори не забравяли да изпратят цветя на придружителките му. Неговото поведение, както преди 100 години отбелязва викторианският конституционалист Уолтър Бейджот, е прерогатив на принцовете. Ето какво пише той: „Светът в най-славния му вид е това, което е най-привлекателно, най-съблазнително, винаги е било и винаги ще бъде предлагано на настоящия уелски принц. Не е рационално да се очакват най-върховни добродетели там, където изкушението се поднася в най-изтънчената му форма в най-неустойчивата възраст на човешкия живот.”

През лятото на 1980 година принц Чарлс е мъж с установени навици и точно разграфено всекидневие. Бивш член на домакинството, който коментира срутването на брака му, искрено вярва, че ако е имал право на избор, Чарлс би останал ерген: „Много е тъжно, наистина. Той никога нямаше да се ожени, защото беше щастлив като ерген. Ако рибарските

му такъми бяха готови, понитата му за поло оседлани, и петте лири за църквата приготвени, бе напълно доволен. Беше много забавно. Човек можеше да го събуди в шест часа сутринта и да му каже „сър, всичко е готово за тръгване” и той веднага тръгваше.” Приятелството му с Камила Паркър-Боулс, която с желание се приспособявала към разписанието, идеално се вписвало в начина му на живот.

За нещастие освен привилегии титлата на Чарлс носела и задължения. Негов дълг бил да се ожени и да осигури наследник за трона. Това било предмет на разговорите, които граф Маунтбатън и кралицата водели безкрайно, докато пиели следобедния си чай в Бъкингамския дворец, а принц Филип давал да се разбере, че става нетърпелив от безотговорното отношение на сина си към брака. Духът на уиндзорския херцог витаел из умовете на семейството, което знаело, че колкото повече остарява, толкова по-трудно ще намери булка, която да бъде девствена, аристократка и протестантка.

Търсенето на съпруга се било превърнало в национално развлечение. Принцът, тогава 33-годишен, предизвикал съдбата, след като заявил, че 30 години са подходяща възраст човек да създаде семейство. Той публично признавал, че му е трудно да си намери съпруга. „Бракът е далеч по-важна работа от влюбването. Мисля, че човек трябва да го възприема като нещо, което е в същината си въпрос на взаимна любов и уважение... Най-вече трябва да сте добри приятели, а любовта, сигурен съм, ще се появи в резултат на приятелството. Аз имам особеното задължение да направя правилния избор. Последното нещо, на което ще се зарадвам, е вероятен развод.”

По друг повод казал, че бракът е партньорство, в което една жена не просто ще се омъжи за него; тя ще се омъжи за определен начин на живот. Заявил: „Ако решавам с кого ще живея през следващите 50 години — това е последното решение, при което бих искал главата ми да бъде управлявана от сърцето.” Така че в неговите очи бракът бил най-вече освобождаване от задължението към семейството и нацията — задача, която ставала много по-трудна поради неотменимата природа на договора. В прагматичното търсене на партньорка заради ролята на любовта и щастието било отредено второстепенно място.

Срещата, която щяла да поведе принц Чарлс и лейди Даяна по пътя към катедралата Сейнт Пол в Лондон, станала през юли 1980 година в дома на главнокомандващия Робърт дьо Пас, приятел на принц Филип. Даяна била поканена в Петуърт от неговия син Филип.

През уикенда отишла в близкия парк Каудрей да гледа как принцът играе поло. След края на играта малката компания се върнала обратно в Петуърт за пикник край дома на Дьо Пас. Даяна била настанена върху бала слама до Чарлс и след обичайните реплики разговорът се пренесъл върху смъртта на граф Маунтбатън и погребението му в абатството Уестминстър. Даяна му казала: „Вие изглеждахте толкова тъжен на погребението. Това бе най-трагичното нещо, което съм виждала. Болеше ме сърцето, като Ви наблюдавах. И си помислих: не е честно, Вие сте самотен, трябва да има някой, който да се грижи за Вас.”

Думите ѝ докоснали сърцето му. Чарлс я видял с други очи и изведнъж, както разказала на приятелки, се оказала обгърната от ентузиазираното му внимание. Даяна била поласкана и обърквана от страстта, която събудила у дванадесет години по-възрастния от нея мъж. Бъбрили до късно вечерта. Принцът имал важна работа в двореца и я помолил да пътува на следващия ден с него до Лондон. Отказала под претекст, че би било невъзпитано спрямо домакините.

От този момент обаче връзката им започнала да се задълбочава. Съквартирантката на Даяна Каролин си спомня: „Принц Чарлс тихо излизаше на сцената. А тя със сигурност бе

запазила в сърцето си специално място за него.” Принцът я поканил на една от любимите й творби — „Реквием” от Верди -8 Роял Албърт Хол. Придружила ги бабата на Даяна лейди Фърмой и на връщане се отбили в апартамента на Чарлс в Бъкингамския дворец за студена вечеря. Бележката, която оставил до своя камериер, покойния Стивън Бери, е типична по отношение на подробното планиране на всяка кралска среща. На нея пишел: „Моля, позвънете на капитан Антъни Аскуит преди да тръгне на стрелба и му кажете, че съм поканил лейди Даяна Спенсър (внучката на лейди Фърмой) да дойде с мен в Албърт Хол и на вечеря след това в Бъкингамския дворец в неделя вечерта. Моля Ви да го попитате дали това може да се уреди, а тя ще пристигне в Албърт Хол с баба си. Ако може, помолете го да позвъни по обед, когато ще бъдем вкъщи. Ч.” (Вкъщи означава Бъкингамския дворец.)

Проблемът бил в това, че вероятно поканата е дошла твърде късно, тъй като Каролин си спомня:

Аз се прибрах към 6 часа и Даяна ме започна: бързо, бързо, трябва след 20 минути да се срещна с Чарлс. Това бяха най-забавните ни 20 минути. Измихме косата, изсушихме я, търсихме роклята, намерихме я. Свършихме точно за 20 минути. Но искам да кажа, как посмя да я покани толкова късно?”

Едва ли Даяна е възвърнала равновесието си, когато Чарлс ѝ предложил да го придружава на кралската яхта „Британия”. Яхтата, която е най-старият кораб в кралската флота, често може да бъде забелязана по време на августовската регата, когато принц Филип е домакин на парти, на което обикновено са канени роднините му от Германия.

През този уикенд на Даяна правили компания лейди Сара Армстронг-Джоунс, дъщерята на принцеса Маргарет и Сюзън Дептфорд, която по-късно станала втората жена на майор Роналд Фъргюсън. Даяна карала водни ски, а принц Чарлс сърф. Приказките, че с леко сърце го бутнала от сърфа във водата, не звучат правдоподобно за Даяна, която изпитвала страхопочитание към него. В действителност се чувствала доста уплашена от атмосферата на борда на кралската яхта. Не само защото приятелите му били доста по-възрастни, но и защото сякаш предугаждали стратегията на принца спрямо нея. Даяна ги намирала твърде приятелски настроени и твърде осведомени. „Те бяха непрекъснато върху мен, като някакъв лош обрив” — казала на приятелките си. За момиче, което обича да държи нещата в ръцете си, всичко това било твърде объркващо.

Нямала много време да размишлява върху намеренията на принц Чарлс, тъй като вече я бил поканил в Балморал за уикенда. Планинският замък на кралицата е всъщност бившето фамилно седалище на Уиндзорите. Откакто кралица Виктория купила имението през 1848 година, то било на особена почит и кралската фамилия. Странностите и неясните Фамилни традиции обаче, натрупани през годините могат да уплашат новодошлия. „Не сядайте там” казват в хор на нещастния гост, проявил глупостта да седне на стол в дневната, където за последен път е седяла кралица Виктория. Онези, които избършат успешно навигацията през това социално минно поле известно като „Балморалски тест”, биват приети в кралското семейство, а провалилите се изчезват от кралското благоволение с бързината, с която мъглите в Хаиландските планини се появяват и разсейват Затова перспективата да гостува в Балморал не излизала от ума на Даяна. Ужасена, тя отчаяно искала да се държи по подобаваш начин. За щастие вместо да отседне в голямата къща, успяла да отиде при сестра си Джейн и съпруга ѝ Робърт, който като член на кралското семейство се радвал на благоволението да разполага с отделна къща в имението. Принц Чарлс ѝ звънял всеки ден, предлагал ѝ да отидат на разходка или на пикник.

Това били няколко „чудесни“ дни. Докато проблясането на бинокъл от другия бряг на река Дий един ден не развалило идилията. Бинокълът бил на кралския журналист Джеймс Уитейкър, който забелязал принца да лови риба в реката. Даяна веднага казала на Чарлс, че ще изчезне и докато той продължавал риболова, се скрила зад едно дърво, чакайки половин час с надеждата, че журналистите ще си отидат. Доста изобретателно тя използвала огледалцето от пудрата си, за да наблюдава тройката Джеймс Уитейкър и двамата фотографи Кен Ленъкс и Артър Едуърдс, които се опитвали да я заснемат. Осуетила опитите им, като спокойно излязла от скривалището си и тръгнала между боровете право към тях с добре увита в шал глава и барета. Така попречила на най-добрите журналисти от Флийт Стрийт да установят самоличността ѝ.

Те обаче скоро подушили следата и с това личният ѝ живот свършил. Репортерите чакали денонощно пред вратата на апартамента ѝ, а фотографите се барикадирали пред детската градина, където работела. Веднъж се съгласила да позира за снимки, при условие че след това я оставят на мира. За нещастие, по време на снимките светлината била зад нея, памучната ѝ пола излязла като прозрачна и краката ѝ били показани на цял свят. „Знаех, че краката ти са хубави, но нямах представа, че са толкова ефектни — коментирал принцът. — И наистина ли трябваше да ги показваш на всички?“

Докато принцът можел да си позволи да се забавлява, Даяна бързо откривала цената на романтичната си история с кралското ‘величие. Телефонирали ѝ рано сутрин за интервюта, а тя не смеела да изключи телефона си, за да не би някой от семейството ѝ да се разболее през нощта. Всеки път, когато излизала с изисканото си „метро“, някой от пресата я следял. Даяна обаче никога не губела присъствие на духа и давала любезни, но необвързващи отговори на безкрайните въпроси за чувствата ѝ към принца. Обещаващата ѝ усмивка, обаятелните ѝ маниери и безупречното ѝ поведение много скоро я направили любимка на обществеността. Нейната съквартирантка Каролин казва: „Тя играеше много точно. По никакъв начин не се издаде пред пресата, защото тъкмо това съсипа шансовете на сестра и. Даяна осъзнаваше, че ако трябва да се гради нещо специално, то трябваше да стане без натиска на пресата.“

Въпреки всичко, постоянният стрес поставял на изпитание нейната възможност да издържи. Затворена в апартамента, можела да разкрие чувствата си: „Плачех като дете между четирите стени, просто не можех да се справя.“ Принц Чарлс никога не предлагал помощта си. И когато веднъж в отчаянието си се свързала с пресслужбата на Бъкингхамския дворец, оттам ѝ казали да се оправя сама. Докато си измивали ръцете от каквото и да било обвързване, Даяна се осланяла на вътрешните си сили и инстинктивния си стремеж да оцелее.

Нещата ставали по-лоши от факта, че принц Чарлс изглеждал по-малко загрижен за нейните затруднения, отколкото за проблемите на приятелката си Камила Паркър-Боулс. По телефона той често със съчувствие ѝ говорел за неприятните преживявания на Камила, пред чийто дом дебнели трима или четирима журналисти. Даяна хапела устни и нищо не казвала, не споменавала за постоянната обсада, при която живеела. Мислела, че не трябва да прави това, за да не бъде в тежест на мъжа, когото обича.

С развитието на отношенията им започнала да храни съмнения относно новата си приятелка Камила Паркър-Боулс. Тя, изглежда, знаела всичко, което Даяна и Чарлс си говорели по време на редките си срещи насаме и давала изобилие от съвети как най-добре може човек да се справи с принца. Всичко било много странно. Дори Даяна — абсолютно начинаеща в правилата на любовта — започвала да подозира, че това не е начинът, по който

повечето мъже водят любовните си дела. Поначало тя и принцът никога не оставали насаме. При първото и гостуване в Балморал семейство Паркър-Боулс били сред най-важните гости. Като я канил на вечеря в Бъкингамския дворец, семейство Палмър-Томпкинсън били също там.

На 24 октомври 1980 година, когато Даяна отишла в Лъдлоу, за да гледа конните състезания за аматьори, в които принц Чарлс участвал със своя кон Алибар, прекарвали уикенда заедно със семейство Паркър-Боулс. На другия ден той и Андрю Паркър-Боулс отишли на лов, а Камила и Даяна сутринта били заедно.

През уикенда Чарлс показал на Даяна Хайгроув — домът в Глостъшър, разположен на 353 акра земя, който бил купил през юли, когато започнал да я ухажда. Като я развеждал из къщата с осем спални, я помолил да организира вътрешното обзавеждане. Той харесвал нейния вкус, а тя усетила това като „много неподходящо предложение”, тъй като дори не били сгодени.

Затова много се разтревожила, когато прочела на първа страница във вестник „Сънди мирър”, че на 5 ноември напуснала Лондон за тайна среща с принца в кралския влак. В този случай Бъкингамския дворец ѝ се притекъл на помощ. Кралицата оторизирала секретаря по въпросите на печата да изиска оттегляне на материала. Последвала размяна на писма, които главният редактор публикувал в същия ден, когато принц Чарлс отпътувал за Индия и Непал на официално посещение. Даяна настоявала, че е била в апартаментата си, тъй като била изтощена след късна вечеря в хотел „Риц”, където тя и Чарлс участвали в партито по случай 50-ия рожден ден на принцеса Маргарет. „Всичко се обърка, не съм толкова отегчена, колкото нещастна” — споделила със своя съседка — журналистка.

Майката на Даяна Франсис Шанд Кид също се намесила в свадата на страната на дъщеря си. В началото на декември написала писмо до вестник „Таймс”, в което се оплаквала по повод лъжите и преследването, на което била подложена Даяна, откакто любовта ѝ с принца станала обществено достояние.

„Бих ли могла да запитам редакторите от Флийт Стрийт дали в изпълнение на професионалните си задължения те считат за необходимо и справедливо да тормозят всекидневно дъщеря ми — от зори до мрак? Честно ли е да се отнасяме към едно човешко същество по този начин, независимо от обстоятелствата?” Въпреки че това писмо накарало 60 парламентаристи да изготвят предложение за „осъждане на начина, по който лейди Даяна Спенсър е била преследвана от пресата” и довело до среща на главните редактори с комисията по печата към парламента, обсадата на „Коулхърн Корт” продължила.

Зимната крепост на кралското семейство Сандрингам също била заобиколена от пресата. Замъкът Уиндзор, пазен от полицията, секретарите по печата и безкрайните поля частна собственост, не давал необходимото спокойствие. Кралицата викала на тълпата писачи: „Защо не се махнете оттук?”, а принц Чарлс се заяждал: „Много щастлива Нова година, а за вашите главни редактори дано да е особено гадна!” Говори се, че принц Едуърд дори изстрелял един куршум над главата на фотограф от вестник „Дейли мирър”.

В Лондон обсаденият гарнизон успявал да надхитри врага, когато било необходимо. Веднъж, когато Даяна трябвало да отиде с принца в Бродлъндс, пуснала с чаршаф куфара си от кухненския прозорец на улицата, за да избегне чакащите долу пресхрътки. В друг случай се покатерила по кофите за боклук и излязла от един магазин през пожарната стълба, а в трети заедно с Каролин изоставили нейната кола и се метнали на един автобус. Когато автобусът попаднал в задръстване, скочили и избягали.

Организирали дори система, при която Каролин подкарвала колата на Даяна, за да заблуди пресата, а после Даяна излизала и отивала в друга посока. Дори баба й лейди Фърмой се включила в надхитряването. След като Даяна прекарала Коледа на 1980 година в Алторп, се върнала в Лондон, за да празнува Нова година с приятелките си. На следващия ден тръгнала към Сандрингам, но първо оставила своето „метро“ в Кенсингтънския дворец. Там взела колата на баба си и така объркала господата от печата.

Докато истеричната и неуморима преса тласкала Даяна и Чарлс към олтара, Даяна трябвало да се опита да сложи в ред мислите и чувствата си към принца на Уелс. Не било лесно. Преди това не била имала приятел и нямала база за сравнение, за да прецени поведението му. По време на чудатото ухажване била негово послушно кученце, което пристигало, когато й свирне. А той очаквал точно това. Като принц на Уелс бил свикнал да бъде център на вниманието, ласкателствата и високите оценки. Той я наричал Даяна, тя „сър“.

Чарлс събуждал майчинските инстинкти в нея. Когато се върнела от среща, била преизпълнена от симпатия и съчувствие към него, като мърморела неща от рода на „карат го да работи прекалено много“ или „ужасяващ е начинът, по който го пришпорват“. В нейните очи той бил тъжен и самотен, нуждаещ се от грижи мъж. И тя била безнадеждно, до крайност и сляпо влюбена в него. Той бил мъжът, с когото искала да бъде до края на живота си и била готова на всичко, за да го спечели. Даяна редовно молела приятелките си за съвет как да се държи. Както казва Каролин: „Това бе най-нормалното нещо, което става между приятелки. Някои неща не могат да се кажат, но някои съвети бяха от рода на „не забравяй да направиш това или онова“. В общи линии бе нещо като игра.

Обляна в нежната топлина на първата любов, Даяна била обзemannана и от съмнения. Най-изненадващо, именно баба й лейди Фърмой, която била придворна дама на кралицата Майка, изразила едно от първите мнения: да бъде предпазлива. Тя била далеч от това, да дирижира връзката, както мнозина подозирали. Обяснила на Даяна трудностите в живота в кралското семейство. „Трябва да разбереш, че тяхното чувство за хумор и начинът им на живот са съвсем различни. Мисля, че това няма да ти допадне.“

Даяна се безпокояла от други неща. Кликата от приятели низкопоклонници, много от които на средна възраст, били прекалено раболепни и почтителни. Тя инстинктивно усещала, че това внимание не било за доброто на Чарлс. А и вечно присъстващата г-жа Паркър-Боулс, изглежда, знаела всичко, което щели да правят още преди да са го направили. По време на ухажването Даяна го разпитвала за предишните му приятелки. Принцът направо й казал, че били омъжени жени, тъй като според него били „безопасни“, имали си съпрузи, за които да мислят. И все пак преданото поведение на Чарлс, когато били заедно, карало Даяна истински да вярва, че той я обича, и в същото време не можел да не я учудва фактът, че в продължение на една година бил ангажиран с три връзки — с Ана Уолъс, Аманда Начбул и със самата нея, и всяка от тези връзки можела да завърши с брак.

Съмненията и изчезнали след един телефонен разговор с принца. Той се обадил от Клостерс, Швейцария, където бил на ски. Казал, че като се върне, имал да я пита нещо важно. Интуицията й подсказвала какво ще бъде това нещо и същата нощ говорила до късно с приятелките си какво да прави. Била влюбена, смятала, че и той е влюбен и въпреки всичко изразявала загриженост от присъствието и на друга жена.

Чарлс се върнал в Англия на 3 февруари 1981 година в добра спортна форма и с тен. Бил уредил да се видят с Даяна в петък, на 6 февруари, в замъка Уиндзор. Там принцът на Уелс

официално поискал ръката на лейди Даяна Спенсър.

Предложението направил късно вечерта в детската стая на Уиндзор. Казал ѝ колко много му липсвала, докато бил на ски, и после просто ѝ предложил да се оженят. Най-напред тя се отнесла лекомислено към предложението му и се разхилила. Принцът бил страшно сериозен и наблегнал на важността на своето предложение, като ѝ казал, че един ден ще стане кралица. Макар и някакъв глас дълбоко в нея да ѝ нашепвал, че никога няма да стане кралица, и че ще има труден живот, усетила, че приема предложението и се чула многократно да казва, че много го обича. „Каквото и да означава любовта“ — отвърнал той — фраза, която отново използвал в интервютата по случай официалния им годеж.

Той я оставил и отишъл да информира кралицата, която била в Сандрингам, за щастливата развързка. Междувременно Даяна размишлявала върху съдбата си, върху перспективата. Не само безусловната ѝ Любов към Чарлс, но и нейното чувство за отговорност и дълбокото ѝ желание да изиграе полезна роля в живота, били фактори за съдбоносното ѝ решение.

Когато късно през нощта се върнала в апартамента си, приятелките ѝ били нетърпеливи да научат новините. Даяна се тръснала на леглото и обявила: „Познайте какво стана!“ Те извикали в хор: „Направи ти предложение!“, на което отвърнала: „Да, направи го, а аз казах „да!“ След поздравленията, прегръдките, целувките и сълзите, отворили бутилка шампанско.

Даяна казала на родителите си на следващия ден. Те, разбира се, били развълнувани, но когато съобщила на брат си за сватбените си планове, той отвърнал: „За кого?“ Спомня си, че „когато пристигнах при нея, тя бе абсолютно щастлива, направо грееше. Спомням си, че бе в истински екстаз“. Дали не е чувствал тогава, че сестра му е влюбена в ролята, а не в човека? „От бойното кръщение, което бе получила чрез пресата, Даяна знаеше, че може и с тази роля да се справи. Изглеждаше щастлива като никога преди. Това бе истинско, защото човек с нечестни мотиви не би могъл да изглежда толкова щастлив. Не бе щастието на човек, спечелил от лотарията, а на човек, морално удовлетворен.“

Сестра ѝ Сара, която като момиче от семейство Спенсър дълго била на обществената сцена, трябвало да отстъпи на Даяна. И въпреки че била радостна за по-малката си сестра, признавала, че ревнува от новата ѝ слава. Трябвало и известно време, за да свикне с мисълта за бъдещата принцеса на Уелс. Подходът на Джейн бил по-практичен. Тя участвала в еуфорията на бъдещата булка, но като съпруга на помощника на личния секретар на кралицата не можела да не бъде загрижена за това, как Даяна ще се справи с живота в кралското семейство.

Два дни по-късно Даяна отишла на почивка, която щяла да бъде последната за нея като независим гражданин. Придружавала майка си и втория си баща в Австралия, където отишли в неговата овцеферма в Ню Саут Уелс. Отседнали в къщата на свой приятел на брега и десет дни се радвали на спокойствие.

Докато Даяна и майка ѝ се заели да правят списъци на гостите, да попълват гардероба ѝ и да уточняват подробностите около сватбата на годината, пресата напразно се опитвала да открие скривалището им. Единственият човек, който го знаел, бил Чарлс. Дни наред Даяна чезнела по своя принц, а той не се обаждал. Извинявала мълчанието му с многобройните кралски задължения. Най-накрая му позвънила, за да открие, че не бил в апартамента си в Бъкингамския дворец. Чак след като го потърсила, Чарлс ѝ се обадил. Успокоена от телефонния разговор, гордостта на Даяна моментално се уталожила. Когато се прибрала в апартамента си, някой почукал на вратата и като отворила, видяла служител от персонала на

принца с огромен букет. Няколко обаче никаква бележка от бъдещия ѝ съпруг и тя тъжно заключила, че цветята са само тактичен жест от страна на канцеларията.

След няколко дни забравила тревогите си и една заран отпътувала за Ламбърн, за да наблюдава с треньора на Чарлс Ник Гейзли как принцът язди коня си Алибар. Докато заедно с детектива му гледали как, галопирайки, подлага на изпитание коня си, Даяна била обзета от друго предчувствие: за нещастие. Казала, че Алибар ще получи сърдечен удар и ще умре. Няколко секунди след като промълвила това, единадесетгодишният Алибар се изправил на задните си крака и се сринал на земята от масиран сърдечен удар. Даяна скочила от колата и изтичала до Чарлс. Никой не можел да направи нищо. Останали там, докато ветеринарният лекар установил официално смъртта му, след което Даяна се сгушила на задната седалка на колата с преметнато през главата си сако, за да се скрие от дебнещите я фотографи.

Това бил нещастен миг, но нямало време да се размишлява. Кралските задължения отвели Чарлс в Уелс и той оставил Даяна да му съчувства по телефона. Скоро щели да бъдат заедно. Настъпило времето да разкрият тайната си пред света.

На 24 февруари 1981 година вечерта, преди да се обяви официално годежът, взела един куфар, прегърнала верните си приятелки и напуснала апартамента на „Коулхърн Корт“ заедно. Компания ѝ правел въоръженият бодигард от Скотланд Ярд, главен инспектор Пол Офисър — един философски настроен полицаи, който бил запленил от разни заклинания, мистицизъм и вяра в отвъдния живот. Докато Даяна се канела да се сбогува с личния си живот, ѝ рекъл: „Само искам да Ви кажа, че това е последната свободна вечер в живота Ви, затова се възползвайте от нея.“

Тези думи я спрели насред пътя. „Сякаш сабя прободете сърцето ми“ — казва тя.

Такава надежда в сърцето ми

Завършило търсенето на хубавия принц. Той намерил прекрасната си девойка, а светът — своята вълшебна приказка. В кулата си от слонова кост Пепеляшка не била щастлива. Живеела далеч от приятелите си, от семейството си, от външния свят. Докато обществеността празнувала в чест на принца, сенките на къщата затвор неумолимо се събирали около Даяна.

Въпреки аристократичното си възпитание, невинната млада учителка се чувствала напълно обърквана от йерархията в Бъкингамския дворец. През тези три месеца имало много сълзи и щяло да има още повече. Тя слабеела непрекъснато, талията ѝ от 72 сантиметра, когато бил обявен годежът, станала в деня на сватбата 57 сантиметра. Точно през тези бурни времена се проявила и нейната булимия, с която щяла да се бори цели десет години. Даяна оставила бележка на приятелките си в „Коулхърн Корт“: „За бога, звънете ми — ще имам нужда от вас!“ Това се оказало до болка вярно.

Приятелката ѝ Каролин Бартоломю, която я наблюдавала как се топи, си спомня: „Отиде да живее в двореца и сълзите започнаха. Горката, толкова отслабна. Много се тревожех за нея. Не бе щастлива. Оказа се изведнъж под натиск, който бе кошмарен за нея. Бе замаяна, бомбардираха я от всички страни. Това бе вихрушка, която я изпепели.“

Първата ѝ вечер в Кларънс Хаус — резиденцията на кралицата Майка в Лондон — била затишието пред буря. Когато пристигнала, я оставили да се оправя сама. Никой от кралското семейство, най-малко бъдещият ѝ съпруг, не сметнал за необходимо да я посрещне в нейния нов свят. В измислените истории се рисува картина на домашен уют, в която кралицата Майка кръжи около Даяна и я обучава в изтънченото изкуство на кралския протокол, а главната придворна дама на кралицата лейди Сюзън Хъси ѝ преподава уроци по кралска история. Всъщност Даяна получила по-малко уроци за новата си служба, отколкото която и да е касиерка в супермаркет.

Прислужница показала на Даяна стаята ѝ на първия етаж. На леглото ѝ имало писмо от Камила Паркър-Боулс, написано няколко дни преди официалното обявяване на годежа. Приятелската бележчица канела Даяна на обед. Тъкмо по време на тази среща, уредена така, че да съвпада с пътуването на принц Чарлс в Австралия и Нова Зеландия, Даяна станала подозрителна. Камила все питала дали Даяна ще ходи на лов, когато се преместят в Хайгроув. Неподготвена за такъв странен въпрос, отговорила отрицателно. Явно било облекчението върху лицето на Камила. Доста по-късно Даяна осъзнала, че в ловната страст на Чарлс Камила виждала таен начин да поддържа приятелството си с принца.

Но по онова време това не било ясно. А и нищо не било ясно, всъщност Даяна скоро се пренесла в Бъкингамския дворец, където заедно с майка си и още няколко души трябвало да организира сватбата и гардероба си. Бързо разбрала, че единственото нещо, което кралското семейство обича да сменя, са дрехите. Като се знае, че имало три официални сезона през годината и често пъти дрехите трябвало да се сменят по четири пъти дневно, гардеробът ѝ от една дълга рокля, една копринена блуза и чифт официални обувки се оказал изцяло неподходящ. По време на ухажването често нападала гардеробите на приятелките си, за да

намери представителен тоалет, с който да излезе. Майка ѝ помогнала да избере за годежа прочутия син костюм от „Хародс“, а Даяна помолила приятелката на сестрите ѝ Ана Харви, редактор по модата в списание „Вог“, за съвет при оформянето на гардероба от официални дрехи.

Разбирала, че всекидневното ѝ облекло не само трябвало да е модерно, но и удобно, и подходящо за вечното натрапничество на фотографите и за най-големия ѝ враг — вятъра. Постепенно открила някои трикове, като например слагане на тежести в подгъвите, за да не се вдигат полите от вятъра, и постепенно събрала кръг от модни дизайнери като Катрин Уокър, Дейвид Сасун и Виктор Едълщайн, на когото разчита и в момента.

В началото не се правели големи планове, просто се избирало между дизайнерите, препоръчани от новите ѝ приятели от списание „Вог“. Тъй като работата им ѝ направила силно впечатление, Даяна си избрала двамата млади дизайнери — Дейвид и Елизабет Емануел, които ѝ направили сватбената рокля. Направили ѝ и вечерната рокля за първия ѝ официален ангажимент — благотворителна галавечеря в Лондон. Тоалетът ѝ предизвикал почти толкова голяма сензация, колкото и сватбената ѝ рокля няколко месеца по-късно.

Черната официална рокля, без гръб и без презрамки, разкривала дълбоко деколте. Принц Чарлс не бил възхитен от тоалета. Докато мислела, че черното е най-хубавият цвят за момиче на нейната възраст, той имал други представи. Когато с целия си финес се появила на вратата на кабинета му, неговият неприятен коментар бил, че само скърбящите хора се обличат в черно. Даяна отговорила, че все още не е член на семейството му, а и нямала друга, подходяща за случая рокля.

Това не помогнало много за самочувствието ѝ, когато застанала срещу камерите пред Голдсмит Хол. Не била обучена в маниерите на кралското поведение и направо се ужасила, че по някакъв начин може да смути годеника си. Тази вечер се запознала с принцесата на Монако Грейс — жена, на която дотогава се възхищавала отдалеч.

Принцесата на Монако забелязала несигурността на Даяна и пренебрегвайки гостите, които одумвали избора на годеницата, я отвела в тоалетната. Даяна изляла сърцето си относно пресата, относно чувството, че се усеща изолирана и се бои за бъдещето. „Не се тревожи — рекла принцеса Грейс. — Ще стане още по-лошо.“

В края на знаменателния месец март принц Чарлс отлетял за Австралия на петседмично посещение. Преди да се качи в самолета, я грабнал за ръката и я целунал по двете бузи. Като гледала как самолетът отлита, Даяна се разплакала. Тази уязвимост я направила още по-скъпа на обществеността. Сълзите ѝ обаче не били за това, за което хората си мислили. В последната минута — преди да тръгне за летището, Чарлс преглеждал документи в кабинета си в Бъкингамския дворец. Даяна разговаряла с него, когато телефонът иззвънял. Била Камила. Даяна се поколебала дали да остави Чарлс насаме да се сбогува със старата си приятелка. Оставила го сам, но по-късно казала на приятелките си, че този епизод разбил сърцето ѝ.

Сега Даяна била сама в кулата от слонова кост. За момиче, свикнало с хаоса и шума на своя апартамент, Бъкингамският дворец изглеждал всичко друго, но не и дом за нея. Смятала го място на „мъртва енергия“ и започнала да презира изтънчените двусмислици, използвани от дворцовите прислужници, особено когато направо ги питала за бившата връзка на своя годеник с Камила Паркър-Боулс. Даяна била самотна и изпитвала самосъжаление, затова редовно слизала от апартамента си на втория етаж в кухненските помещения, за да побъбри с прислугата. Веднъж на бос крак, облечена небрежно в джинси, намазала с масло препечена

филийка за един лакей.

Намирала известно успокоение в танцуването и поканила пианистката от училището Уест Хийт, покойната Лили Слип и учителката си по танци Уенди Мичъл в Бъкингамския дворец, за да ѝ дават частни уроци. Всеки път, облечена в черно трико, Даяна танцувала и се упражнявала по четиридесет минути.

По време на тези паметни дни госпожица Слип си водела дневник, който дава непосредствена представа за предчувствията на лейди Даяна Спенсър. Първите записки на госпожица Слип са от 5 юни 1981 година и разкриват подробности за първия урок. „В Бъкингамския дворец, да свиря за лейди Даяна. Всички работихме много този час, не изгубихме нито минута. Когато урокът свърши, лейди Даяна каза: „Предполагам, че сега госпожица Слип ще отиде направо на Флийт Стрийт.“ Тя има добро чувство за хумор, което ще ѝ трябва през следващите години.”

Най-трогателният урок, който се оказал и последен, бил само няколко дни преди сватбата. Мислите на Даяна се въртели около дълбоките промени, които я очаквали. Госпожица Слип пише: „Лейди Даяна е доста уморена — прекалено късно си ляга. Донесох сребърни солници — подарък от училището Уест Хийт — много хубави и тя много ги хареса. Лейди Даяна брой колко дни свобода и остават. Много тъжно. Тълпи от хора пред двореца. Надяваме се да започнем отново уроците през октомври. Лейди Даяна каза: „След дванадесет дни вече няма да бъда аз.”

Дори когато е произнасяла тези думи, Даяна трябва да е знаела, че е оставила моминската си персона още на портала на двореца. През следващите седмици нейното самочувствие и увереността ѝ нараснали, а чувството ѝ за хумор често излизало на повърхността. Лусинда Харви видяла бившата си чистачка няколко пъти, като единият бил на 30-ия рожден ден на зет си. „Тя бе на разстояние и всички изпитваха страхопочитание към нея” — спомня си. Това бе забелязал и Джеймс Гилби: „Тя винаги е била дистанцирана, винаги устремена и почти догматичка. Това ѝ качество се бе превърнало в едно огромно присъствие.”

Въпреки че изпитвала страхопочитание към принц Чарлс и се подчинявала на всяко негово решение, Даяна не изглеждала завладяна от нещата около себе си. Вътрешно може и да е била нервна, но външно изглеждала спокойна, отпусната и готова за развлечения. На 21-ия рожден ден на принц Андрю в Уиндзорския замък се чувствала като у дома си, сред приятели. Когато бъдещият и зет я попитал къде да намери херцогинята на Уестминстър — жена на най-богатия аристократ във Великобритания, тя се пошегувала: „О, Андрю, недей да изпускаш имената!”* Готовата ѝ, казана на място, но незлоблива реплика, напомняла за голямата ѝ сестра Сара, когато била в центъра на вниманието.

„Недей да се правиш на толкова сериозен” — шегувала се Даяна, когато представляла Адам Ръсел на кралицата, на принц Чарлс и другите членове на кралското семейство. „Няма да ти помогне!” Отново изглеждала в добро настроение. Нямало и знак от това, че само няколко часа преди това била изпаднала в отчаяние и сериозно мислела да се откаже от всичко.

Причината за нейните сълзи бил пакет, който пристигнал в канцеларията на Бъкингамския дворец преди няколко дни. Даяна споделила това с Майкъл Колбърн, който отговарял за финансите на принца, и с няколко други негови служители. Настоявала да го отвори, въпреки яростните протести на дясната ръка на Чарлс. Вътре имало златна верижка със син диск от емайл и инициалите „Ф” и „Г”, преплетени върху него. Инициалите

означавали Фред и Гладис — прякорите, използвани от Чарлс и Камила, за които Даяна знаела от приятели. Била го разбрала и по-рано, когато открила, че Чарлс праща букет цветя на болната Камила.

Работата в канцеларията на принца спряла, когато Даяна се конфронтирала с бъдещия си съпруг относно пратката. Въпреки нейните гневни и сълзливи протести, Чарлс настоявал да даде подаръка на жената, която преследвала като дух тяхната връзка и хвърляла мрачна сянка върху брака им.

Обществеността видяла нейната мъка и отчаянието ѝ в уикенда преди сватбата, когато, обляна в сълзи, Даяна напуснала игрището за поло в Тидуърт. В този момент обаче телевизионните камери били инсталирани, тортата опечена, тълпите вече се събирали по тротоарите и щастливото очакване било почти осезаемо. В понеделника преди сватбения ден Даяна сериозно обмисляла да сложи край на всичко. На обед знаела, че принц Чарлс е отишъл да даде подаръка на Камила, дори без главния си бодигард Джон Маклийн.

Докато бил при Камила, бъдещата невеста обядвала в двореца със сестрите си и обсъждала с тях опасното си положение. Била смутена, разстроена и обърквана от поредицата случки. „Лош късмет, Дъч — казали сестрите ѝ, като използвали стария и прякор, — лицето ти е вече отпечатано върху покривките за чай, много късно е да се оттегляш.”

В главата и сърцето ѝ царял смут, но никой не би могъл да го отгатне, когато по-късно вечерта тя и Чарлс забавлявали 800 души приятели и роднини на бала в Бъкингамския дворец. Била паметна вечер с много голяма веселба. Принцеса Маргарет завързала балон за своята тиара, а принц Андрю — за края на официалното си сако. Рори Скот си спомня, че танцувал с Даяна пред тогавашната министър-председателка Маргарет Тачър и се притеснявал, защото непрекъснато настъпвал партньорката си.

Комедиантът Спайк Милигън говорил за Бога, Даяна дала безценната си огърлица от диаманти и перли на една приятелка да я държи, докато танцува. Брат ѝ Чарлс ясно си спомня как се поклонил на един от сервитьорите. „Той бе целият накичен с медали, а в този момент имаше толкова много хора от кралското семейство, че аз бях включил на автоматични поклони. И така, аз му се поклоних, а той изглеждаше учуден и ме попита дали искам питие.”

За по-голямата част от гостите вечерта преминала в мъгла от еуфория. „Атмосферата бе заразително щастлива — спомня си Адам Ръсел. — Всички бяха ужасно пияни, а после хващаме таксито в ранните часове на деня и всичко бе приятно замъглено.”

В навечерието на сватбата настроението на Даяна се подобрило значително, защото Чарлс ѝ изпратил пръстен с печат, украсен с три щраусови пера, и картичка с нежен текст: „Много се гордея с теб и когато утре дойдеш при мен, аз ще те чакам при олтара. Просто ги погледни в очите и ги усмърти!”

Макар че нежната му бележка помогнала да се успокоят лошите ѝ предчувствия, било трудно да контролира вътрешното напрежение, което се трупало през последните месеци. На вечерята заедно със сестра си Джейн изяла всичко, което могла, и веднага повърнала. Стресът и напрежението били отчасти виновни за това, но инцидентът бил и ранен симптом на булимия нервоза, болестта, която взела гибелен обрат по-късно, през същата година. Даяна споделила с една приятелка: „Вечерта преди сватбата бях много спокойна, смъртоносно спокойна. Чувствах се като агне на заколение. Знаех го, а не можех да направя нищо.”

На 29 юли 1981 година сутринта се събудила рано, което не било учудващо, тъй като

стаята ѝ гледала към улицата, където тълпи от хора с песни и викове се събирали от дни. Започвал „един от най-обърканите емоционално дни” 6 живота ѝ, както тя казала по-късно. Като слушала виковете навън и очаквала събитието, Даяна се чувствала абсолютно спокойна нейният фризьор Кевин Шанли, гримьорката Барбара Дейли и Дейвид и Елизабет Емануел били там за да направят булката възможно най-красива и успели. Брат ѝ Чарлс си спомня нейното преобразяване. „Тя не бе жена, която обича грим, но наистина изглеждаше фантастично. За първи път в живота си видях Даяна красива. Изглеждаше смайващо в този ден и бе много сдържана, не показва никакво раздражение макар че бе малко бледа. Бе щастлива и спокойна.

Баща ѝ, който я предал в ръцете на младоженеца бил развълнуван. „Скъпа моя, толкова се гордея с теб” — казал ѝ той, докато двамата вървели по стълбата в Кларънс Хаус. Качвайки се в стъклената карета трябвало да помисли за някои неща. Шивачите ѝ разбрали твърде късно, че не са взели предвид размерите на каретата, когато са правили булчинската рокля с воала, дълъг седем метра и половина. Въпреки усилията на Даяна той доста се смачкал по време на краткото пътуване до катедралата Свети Павел Знаела, че най-важното е да успее да заведе баща си — физически зле след удара — до олтара. Това бе много трогателно за всички нас — той успя” — спомня си Чарлс Спенсър. Граф Спенсър се наслаждавал на пътуването с каретата и махал ентусиазирано на тълпите.

Целият свят затаил дъх, когато Даяна заедно с баща си, който се подпирал на ръката ѝ, минали мъчително бавно по пътеката към олтара, на катедралата. Младоженката имала достатъчно време да огледа гостите, сред които била и Камила Паркър Боулс. Като вървяла към олтара, сърцето ѝ преливало от любов и обожание към принц Чарлс. Когато го погледнала през булото, страховете ѝ изчезнали, защото си помислила, че е най-щастливото момиче в света. Толкова вярвала в бъдещето, в това, че той ще я обича, пази и гледа, че ще я предпазва от трудностите, които предстоят. Този момент бил гледан от 750 милиона души, събрани пред телевизионните екрани в повече от 70 страни в света. По думите на Кентърбърийския архиепископ, „това е материалът, от който се правят вълшебните приказки”.

В този момент обаче Даяна трябвало да се съсредоточи върху официалния поклон, който била длъжна да направи пред кралицата — нещо, което занимавало ума ѝ през последните няколко дни. Когато новокоронованата принцеса на Уелс се показала пред катедралата Свети Павел, надежда и щастие преливали в душата ѝ. Тя убеждавала себе си, че булимията, смутила годежа ѝ, била просто атака от нерви и че госпожа Камила Паркър-Боулс щяла да остане в историята. Сега Даяна говори за тези часове на замаяни чувства с престорена веселост: „Хранех огромни надежди тогава.”

Дълбоко грешала. Приятелството между принца и Камила продължава и до ден-днешен. Според Даяна този невъзможен триъгълник е родил цяло десетилетие от мъка, страдание и гняв. Няма победители. Един приятел на двамата, който наблюдавал в продължение на десет години нещастната сага, казва: „Съжалявам за цялата трагедия. Сърцето ме боли за цялото това недоразумение, но най-много ме боли за Даяна.”

В онзи юлски ден обаче Даяна се къпела в топлите чувства на тълпата, която задръствала тротоарите по пътя към Бъкингамския дворец, където кралското семейство и техните гости по традиция се събрали за закуска. Даяна се чувствала напълно изтощена и не можела ясно да мисли, била обгърната от спонтанния израз на обич от страна на обзетата от патриотизъм тълпа.

Копнеела за малко спокойствие, вярвала, че след като сватбата е вече минала, можела да се оттегли. Двойката намерила уединение в Бродлъндс, в дома на граф Маунтбатън в Хампшър, където прекарала първите три дни от сватбеното си пътешествие. После то продължило на кралската яхта „Британия“ из Средиземно море. Принц Чарлс имал собствени представи за брачния живот. Той си взел въдицата, която използвал в Хампшър, както и дузина книги от своя ментор и приятел, южноафриканския философ и авантюрист сър Лорънс ван дер Пост. Искал да прочетат заедно книгите и после да обсъждат мистичните идеи на ван дер Пост по време на обед.

А Даяна от своя страна искала да прекара времето в истинско опознаване на съпруга си. След годеща им неговите задължения налагали да пътува и той не бил до нея. На борда на яхтата, заедно с 21 офицери и 256 моряци, те никога не били сами. Когато обсъждали събитията от деня, в съседната стая свирел оркестър на военноморските сили. Нервното напрежение от дните преди сватбата било изтощило до крайност и двамата. През голямата част от времето спели, а когато не спяла, Даяна често ходела в кухните при приятелите си готвачи. Те се забавлявали, като гледали как тя изяжда огромни купи сладолед и ги молела да ѝ правят специални закуски между обедата и вечерята.

През годините кралската прислуга и приятелите и били объркани от апетита на Даяна, най-вече защото винаги била толкова слаба. Често я виждали как късно нощем напада хладилника в Хашгровув. Веднъж в замъка Уиндзор уплашила един лакей, като изляла огромна пържола и цял пай. Нейният приятел Рори Скот си спомня как по време на игра на "бридж излапала половин килограм шоколадови бонбони. А признанието, че изяжда купа крем преди лягане само засилвало объркването от диетата и.

Всъщност още от момента, когато станала Уелската принцеса, у Даяна се появила булимията и това обяснява странното ѝ поведение в храненето. Както казва Каролин Бартоломю, която накарала Даяна да потърси медицинска помощ: „Тази болест я преследва откакто се омъжи. Не ми е приятно да го казвам, но ми се струва, че може да изригне всеки момент, когато е под напрежение.“ От булимия страдат около 2 на сто от младите жени във Великобритания. Те се впускат в огромно преяждане, свързано с усещането, че губят контрол. Между тези епизоди страдащите от булимия ядат постна храна или пък повръщат. Обикновено се тъпчат тайно, понякога планират предварително това, а после изпадат в депресия, в лошо настроение, породено от чувството за вина, мразят себе си и дори искат да се самоубият. Обикновено са с нормално тегло, но се виждат като пълни, подути и грозни. Това, че не харесват телата си, ги кара да гладуват между епизодите на преяждане. Живеят с чувството на провал, имат ниска самооценка и липса на контрол. Физическите резултати на продължителната булимия са мускулни спазми и дори сърдечна недостатъчност.

За разлика от анорексията, булимията се прикрива. Дотолкова, доколкото страдащите не признават, че имат проблеми, тя е изискана болест. Болните изглеждат щастливи и прекарват живота си в опити да направят и другите щастливи. И въпреки това зад слънчевите усмивки има ярост, гняв, който се страхуват да изразят. Жени, чиито професии са свързани със социални грижи, са особено предразположени към болестта. Те гледат на естествените си нужди като на лакомия и се чувстват виновни, когато се грижат за себе си. Това отвращение ги кара да повръщат или да вземат разхлабителни средства. Както е написано в медицинския бюлетин: „Булимията е сериозно заболяване, често непризнато, потенциално хронично и понякога фатално, което поражда главно млади жени и много рядко млади мъже.“

Макар че и анорексията, и булимията се коренят в детството и семейните проблеми,

несигурността и болката на зрелия живот засилват симптомите им. Последните месеци преди сватбата емоционално претоварили Даяна. Тя се опитвала да се справи с новия си живот, със задушавашите я вестникари, както и с двусмисленото поведение на принц Чарлс. Това бил експлозивен коктейл и само една искра трябвала, за да се разгори болестта. Веднъж, когато сватбеният ден приближавал, Чарлс сложил ръка около талията ѝ и направил коментар за топчестата ѝ фигура. Била невинна закачка, но тя задвижила нещо вътре в нея. Последвало повръщане, което успокоило гнева ѝ, освободило я от напрежението и по някакъв неясен начин ѝ дало усещане, че контролира себе си.

По време на медения месец нямало отдих. Всъщност станало по-лошо, тъй като Даяна повръщала по 4–5 пъти на ден. А вечно присъстващата сянка на Камила само хвърляла масло в огъня. Всичко ѝ напомняло за нея. Веднъж двамата с Чарлс сравнявали ангажиментите си в своите дневници и от дневника на Чарлс изпаднали снимки на Камила. Сред сълзите и горчивите думи Даяна молела съпруга си да бъде честен с нея и да ѝ каже какво чувства към Камила. Молбите ѝ не били чути. Няколко дни по-късно поканили на борда египетския президент Ануар Садат и съпругата му. Когато Чарлс се появил на вечеря, Даяна забелязала, че е сложил нови копчета на ръкавелите си с формата на двата им преплетени инициала — неговия и на Камила. Той признал, че Камила му ги подарила в знак на обикновено приятелство. Даяна не виждала нещата така. Както по-късно ядосано коментирала пред приятели, не разбирала защо Чарлс има нужда постоянно да си спомня за Камила.

На обществени места обаче Даяна изглеждала жизнерадостна и щастлива. Краят на сватбеното им пътешествие бил посвоему върхът на преживяванията. Дни наред офицерите и моряците репетирали прощален концерт. Кралската двойка се върнала у дома в добро здраве, с тен и много влюбена. Те веднага се отправили към кралицата и останалата част от семейството, която била в имението Балморал.

Мъглите в планината Хайлънд обаче не успели да успокоят тревожния дух на Даяна. Когато пристигнали в Балморал, където останали от август до октомври, цялата тежест на живота и като принцеса на Уелс станала осезаема. Вярвала, както и мнозина други в кралското семейство, че славата ѝ ще бъде преходна и че след сватбата звездата ѝ бързо ще залезе. Всички, дори главните редактори на вестниците, били неподготвени за явлението принцеса Даяна. Читателите искали още и още за нея; лицето ѝ се усмихвало от всяка корица, всяка страна от живота ѝ привличала вниманието и всеки, който я познавал, бил преследван за интервю от ненаситните журналисти.

За по-малко от година несигурното, току-що завършило училище момиче, преминало през процеса на обожествяването от пресата и обществеността. Прославяна била дори нейната непринуденост, всекидневните ѝ жестове. Отварянето на вратата на колата или купуването на пакетче бонбони се превръщали в свидетелство за човешината на принцесата. Всички били заразени от това, дори гостите на кралското семейство през онази есен. Даяна била съвсем объркана — нали не се била променила толкова осезателно през изминалите дванадесет месеца.

Сред гостите в шотландското имение на кралицата осъзнала, че вече не я третираат като човек, а като пост; не като човешко същество от плът и кръв, с мисли и чувства, а като символ, при който високата титла „Нейно кралско Величество, принцесата на Уелс” я дистанцира не само от обществеността, но и от хората от близкия кръг на кралското семейство. Според протокола при първия път, към нея били длъжни да се обръщат с „Ваше кралско Величество” и с „госпожо” всеки следващ път. Разбира се, освен това всички

трябвало да ѝ се покланят. Даяна била отчаяна. „Не ме наричайте госпожо“ — казала на един приятел наскоро след сватбата. Но колкото и да се опитвала, не успяла да предотврати промяната в начина, по който я възприемали.

Осъзнала, че всички гледат на нея с нови очи, като на скъпа порцеланова фигура, която не трябва да се докосва. А Даяна се нуждаела от разумен съвет, от прегръдка, от успокояваща дума. Обърканата млада жена била в опасност — вълната, която обърнала наопаки нейния свят, можела да я помете. За тези, които я наблюдавали, се усмихвала и изглеждала щастлива със съпруга си и новото си положение. На една прочута сбирка на моста на река Дий в Балморал Даяна казала на събралите се журналисти, че „силно препоръчва“ брачния живот. Обаче далеч от микрофоните и фотоапаратите двамата с Чарлс спорели непрекъснато. Даяна винаги била на тръни и подозирала присъствието на Камила във всяко негово действие. Понякога дори вярвала, че той търси съвета на Камила относно своя брак и прави уговорки да се среща с нея. Както коментира една близка приятелка: „Те имаха шокиращи скандали по този повод и не обвинявам Даяна за това.“

В тази емоционална въртележка ревността на Даяна била съчетана с неземна привързаност към Чарлс. Все още силно го обичала, но и Чарлс посвоему я обичал. Ходели на дълги разходки по хълмовете около Балморал и той ѝ четял пасажии от книгите на швейцарския психиатър Карл Юнг или от Лорънс ван дер Пост. Бил щастлив и това карало и Даяна да се чувства щастлива. Вълнуващите писма, които си разменяли, са доказателство за нежната им привързаност.

Романтичните отклонения обаче били само паузи в тревожното всекидневие на Даяна. Публичните ѝ изяви, пълни с напрежение, не помагали за подобряване на нейното здраве. Непрекъснато повръщала, теглото ѝ спаднало драстично и тя буквално станала „кожа и кости“. В този критичен момент от 100

живота усещала, че няма никой, на когото може да се довери. Напълно правилно допускала, че кралицата и другите членове на кралското семейство биха взели страната на съпруга ѝ. При никакви случаи кралското семейство не проявявало склонност да участва в емоционални престрелки. То живеело в един свят на съдържани чувства и организирани действия. Предполагало се, че Даяна ще успее някак да приеме техния строг модел на поведение.

Усещала също така, че не може да се обърне към семейството си за помощ. Родителите и сестрите ѝ и съчувствали, но очаквали, че ще се адаптира към ситуацията. Приятелките ѝ биха дошли на помощ веднага, но не искала да ги натоварва с подобно бреме. Разбирала, че като всички останали и те искали вълшебната кралска приказка да продължи. Вярвали в мита, а Даяна нямала куража да им каже ужасната истина. Била невероятно самотна и изложена на опасност. Неминуемо мислите и се насочвали към самоубийство не защото искала да умре, а защото отчаяно се нуждаела от помощ.

Съпругът ѝ взел нещата в свои ръце — поканил Лорънс ван дер Пост да дойде в Шотландия и да види какво може да се направи. Неговото присъствие почти не помогнало, затова в началото на октомври Даяна отишла в Лондон, за да потърси съвет от професионалист. Прегледала се при различни лекари и психоаналитици в Бъкингамския дворец. Те ѝ предписали различни транквиланти, за да се успокои и да възвърне равновесието си. Даяна обаче бурно се съпротивлявала срещу съветите им. Дълбоко в себе си знаела, че не се нуждае от лекарства, а от почивка, спокойствие и разбиране от страна на хората край нея. Точно когато била бомбардирана от съвети да приеме препоръките на

лекарите, открила, че е бременна. „Благодаря на Бога за Уилям” — казва тя, тъй като това означавало, че може спокойно да забрави хапчетата, за да не рискува здравето на бебето, което носела.

Бременността ѝ била една отмора, но тя нямало да продължи дълго.

Гневни гласове и истеричен плач ясно се чували от апартамента на принца и принцесата на Уелс в Сандрингам Хаус. Няколко дни след Коледа чувствата на кралската двойка не били особено празнични. Бременна в третия месец с принц Уилям, Даяна се чувствала напълно съсипана. Отношенията ѝ с Чарлс бързо се разпадали. Той, изглежда, не можел, а и не искал да проумее смута в душата ѝ. Тя ужасно страдала от гадене сутринта, преследвал я образът на Камила Паркър-Боулс и отчаяно се опитвала да се нагоди към новото си положение и новото си семейство.

Както по-късно споделила с приятели: „В един момент бях просто никой, в следващия бях принцесата на Уелс, майка, играчка на медиите, член на кралското семейство, а това е прекалено много, за да може сам човек да се справи.” Молела, ласкаела и яростно се карала в опитите си да спечели помощта на Чарлс. Напразно. В януарския ден през 1982 година, след първата ѝ Нова година в кралското обкръжение, заплашила, че ще се самоубие. Той я обвинил, че вдига лъжлива тревога, и се приготвил да отиде на езда в имението Сандрингам. Даяна обаче удържала на думата си: както стояла в горния край на дървената стълба, се хвърлила надолу и се приземила на кълбо.

Една от първите, които пристигнали, била кралицата Майка, която се ужасила и разтреперила, шокирана от видяното. Веднага повикали местния лекар, а гинекологът на Даяна Джордж Пинкър пристигнал от Лондон, за да прегледа пациентката си. Съпругът ѝ просто подминал това и продължил да се приготвя за езда. За щастие Даяна не била сериозно наранена, но имала големи натъртвания в областта на стомаха. Цялостният преглед показал, че плодът не е пострадал.

Инцидент бил една от многото домашни кризи, които се стоварвали върху кралската двойка през бурните дни в началото на брака им. Във всеки следващ миг разстоянието между тях се увеличавало. Както казва приятелят на Даяна Джеймс Гилби: „Това бяха симптоми на пълно отчаяние. Моля, помогнете ми!” В първите години на брака си Даяна няколко пъти заплашвала със самоубийство. Трябва да се отбележи обаче, че това не били сериозни опити да отнеме собствения си живот, а викове за помощ.

Веднъж се хвърлила срещу един шкаф със стъклени съдове в Кенсингтънския дворец, а друг път срязала китките си с ножче за бръснене. В трети случай се нарязала с наточения връх на ножче за лимони, а по време на твърде разгорещен спор с принц Чарлс взела нож за писма и порязала гърдите и бедрата си с него. Макар че кървяла, съпругът ѝ и се присмял. Малко след това сестра и Джейн забелязала белезите по тялото ѝ и била ужасена.

По този повод Даяна казала на свои приятели: „Това бяха отчаяни викове за помощ. Просто ми трябваше време, за да се приспособя към новото си положение.” Приятел на семейството им, който наблюдавал как се рушат отношенията, отбелязва липсата на интерес у Чарлс и пълното отсъствие на уважение, когато най-много се нуждаела от помощ: „Неговото безразличие я изтласкваше към ръба. Не по собствена вина, а поради своето незнание, поради възпитанието си и липсата на цялостна връзка с когото и да било в своя живот, той награпи тази омраза у нея самата.”

В началото на брака им принц Чарлс се опитвал понякога да въвежда своята съпруга в кралското всекидневие. Първият ѝ голям изпит било едно тридневно посещение в Уелс през октомври 1980 година. Тълпата очевидно сочела коя е новата звезда в шоуто. Хората дошли да гледат нея, не принца. Но когато се появила на един мокър в Уелс, преживели шок. Виждали я за пръв път отблизо след дългото сватбено пътешествие и сякаш това била друга жена — не слаба, а болезнено отслабнала.

Преди сватбата си Даяна била отслабнала и това трябвало да се очаква, но момичето, което се движело сред тълпата, ръкувало се и приемало букети, изглеждало направо прозрачно. Бременна във втория месец, принцесата се чувствала по-зле от всякога. Не подбрала и подходящи дрехи за проливния дъжд, който ги следвал навсякъде. Всяка сутрин се съсипвала от повръщане.

Признава, че не било лесно човек да се оправя с нея по време на това бойно кръщение. Често плачела, докато пътували към поредната среща, и казвала на съпруга си, че не може да се изправи отново пред тълпата. Нямала необходимата енергия, за да се среща с толкова хора. Много често копнеела да бъде в стария си апартамент с непретенциозните си приятелки.

Макар че принц Чарлс съчувствал на съзливата си съпруга, настоявал кралското шоу да продължи. Той основателно бил озадачен, когато произнесла първата си реч на уелски в градската зала в Кардиф, където ѝ връчили герба на града. И след като издържала теста за отличен, открила една друга истина за кралския живот: колкото и добре да се представяла, колкото и да се стараела, никога не получавала одобрителна дума от съпруга си, от кралското семейство или тяхната прислуга. В нейното уязвимо и самотно положение една малка похвала щяла да направи чудеса. Приятел припомня: „Чувам я да казва, че полагала много усилия и искала само едно потупване по рамото.” Всеки ден се борела с пристъпите на гадене, за да осъществи обществените си задължения. Даяна толкова болезнено се страхувала да не изложи съпруга си и кралската фамилия, че изпълнявала тези свои задължения дори когато очевидно не била добре. Два пъти ѝ се наложило да отложи ангажиментите, в други случаи изглеждала бледа и болна, като болезнено чувствала, че не помага на мъжа си. След официалното обявяване на бременността ѝ на 5 ноември 1981 година можела поне публично да говори за състоянието си. Отпадналата принцеса казала: „Някои дни се чувствам ужасно. Никой не ми бе казал, че ще се чувствам така.” Признала, че има голям апетит за бекон и сандвичи с домати. Често се обаждала на приятелката си Сара Фъргюсън, която напускала офиса си в центъра на Лондон и отивала в Бъкингамския дворец да развеселява принцесата.

Упорито отказвала да взема каквито и да било лекарства, защото знаела, че не може да поеме отговорността, в случай че бебето се роди с дефект.

В същото време разбирала, че кралското семейство не гледа на нея като на „проблем”. На официални вечери в Сандрингам и в замъка Уиндзор често и се налагало да се оттегля от масата, защото ѝ ставало лошо. Вместо да си легне, упорствала, като мислела, че е неин дълг да изпълнява кралските си задължения.

Ако всекидневието било трудно, то обществените ангажименти се превърнали в истински кошмар. Посещението в Уелс било триумф, но Даяна се чувствала потисната от размера на тълпите и близостта на медиите. Сякаш яздела тигър и нямало начин да се спаси. Първите няколко месеца треперела при мисълта, че трябва да се справи с такова задължение сама. Където се отдавала възможност, отивала с Чарлс и била до него мълчалива, внимателна, но все пак уплашена. Когато приела първия си самостоятелен публичен

ангажимент — да запали коледните светлини на Риджънт Стрийт в западен Лондон, направо се парализирала от нерви. Станало ѝ лошо, докато произнасяла кратка реч с бърз, монотонен глас. Зарадвала се, щом всичко свършило, и се прибрала в двореца.

Нещата не ставали по-лесни. Момичето, което се появявало в училищните пиеси само ако има роля без думи, сега било в центъра на сцената. По собствената ѝ преценка трябвали ѝ шест години, за да се почувства добре в тази роля. За нейно щастие фотоапаратите и камерите вече били влюбени в нея, тя била новото лице от кориците. Колкото и нервна да се чувствала вътрешно, топлата и усмивка и непосредственото и държане били удоволствие за фотографите. По изключение камерите успели да излъжат — не за красавицата, в каквата Даяна се превръщала, а за уязвимата личност зад ослепителната външност.

Смята, че успявала да се усмихва въпреки болката, благодарение на качествата, които наследила от майка си. Когато приятелите ѝ я питат как може да изглежда толкова слънчева, казва: „Имам това, което има и майка ми. Квкото и гадно да се чувстваме, можем да направим изумително щастливо шоу. Майка ми е експерт в тази дисциплина, а аз съм го наследила от нея.”

Способността да бъде толкова усмихната пред хората се подпомага и от характера на заболяването булимия. Страдащите успяват да поддържат нормално телесно тегло, за разлика от анорексията, където стават кожа и кости. В същото време здравословният начин на живот на Даяна — редовна гимнастика, много малко алкохол и ранно лягане — ѝ давал енергията да продължи с кралските ангажименти. Както казва един експерт по болестите на храненето: „Болните от булимия не признават, че имат проблем. Те са винаги усмихнати, нямат тревоги и прекарват времето си, като доставят радост на другите. Но вътре в себе си са нещастни, тъй като се страхуват да изразят гнева си.”

Чувството за отговорност карало Даяна да прави усилия заради обществото. Близка нейна приятелка твърди: „Пред хората бе съвсем различна. Те искаха вълшебната принцеса да дойде, да ги докосне и да превърне всичко в злато. Те забравяха всичките си тревоги. И не осъзнаваха, че тази жена е разпъната вътрешно на кръст.” Даяна, която станала международна знаменитост не по свое желание, трябвало да се учи в движение. Нямала подкрепа, не получавала съвети, нито кралското семейство я обучавало на нещо. Служителите на Чарлс били свикнали да работят с един ерген, който имал установени навици. Бракът му обаче променил всичко. По време на подготовката за сватбата били ужасени, че принц Чарлс няма да може да поеме своята част от разходите. Бивш член на кралското домакинство си спомня: „Беше пълен хаос, смятахме сумите на гърба на пликовете.” Инерцията, която продължила дълго след сватбата, учудила всички. Макар че бил назначен още персонал, самата Даяна седнала и отговорила на голяма част от 47 000 писма с поздравления и 10 000 подаръци, които били получени.

Тя често се сещала за целия този абсурд. В един момент миела подове, за да се издържа, в следващия получавала чифт медни свещници от краля и кралицата на Швеция или разговаряла с някой президент. За щастие нейното възпитание ѝ дало достатъчно, за да може да излиза от подобни ситуации.

Освен да се справя с обществените си задължения, Даяна трябвало да дообзаведе две къщи. Принц Чарлс се възхищавал на вкуса ѝ и оставил всичко това на нея. Тя обаче се нуждаела от професионална помощ. Приветствала предложението на майка си да покани дизайнера Дъдли Поплък, който бил обзавел нейния дом. Той се заел с работата по апартаментата в Кенсингтън и Хайгроув.

Основната му задача била да разположи с вкус такава част от сватбените подаръци, каквато било възможно.

През голямата част от времето Даяна стояла в Бъкингамския дворец, докато бояджии и дърводелци работели в нейния нов дом в Лондон. Само пет седмици преди да се роди принц Уилям, се преместили в двореца Кенсингтън, където живеела и принцеса Маргарет, херцогът и херцогинята на Глостър и принцът и принцесата на Кент. По това време Даяна била вече на края на силите си. Непрекъснато я наблюдавали фотографи и репортери, а вестниците коментирали всяка нейна стъпка. Без нейно знание кралицата вече била свикала главните редактори от Флийт Стрийт в пресслужбата на Бъкингамския дворец с молба да оставят Даяна на мира. Молбата обаче била пренебрегната.

Когато през февруари Чарлс и Даяна отлетели за Бахамските острови, двама журналисти ги последвали. Принцесата, тогава бременна в петия месец, била заснета да тича по плажа по бикини. Заедно с Чарлс побеснели от публикуването на снимката, а дворецът отбелязал, че това е един от „най-черните дни в британската журналистика”. С това приключил меденият месец на принцесата, пресата и двореца.

Всекидневното преследване от страна на журналистите било още едно бреме за измъчената психика и физика на Даяна. Булимията, сутрешното повръщане, разпадащият се брак и нейната ревност към Камила направили живота ѝ непоносим. Интересът на медиите към предстоящото раждане ставал прекален. Даяна помнела добре травмата на майка си след раждането на брат ѝ Джон, но инстинктът ѝ казвал, че бебето е добре.

Раждането, както и бременността ѝ, било много трудно. В един момент акушер-гинеколозите мислели да направят цезарово сечение. Температурата на Даяна се покачила рязко, което накарало лекарите да се замислят сериозно за здравето на бебето. В края на краищата успяла да роди, благодарение на собствените си усилия, без да се стигне до форцепс или операция.

Радостта била безкрайна. На 21 юни 1982 година в 9.03 часа вечерта Даяна родила син и наследник, което било повод за национално честване. Когато на другия ден кралицата я посетила, нейният коментар бил типичен. Като погледнала малкото вързопче, рекла сухо: „Слава на Господа, че ушите му не са като на баща му.” Вторият поред, чакащ за трона, все още бил известен официално като „Бебето Уелс” и трябвало да минат няколко дни, преди родителите му да решат как ще се казва. Принц Чарлс признал: „Бяхме измислили едно-две имена. Има спор по въпроса, но ще се справим.” Чарлс искал да нарече първия си син Артър, а втория — Албърт, на името на принца консорт. Уилям и Хари били имената, които избрала Даяна, а предпочитанията на съпруга ѝ били използвани в средните имена на децата.

По същия начин заела твърда позиция за тяхното обучение. Първоначално принц Чарлс искал да бъдат обучавани от неговата бавачка Мейбъл Андерсън, а после да се наеме гувернантка, която лично да занимава децата през първите няколко години. По този начин бил отгледан принц Чарлс и искал момчетата да последват пътя му. Даяна предложила децата да ходят на училище заедно с останалите. Тя смята, че е много важно да израснат сред други деца, а не да бъдат отглеждани в изкуствената обстановка на кралския двор.

В рамките на тежкото си разписание Даяна се опитвала да отглежда синовете си по възможно най-нормалния начин. Собственото ѝ детство било свидетелство за емоционалната травма, която може да се нанесе на детето, ако то се прехвърля от единия на другия родител. Твърдо вярвала, че синовете и няма да страдат от липсата на майчини ласки, както тя и брат ѝ Чарлс страдали като малки. И въпреки че била назначена бавачката Барбара Барнс, било

ясно, че Даяна ще участва плътно в отглеждането на двамата. В началото ги кърмила, което било предмет на безкрайни разговори със сестра ѝ Сара.

За известно време радостта от майчинството надделяла над нейното заболяване. Каролин Бартоломю, която я посетила три дни след раждането на принц Уилям, си спомня: „Тя беше развълнувана и от себе си, и от бебето. И беше много доволна.” Това настроение било заразно. За известно време и Чарлс изненадвал приятелите си със своя ентузиазъм. Една петъчна вечер споделил: „Надявах се да покопая малко, но земята е много твърда. Не мога да вкарам мотиката, тъй че се надявам да сменям пелени, вместо това.” Докато Уилям растял, се чували истории за това, как Чарлс влизал в банята със сина си, как Уилям слагал обувките си в клозета и пускал водата, а Чарлс отменял ангажиментите си, за да бъде при своето семейство.

Разказвали се и по-мрачни истории. Че Даяна страдала от анорексия; че принцът бил загрижен за здравето ѝ; че тя започвала да влияе прекалено много върху приятелите му и персонала. Всъщност принцесата страдала от булимия и от тежка форма на депресия след раждането. Събитията от последната година я били изтощили докрай, а хроничното ѝ заболяване я оставяло без сили.

Раждането на Уилям и последвалата психологическа реакция отприщили черните мисли за връзката на съпруга ѝ с Камила Паркър-Боулс. Имало сълзи и панически телефонни разговори, когато Чарлс не се прибирал навреме, безсънни нощи, когато отсъствал. Един приятел ясно си спомня как Даяна му се обадила и плачела на телефона. Случайно била чула как съпругът ѝ говори от банята по портативния телефон. Много се разстроила, когато го чула да казва: „Каквото и да се случи, винаги ще те обичам.”

Даяна била нервна и се тревожела за детето си, а пренебрегвала себе си. Била отчайващо самотна. Сега семейството и приятелите ѝ били далеч от нея. В същото време знаела, че кралското семейство я възприема не само като проблем, а и като заплаха. Всички били много загрижени поради решението на принц Чарлс да се откаже от стрелбата, както и от увлеченията си по вегетарианството. Тъй като имали огромни имения в Шотландия и Норфък, където ловът, риболовът и стрелбата са основна част от заниманията, много се тревожели за бъдещето. Обвинявали Даяна за това, че съпругът ѝ променял навиците си.

А тя от своя страна чувствала, че не е в състояние да отклони поведението на мъжа си. Промените в гардероба му били едно нещо, а радикалните размествания в семейните традиции — съвсем друго. Всъщност широко обсъжданото от обществото преминаване на Чарлс към вегетарианството можело да се припише на влиянието на бившия му бодигард Пол Офисър, който по време на пътуванията им дълго спорел с него за предимствата на безмесната диета.

Даяна започвала да разбира и голямата лъжа в новото си семейство. По време на един яростен спор с нея Чарлс изяснил позицията на кралския двор. Казал, че баща му, херцогът на Единбург, се бил съгласил да го върне към ергенския статут след пет години, ако бракът му не върви добре. Дали било вярно, не е толкова важно, но това накарало Даяна да бъде нащрек при всеки контакт с новите си роднини.

В Балморал настроението ѝ ставало все по-мрачно, а времето също не спомагало за подобряването му. Валяло непрекъснато и когато принцесата била фотографирана, докато напускала замъка на път към Лондон, пресата заключила, че е отегчена от кралското кътче в Хайландските планини и иска да отиде в Лондон на пазар. Всъщност Даяна се връщала в двореца Кенсингтън, за да лекува депресията си. За известно време била преглеждана от

много психотерапевти и психолози, които имали различен подход към нея. Някои предлагали лекарства, други се опитвали да се ровят из душата ѝ.

Един от първите лекари, които я консултирали, бил психотерапевтът д-р Алън Макглашън, последовател на Юнг, чийто кабинет се намирал близо до Кенсингтънския дворец. Той бил заинтригуван от възможността да анализира сънищата ѝ и я карал да ги описва в писмена форма, а после обсъждали възможните им скрити послания. По-късно споделила с приятели, че тази форма на лечение не била убедителна за нея. Ангажиментите на д-р Макглашън с кралските величия обаче не приключили. Допреди няколко години той обсъждаше лични въпроси и с принц Чарлс, който редовно посещаваше неговия кабинет.

Друг лекар — Дейвид Мичъл — бил по-заинтригуван да анализира разговорите на Даяна и Чарлс. Посещавал я всяка вечер и я карал да описва събитията от изминалия ден. Тя искрено признавала, че разговорите с мъжа ѝ се състоят повече от сълзи, отколкото от думи. Имало и други професионалисти, които идвали. И въпреки че всички имали свежи идеи и теории, Даяна смятала, че никой от тях не е разбрал хаоса в нейната душа.

На 11 ноември лекарят на Даяна Майкъл Линет споменал за своята загриженост за здравето ѝ пред бившата пианистка на училището Уест Хийт Лили Сноп. Тя записала в дневника си: „Даяна изглеждаше много красива и много слаба. (Нейният лекар иска да напълнее, но тя няма апетит.) Попитах за принц Уилям. Той спал 13 часа миналата нощ. Даяна каза, че двамата с Чарлс са влюбени до уши в сина си и че той е чудесен.”

Жестоката ирония се състояла в това, че когато Даяна била на дъното на отчаянието, и пресата се обърнала срещу нея. Тя вече не била вълшебната принцеса, а ненаситната Даяна, изхарчила цяло състояние за нови тоалети. Даяна била отговорна за големия поток от персонал, напускащ двореца през последните осемнадесет месеца. Даяна била принудила Чарлс да изостави приятелите си, да промени навичките си в храненето и гардероба си. Дори пресекретарят на кралицата окачествил техните отношения като „размирни”. По времето, когато през ума ѝ непрекъснато минавали мрачни мисли за самоубийство, светският хроникьор Найгъл Демпстър я описал като „демон и чудовище”. И въпреки че това било чудовищна пародия на истината, критиката засегнала Даяна.

По-късно брат ѝ, без да иска, потвърдил впечатлението, че тя назначавала и уволнявала персонала, като казал: „Тихомълком Даяна изкорени доста плевели и безделници около Чарлс.” Той имал предвид раболепните му приятели. Изявлението на брат ѝ било изтълкувано като коментар на честата смяна на персонала в Кенсингтън и Хайгроув.

В действителност Даяна се борела да се държи над водата. Не можело да става и дума за радикална промяна на персонала. И въпреки всичко поела вината за това, което пресата нарекла „Злоба в двореца”, а Даяна била описана като „мишката, която реве като лъв.” В момент на силно раздразнение казала на Джеймс Уитейкър: „Искам да разбереш, че не отговарям за никакви уволнения. Аз не мога просто да уволнявам хора”. Този изблик предизвикал оставката на личния секретар на принца Едуард Адийн, който бил член на семейството и работел за монархията от времето на крал Джордж V.

Истината е, че Даяна се разбирала с Адийн. Той я запознал с много от жените, които тя приела като свои придворни дами, и ентусиазирано се опитвала да им намери подходяща партия за женитба. Когато преданият камериер на принц Чарлс Стивън Бери (по-късно починал от СПИН) подал оставка, вината паднала върху Даяна. Тя го очаквала, тъй като ѝ бил говорил за това един ден, когато гледали заедно залеза над Средиземно море през медения месец. Стивън Бери, както и частният детектив на принца Джон Маклийн и няколко други,

които служили на принца през ергенските му години, знаели, че е време да напускат, щом той вече се е оженил. Така и станало.

Като се стараела да влезе в крак с реалностите на брака и живота в кралското семейство, имало мигове, когато Даяна усещала, че може да се справи и да даде своя принос за семейството и цялата нация. Подобни проблясъци се появявали при трагични обстоятелства. Когато принцеса Грейс от Монако починала при катастрофа през септември 1982 година, Даяна твърдо решила да отиде на погребението. Чувствала, че и дължи благодарност за помощта по време на травмиращото ѝ появяване в обществото за първи път преди осемнадесет месеца. Първоначално споделила желанието си да отиде на погребението с Чарлс. Той ѝ казал, че трябва да поиска съгласието на личния секретар на кралицата. Даяна му изпратила паметна бележка — обичайният начин на общуване между членовете на семейството. Отговорът бил отрицателен, тъй като Даяна отскоро била станала принцеса. Тя обаче не можела да приеме отказа и написала паметна бележка направо на кралицата, която, оказало се, нямала нищо против. Това е първото ѝ пътуване сама като представител на цялото кралско семейство. Даяна се завърнала у дома и получила висока оценка за достойното си поведение.

На хоризонта се задавали други предизвикателства. Принц Уилям все още само пълзял, когато били поканени в Австралия. В пресата много се спори за това, как Даяна встанала срещу кралицата и взела принц. Уилям със себе си на далечното пътешествие. Всъщност за това помогнал министър-председателят на Австралия Малкълм Фрейзър, който писал на Чарлс и Даяна, че разбира проблемите на младото семейство и им предлага да вземат и малкия принц. До този момент те се били примирили, че ще го оставят в двореца за четири седмици. Жестът на загриженост от страна на Фрейзър им помогнал да удължат визитата и да прекарат цели две седмици в Нова Зеландия. Никой не поискал разрешението на кралицата за това.

По време на посещението принц Уилям бил в овцевъдната ферма Умаргама в Ню Саут Уелс с бавачката си Барбара Барнс и още персонал. Въпреки че родителите му можели да го виждат само в някои пролуки в натоварената си програма, Даяна била спокойна, защото детето ѝ е наблизо. Неговото присъствие давало повод за разговор и по време на безкрайните обиколки.

Тази визита се превърнала в тест за издръжливостта на принцесата. Оттогава само при няколко случая изпитала върху себе си безпощадния ентузиазъм на хората. В страна със 17 милиона население близо 1 милион пътували, за да ги видят, докато обикалят от град в град. В Бризбейн, където в центъра на града се събрали 300 000 души, истерията стигнала връхната точка. Никой от кралския антураж, нито дори принц Чарлс, не били чували толкова хвалебствия.

Първите дни в Австралия били травмиращи. Даяна се чувствала напрегната и болна. След първата ѝ среща във военновъздушно училище заедно с придворната ѝ дама Ан Бекуит-Смит взаимно се успокоявали. Зад затворените врати изплакала очите си от нервно напрежение. Искала да бъде с Уилям, искала да се прибере къщи, искала да бъде където и да било, само не в Алис Спрингс. Дори зрялата 29-годишна Ан била разстроена. Първата седмица се превърнала в истинско изпитание. Даяна била хвърлена надълбоко и трябвало или да потъне, или да изплува.

Макар че отстъпвала на своя съпруг лидерството, начинът, по който журналистите и обществеността реагирали, просто забивал клин помежду им. Както в Уелс, така и тук,

когато принцът се насочвал към тълпите да ги поздрави, те се оплаквали и искали Даяна. И пресата реагирала така, сякаш Чарлс бил неин съпровождащ. Същото станало и в Канада, където по-късно същата година били на посещение. Както разказва бивш член на неговия кабинет: „Не бе очаквал подобна реакция. В края на краищата той бе принцът на Уелс. Когато излизаше от колата, хората мърмореха, нараняваха гордостта му и Чарлс започна да ревнува. Това бе много тъжно и е една от причините сега да вършат всичко поотделно.“

На публични места Чарлс приемал своя ревизиран статус достойно, но насаме обвинявал Даяна. Естествено тя подчертавала, че никога не е търсила този ефект, а точно обратното — била искрено ужасена от вниманието на медиите. И наистина, за жена, която страдала от болест, пряко свързана с представата за себе си, усмихнатото ѝ лице на всяка корица не ѝ помагало.

В крайна сметка успехът на обиколката бил повратна точка в живота ѝ. Тя тръгнала момиче, а се върнала жена. Това не изглеждало като преобразяването, което щяла да преживее след няколко години, но било знак за бавното съживяване на нейния дух. Дълго време била извън релсите и не могла да се справи с изискванията на всекидневието. Сега обаче притежавала опит и увереност, които ѝ позволявали да играе на обществената сцена. Все още имало сълзи и травми, но най-лошото било зад гърба и. Дълго време не можела да се види с приятелите си. Заключена в своя затвор, знаела, че ще е непоносимо за нея да слуша новините от бившия си кръг. От тяхна гледна точка разговорите за собствените им ваканции, вечери и нови служби изглеждали скучни в сравнение с новия статут на Даяна като международна суперзвезда. Но за нея тези разговори означавали свобода. Свобода, на която вече не можела да се радва.

Същевременно Даяна не искала приятелите ѝ да я виждат в това окаяно, нещастно състояние. Чувствала се като ранено животно и искала да бъде раните си на спокойствие. След посещенията ѝ в Австралия и Канада обаче се почувствала достатъчно уверена в себе си, за да възобнови приятелствата си, и написала много писма, в които питала всички как са и какво правят. Едно от тях било до Адам Ръсел, с когото се уговорила да се срещнат в един италиански ресторант.

Жената, която видял Адам, нямала нищо общо с щастливата, палава Даяна, която познавал от ски-пистата. Естествено, че била по-уверена, но зад фасадата имало една много самотна и нещастна млада лейди. „Тя наистина се задушаваше зад решетките на клетката. Тогава още не бе свикнала с тях“ — спомня си той.

Най-големият лукс в живота ѝ бил да седне пред телевизора с препечен хляб и боб. „Това е представата ми за рая“ — казала му тя. Най-очевидният знак за новия живот на Даяна бил нейният бодигард от Скотланд Ярд, който седял на съседна маса. Дълго време не можела да свикне с неговото присъствие — близостта на въоръжения полицай напомняла най-силно за златната клетка, в която живеела. Липсвали ѝ блажените моменти, когато била сама и можела да слуша любимите си композитори. А сега трябвало да се съобразява с желанията на друг човек.

В първите дни на брака излизала да покара колата си из центъра на Лондон, като отказвала бодигарда. Един път по улиците я преследвали развеселени араби. Сега предпочита любимия си плаж на южния бряг, за да се наслаждава на вятъра в косите си. Обича да бъде край водата — независимо дали това е реката Дий или морето. Там може да мисли и да общува със себе си.

Присъствието на охраната постоянно ѝ напомняло за невидимия воал, който я отделял

от семейството и приятелите ѝ. Усещала, че сега е възможна мишена за някой терорист или неизвестен луд. Кървавият опит да отвлекат принцеса Ана само на няколко метра от Бъкингамския дворец и успешният опит на един безработен да нахлуе в спалнята на кралицата, били достатъчни доказателства за постоянната опасност, на която било изложено кралското семейство. Даяна по типичен за нея начин гледала на тази постоянна заплаха. Изкарала един „ужасяващ“ курс по кормуване в щаба на специалните военновъздушни сили, където била обучена и в техниките за действие при опит за отвлечане или терористична атака. Била и в Липите Хол, където се обучават в стрелба офицерите от столичната полиция. Там се научила да стреля с пистолет.

Даяна се примирила с идеята за вечната сянка и разбрала, че охраната не представлява заплаха, че нейното присъствие е далеч по-разумно, отколкото това на господата царедворци, които пърхали около нея. Офицерите от охраната будели и нейните майчински инстинкти. Тя не забравяла рождените им дни, изпращала картички с извинения на съпругите им, когато се налагало да я придружават на дълги пътешествия, и правела така, че да са „нахранени и напоени“. Когато офицерът Греъм Смит се разболял от рак, го поканила заедно със съпругата му на Карибските острови и на пътешествие из Средиземно море на яхтата на гръцкия милионер Джон Тацис.

През 1990 година принцесата взема уроци по стрелба в Центъра за обучение на полицаи в Есекс. Толкова много обичала този офицер, че дала вечеря в чест на оздравяването му, на която присъствали всички от семейството ѝ.

Ако Даяна вечеря с приятели в „Сан Лоренцо“ — любимия ѝ ресторант — настоящият ѝ детектив инспектор Кен Уорф често идва на масата към края на вечерята, за да развесели компанията с някоя шега. Но навярно е запазила най-скъпите си спомени за сержант Бари Манакий, който станал неин бодигард, когато се чувствала най-самотна. Той усетил нейното объркване и често я подкрепял в тежки моменти. Връзката, която изградили, не останала незабелязана от принц Чарлс и колегите на Манакий. Малко преди сватбата на херцога и херцогинята на Йорк през юли 1986 година той бил преместен. Следващата пролет трагично загинал при автомобилна катастрофа.

През голямата част от този ранен период от живота ѝ в кралското семейство Даяна била изключила от кръга си хората, които ѝ били най-близки и скъпи. А принц Чарлс се срещал с предишните си приятели и особено със семейство Паркър-Боулс. Принцът и принцесата присъствали на партито у Паркър-Боулс по случай пренасянето им в нов дом, а Чарлс редовно се срещал с Камила, когато ходел на лов за лисици. В двореца Кенсингтън и в Хайгроув Даяна и Чарлс рядко канели гости, толкова рядко, че техният иконом Алан Фишър описвал работата си като „отегчителна“.

Пътуванията, новите домове, второто бебе и болестите и коствали много. В отчаянието си тя се консултирала с Пени Торнтън — астроложка, която Сара Фъргюсън ѝ препоръчала. Даяна признала пред Пени, че не може да понася напрежението на своя пост, и казала, че трябва да напусне.

Настроението ѝ през 1984 година не се подобрило от факта, че била бременна с принц Хари. И тогава страдала от сутрешно гадене и повръщане, макар и не толкова силно, колкото първия път. Била още в ранния стадий на бременността, когато се върнала от визита в Норвегия, където ходила сама. Тя и покойният Виктор Чапмън — бившият секретар по въпросите на пресата в кралския двор — се изреждали да ползват тоалетната по време на полета към къщи. Той в типично свой стил страдал от махмурлук, тя от повръщане. Точно

през тези месеци когато очаквала второто си дете, почувствала дълбоко в себе си, че Чарлс отново се вижда с Камила разговори по телефона посред нощ, необясними отсъствия и други незначителни, но очевидни проблеми в графика му. За ирония на съдбата, Даяна и принца преживели най-щастливите си мигове през този период. Летните месеци преди раждането на принц Хари били изпълнени с взаимна привързаност. На хоризонта се задавал буреносен облак. Даяна знаела, че Чарлс отчаяно иска второто дете да е момче, но видеозонът вече видял, че ще бъде момче. Тя го държала в тайна до момента на раждането, в 15 септември в 4.20 часа. Реакцията на Чарлс в крайна сметка затворила вратата за малкото любов, която била останала. „О, то е момче и дори има ръждива коса” (типична Спенсърска черта) — казал той. След тези думи излязъл, за да отиде да играе поло. В този момент, както Даяна казала на приятели: „Нещо вътре в мен умря.”

От страна на кралицата това била обичайна молба към нейната снаха, уелската принцеса. Конните надбягвания в Аскот приближавали и кралицата работела върху списъка на гостите за традиционното парти в замъка Уиндзор. Би ли препоръчала принцесата две млади неомъжени дами с добро възпитание, които да бъдат приемливи гостенки? Даяна веднага дала имената на приятелки — Сюзи Фенуик и Сара Фъргюсън, дъщерята на майор Роналд Фъргюсън.

Сара — буйна и червенокоса, известна на всички като Фърги — се запознала с Даяна в началото на връзката ѝ с Чарлс. Били четвърти братовчедки и се познавали от доста време, имали и доста общи приятели. Скоро станали добри приятелки. Сара била поканена на сватбата на Даяна и тя също канела приятелката си в апартамента си в Лондон.

На един от коктейлите, които Сара дала, принцесата се запознала с Пади Макнали, бизнесмен, който се занимавал с мотоциклетизъм и с когото Сара имала нещастна любов. Точно той я докарал през юнския ден на 1985 година на входа на Уиндзорския замък и я предал на един лакей. После една от придворните дами на кралицата я завела в стаята

До леглото ѝ имало картичка с герба на кралицата, на която били записани часовете за хранене и разположението на гостите на масата, както и бележка, как ще бъдат отведени на конните състезания — в отворени карети или в затворени каляски. Макар че семейството ѝ се движило в тези среди, нервността на Сара била обяснима. Тя била точна, когато слязла в Зелената дневна за пиетие преди обед, а после открила, че на масата е настанена до принц Андрю.

Двамата веднага установили контакт. Той я тормозел, като се опитвал да я храни с шоколадови бонбони, а тя му отказвала, като го бутала по рамото и твърдяла, че е на диета. „Началото винаги е непретенциозно, трябва да се почне отнякъде” — казал Андрю след осем месеца, когато дал интервю по случай официалното обявяване на годежа им. Макар че Даяна била сватовницата на новата кралска двойка, тя не забелязала романтичната искра между своя зет и една от най-добрите си приятелки. В края на краищата Сара била все още обвързана с Пади, а Андрю имал слабост към американската актриса Катрин Старк, която се появявала в порно филми.

Когато се запознала с Катрин, Даяна била приятно изненадана. Принцесата познавала Андрю от дете и винаги съзнавала, че зад шумната маска имало един много по-самотен и проникателен характер, отколкото семейството признавало. Чарлс му завиждал за всичко и най-вече, когато брат му достойно служил като пилот на хеликоптер във Фолклъндската война. Макар че се върнал от тази война по-зрял, дори най-добрите му приятели не смятали, че е мъж с големи амбиции. В свободното си време Андрю се задоволявал с гледане на анимационни филмчета по телевизията или скитал из разните апартаменти в двореца, бърбел си с персонала, гледал Даяна като играе балет в двореца Кенсингтън. Даяна виждала, че Катрин Старк, която била тиха, нежна и привързана, давала на този доста самотен мъж приятелството и обичта, от които се нуждаел. Затова, когато Андрю започнал да се среща със Сара, принцесата се оттеглила. Казала на приятелката си: „Аз съм насреща, ако ти

потрябвам.” С напредването на любовта им, с радост се съгласила Сара и Андрю да остават за уикенда в Хайгроув. Машехата на Сара казала: „Нещата ставаха все по-хубави и по-хубави при тях. Никога не се появи съмнението, че нещо не е наред. Не беше сложно, защото се разбираха много добре. Хубавото беше, че любовта им дойде от самото начало. Разбира се, ако Сара не беше приятелка с принцесата на Уелс, щеше да бъде много по-трудно в началото. Тя помагаше на Сара да се среща с Андрю. Не трябва да забравяме, че в неговото положение е много трудно да се вижда с жени.”

Както и при Даяна, нещата започнали да набират скорост от само себе си. Кралицата поканила Сара да остане в Сандрингам през януари 1986 година. Наскоро след това Чарлс и Даяна я взели на ски в Швейцария. Даяна й дала едно свое карирано палто, когато отишли да посетят принц Андрю на неговия кораб в пристанището на Лондон. Тя умело направлявала Сара в първата й публична изява с членове от кралското семейство. В сравнение с вдъхновената дебютантка, Даяна изглеждала като завършена актриса. Била разцъфнала, нейната изисканост и вроден стил станали прочути в света.

След като зад гърба й останали травмите от ражданията, правенето на дом и семейство, за външния поглед изглеждало, че е свикнала с ролята си на принцеса. Все още се радвала на вниманието на пресата. Няколко седмици преди това двамата с Чарлс били интервюирани от прочутия телевизионен журналист сър Алистър Бърнет. Тя била доволна, че отговорила спокойно и ясно на въпросите — факт, който не останал незабелязан от кралското семейство. В същото време висшето общество все още говорело за нейното появяване на сцената на кралската опера Ковънт Гардън заедно с балетиста Уейн Слийп. Те тайно репетирали в дневната и в двореца Кенсингтън. Принц Чарлс гледал галапредставлението от ложата си, без да знае нищо за тайнствения план.

Два номера преди края, Даяна напуснала ложата и преди Уейн да я покани на сцената, се преоблякла в сребриста копринена рокля. От публиката се чувало сподавено изумление, докато играели своя номер. Повикали ги осем пъти на бис, а Даяна дори се поклонила към кралската ложа. Пред публиката принцът казал, че е „абсолютно възхитен” от изпълнението й, но на четири очи изразил силното си неодобрение от поведението. Тя изглеждала неизискана, прекалено слаба и крещяща.

Даяна трябвало да очаква изцяло отрицателното отношение. Независимо какви усилия полагала или какво правела, всеки път, когато се опитвала да изрази нещо свое, той потъпквал духа й. Това я изморявало. По време на приготовленията за сватбата на Сара и Андрю отново доказал безразличието си към Даяна, когато отишли във Ванкувър, за да открият Експо-изложението. Преди да отпътуват, имало отново шум в пресата относно физическото й състояние. Писали за нея, че е „тънка като молив”. Носели се слухове, че си била направила операция на носа по време на лятната ваканция. Тя толкова се променила физически през последните четири години, че единственото обяснение било пластичната хирургия. Болестите, свързани с храненето, обаче също предизвикват физиологични изменения и такъв бил случаят с принцесата. Била щастлива, че не страда от косопад, от проблеми с кожата или със зъбите, които често са резултат от гладуването и лишаването на организма от важни витамини и соли.

Обсъжданията на нейната диета се появили отново, когато припаднала по време на едно посещение в Калифорния след откриването на Експото във Ванкувър. Въпреки булимията, успявала винаги да изяде поне закуската си. Преди това посещение обаче не била яла дни наред, освен няколко хапки шоколад по време на полета до тихоокеанския бряг. Докато

разглеждали различните павилиони, се почувствала ужасно, облегнала се на рамото на съпруга си и рекла: „Скъпи, мисля, че ще изчезна” и се срутила. Придворната дама Ан Бекуит-Смит и личният секретар Дейвид Ройкрофт ѝ помогнали да си възвърне равновесието.

Когато най-сетне се присъединила към съпруга си, не получила никакво съчувствие. С раздражение той ѝ казал, че ако възнамерява да припада по такъв начин, трябва да го прави насаме. Когато се върнали в апартамента си в хотела, Даяна си изплакала очите. Била изтощена, не била яла нищо, била разстроена от поведението на Чарлс. Подобно отношение от негова страна отдавна не я изненаждало, но неодобрителният тон все още я наранявал.

Макар че останалите уговорили принцесата да пропусне официалната вечеря и да поспи, Чарлс настоял да заеме мястото си на масата, като казал, че отсъствието ѝ ще направи нещата излишно драматични. Даяна вече разбирала, че се нуждае от помощ, но знаела, че не това е мястото и времето да изрази страховете си. Затова помолила лекаря, който ги придружавал, да ѝ предпише нещо, с което да изкара вечерта. Успяла да довърши тази част от пътуването, но когато пристигнали в Япония, била бледа, разстроена и очевидно не се чувствала добре. Настроението ѝ не се подобрило и след завръщането ѝ в двореца Кенсингтън, а малко преди сватбата Бари Манакий бил прехвърлен на друга служба. Той бил единственият човек от най-близкото ѝ обкръжение, на когото можела да се довери — за това, че е изолирана, болна и че е аутсайдер в кралското семейство. С неговото оттегляне се почувствала истински самотна.

В известен смисъл появата на новосъздадената херцогиня на Йорк на сцената направило живота на Даяна още по-непоносим. Фърги наистина се вживявала в новата си роля като превъзбуден лабрадор. На първата си ваканция в Балморал, където Даяна била изтощена и унила, Фърги очевидно се справяла с лекота. Тя отишла на езда с кралицата, карала карета с Единбургския херцог и пожелала да прекара известно време с кралицата Майка. Поначало имала хамелеонска природа и лесно се приспособявала към желанията на другите.

Малко по-възрастна от Даяна, но безкрайно по-опитна в живота, херцогинята проявявала ентузиазъм там, където Даяна реагирала с изумление; била сърдечна и весела, докато Даяна била унила и мълчалива; кипяла от енергия за разлика от постоянно болната принцеса. Фърги бързо станала хит в семейството, докато на Даяна гледали като на неразгадаема непозната, която стояла настрана. Когато Фърги влетяла като полъх на свеж въздух, Чарлс не закъснял да направи сравнението: „Защо не можеш да бъдеш като Фърги?” Това била промяна в обичайния му рефрен: сравнявал я с кралицата Майка, но идеята така или иначе била същата.

Даяна се чувствала много обърквана. Лицето ѝ украсявало кориците на милиони списания и пресата непрекъснато я хвалела, ала съпругът и кралското семейство рядко ѝ отправяли окуражителни думи, поздравления или съвети. Нищо чудно, че Даяна, която по същото време живеела с понижено самочувствие, приела мнението на семейството, че трябва да опита да бъде като Фърги. И това се потвърдило, когато заминали с Чарлс за Майорка в двореца Маривент, на гости на крал Хуан-Карлос. Обществеността смятала, че Даяна е замислила тази ваканция, за да избяга от Балморал, но истината е, че идеята била на принца. Разпространявали се и абсурдни слухове за някаква любовна история на Даяна с Хуан-Карлос. Всъщност кралят бил далеч по-близък с Чарлс, отколкото с принцесата, която го смятала за прекалено голям плейбой. През тази ваканция Даяна била нещастна. По-голямата част от времето боледувала, мъжът ѝ празнувал с домакините. Кралското семейство

бързо научило, че отново проблемът е Даяна и отново съпругът ѝ я попитал: „Не можеш ли да бъдеш като Фърги?“

Пълното отсъствие на подкрепа и атмосферата на неодобрение и критика подкопавали самочувствието на Даяна, а проблемът се засилвал от очакванията, които обществото имало от кралското семейство. В основни линии мъжете там се оценяват по това, което говорят, а жените — по това, как изглеждат. Даяна, която се превърнала в истинска красавица, била оценявана външно, а не по нейните постижения. Ето какво казва астрологът ѝ Феликс Лил: „Едно от най-лошите неща, които се случиха с Даяна, бе, че тя бе поставена на пиедестал, което не ѝ позволи да се развие в посоката, в която искаше. Те я принудиха да се грижи само за своя имидж и непогрешимост.“

Както заявява един неин приятел: „Очакваше да бъде манекен на дрехи и покорна съпруга. Ако те оценяват по този начин, няма какво друго да се оценява, освен изборът на дрехите. А ако дрехите се избират от други хора, то не остава какво да се оценява. Те не ѝ даваха да прави нищо достойно за похвала.“

На херцогинята на Йорк — буйната, независима и енергична Фърги — гледали като на добре дошла звезда и модел за подражание за Даяна. Сякаш целият свят искал точно това. Първият знак за промяна в поведението ѝ бил по време на едно парти в замъка Уиндзор, когато Фърги накарала всички да скочат в басейна с дрехите. Последвали безброй подобни шумни сбирки и посещения на дискотеки. Веднъж дори успяла да накара Даяна да танцува с нея канкан.

Всичко това изглеждало като репетиция за тяхното първо публично представление, което станало в Клостерс, Швейцария, където със съпрузите си били на ски. При пристигането си се наредили пред камерите за традиционните снимки. Случило се така, че подобрите 90 души фотографи, екипирани със специални съоръжения и стълби, се сбили в снега за по-добри места. Даяна и Сара започнали да имитират този конфликт, като се престорили, че се карат, и започнали да се бутат и ръгат, докато принц Чарлс не им казал да спрат. Оттогава закачливото чувство за хумор на Даяна било хващано в кадър, винаги замъглено от изчервявания или помръкнало мълчание. Изненадана група фотографи видели принцесата същия следобед в едно кафене в Клостерс. Тя посочила големия медал на якето си и казала на шега: „Наградих себе си с този медал за заслуги към моята страна, тъй като нямаше кой друг да ме награди.“ Това говорело далеч повече за нейните вътрешни съмнения. А настроенятия на фриволност продължили с бой с възглавници в тяхната вила във Волфганг. Един гост коментирал ваканцията така: „Забавлявахме се много, но разумно все пак. Човек трябва да внимава много, особено когато присъства кралска особа като принц Чарлс. Нещата стават много официални и напрегнати.“

За тази ваканция принцът помолил херцогинята — тя имала огромно тефтерче с имена и адреси — да покани двама мъже, които биха били подходяща компания за нея и за другите. Херцогинята избрала Филип Дън, търговец и банкер, и капитана от кавалерията Дейвид Уотърхаус. Смятала, че Уотърхаус бил мъж с магнетично присъствие, а Филип бил „сладък, нищо повече“.

По иронично стечение на обстоятелствата тъкмо Дън влязъл в центъра на вниманието това лято, когато бракът на Чарлс и Даяна отново се обсъждал с подробности. Всичко започнало с една невинна покана от майката на Филип Хенриета. Семейство Дън били на стрелба този уикенд и предложили в къщата им да се организира парти. Присъствали всички от компанията, както и още десетина други приятели. Това не попречило един журналист да

напише, че Даяна прекарала уикенда сама с Дън в дома на родителите му.

Загрижеността на обществото за брака на принца и принцесата на Уелс била съпроводена от нарастващо раздражение от поведението на някои по-млади членове на кралската фамилия. Ефирното хедонистично настроение, на което всички се радвали в началото на брака между Фърги и Андрю, започвало да се изчерпва. Даяна била предупредена от своята астроложка Пени Търнтън при едно посещение през пролетта на 1987 година, че каквото и да прави през следващите няколко месеца, ще ѝ излезе през носа. Палавото поведение на ски-пистата било последвано от критика през април, когато забелязали принцесата да се хили, докато приема парада на младите офицери в Сандхърст. Трябвало да обяснява, че се смее на шегите на главнокомандващия офицер и поради напрежението от предстоящата реч. За съжаление, всичко това било факт и два месеца по-късно отново я подложили на щателна критика. Фотографи хванали Даяна и Сара в момент, когато мушкат приятелката си Лулу Блэкър отзад с чадърите си. Светът излял в хор своето неодобрение. „Прекалено много фриволност“ — писали в „Дейли експрес“, а други коментатори обвинили момичетата, че се държат като актриси от сапунена опера. Много се писало и за поведението на Даяна на сватбата на сина на Бофорския херцог маркиз Устър и актрисата Трейси Уорд. Отбелязано било, че принц Чарлс си тръгнал рано, а Даяна танцувала до зори с множество мъже, между които галеристът Дейвид Кър, посредникът Гери Фаръл и Филип Дън. Много се коментирал нейният стил на танцуване, но нищо не споменали за това, че Чарлс прекарал голямата част от вечерта, вкопчен в разговор с Камила Паркър-Боулс.

Името на Филип Дън отново се появило, когато писали, че той бил партньорът на Даяна по време на концерт на Дейвид Боуи на стадиона Уембли. Всъщност това бил Дейвид Уотърхаус, фотографиран как говори с Даяна, а мъжът до нея, когото изрязали от снимката, бил виконт Линли. Тя се разплакала, когато видяла фотоса във вестниците. Знаела за интереса на пресата към нейните партньори, но била вбесена, че е позволила на Дейвид Уотърхаус да седне толкова близо до нея.

Щяло да стане още по-лошо. На 22 септември принц Чарлс заминал за Балморал, а Даяна останала в Кенсингтън с децата. Няма да се виждат повече от месец. Била под напрежение, тъй като всеки път, когато излизала от двореца, я следвали фотографи, които се надявали да я хванат неподготвена. Тя, Джулия Самюел и Дейвид Уотърхаус били заснети на излизане от едно кино. Уотърхаус не помогнал с това, че прескочил един парапет и избягал в нощта. В същото време други фотографи действали в Шотландия. Заснели Чарлс с лейди Трайън, негова близка от ергенските години, но никой от пресата не споменал, че сред гостите в Балморал била и Камила Паркър-Боулс.

Даяна била наясно, че заедно с Чарлс прекарват много време. Смятала за дълбоко несправедливо, че когато била забелязвана с някой свободен мъж, заглавията във вестниците гърмели, а никой не забелязвал връзката на съпруга и с Камила.

Кризата в отношенията на принца и принцесата на Уелс станала тема на коментари не само в клюкарските вестници, но и в сериозни списания, радио-и телевизионни предавания, както и в чуждестранните средства за масово осведомяване. Време било принцесата да вземе мерки. Спомня си как напуснала клаустрофобичната атмосфера на двореца Кенсингтън с неговите скрити камери, бдителни прислужници и затворнически стени и поела към любимия си плаж на брега в Дорсет. Докато вървяла сама по брега, осъзнала, че всичките надежди, които хранела за сдобряване със съпруга си, били отминали.

Враждебното му безразличие правело нереалистични мислите ѝ за ново начало. Тя се опитвала да се приспособи към неговите желания, но усилията да имитира поведението на херцогинята на Йорк, толкова харесвана от принц Чарлс, били провалени. Това не го доближило до нея, а само послужило да стане за смях пред обществеността. От своя страна принцесата не можела да приеме плитката фриволност на херцогинята на Йорк. Дълбоко в себе си разбирала, че за да оцелее, трябва да открие отново истинската Даяна Спенсър — напълно забравена през последните седем години. Време било за равносметка. Дълго била извън контрол, малодушно съгласявайки се с желанията на мъжа си и кралския двор. На тази самотна разходка Даяна решила да приеме предизвикателствата на своето положение и на съдбата си. Дошъл моментът да започне да вярва в себе си.

Моят живот промени посоката си

Принцесата на Уелс била изпълнена със самосъжаление. Ски-ваканцията ѝ развалил тежък грип и тя се приковала към леглото за няколко дни. В ранния следобед на 10 март 1988 година до нея се появила изцапаната фигура на херцогинята на Йорк, която тогава била бременна с принцеса Беатрис. Докато се спускала по склона, се прекатурила и най-позорно се приземила в един планински поток.

Местен лекар я прегледал и бледа и разтреперана я докарали във вилата. Докато си говорели, чули, че навън кръжи хеликоптер. Обзело ги мрачното предчувствие, че е паднала лавина и някой от тяхната компания е пострадал. Скоро след това се появил пресекретарят на принц Чарлс, който не знаел, че горе има някой и двете го чули да казва: „Стана злополука.” Когато завършил телефонния си разговор, го попитали какво се е случило. Филип Маки, бивш заместник-главен редактор на вестник „Единбург Ивнинг Нюз”, се опитал да отмине въпросите. „Ще ви съобщим скоро.” Този път обаче Даяна не се оставила и настояла да разбере какво става. Рекъл им, че на пистата имало нещастен случай и един човек е починал.

Сякаш цяла вечност двете жени седели на стълбите и чакали новини. Няколко минути по-късно някой се обадил и съобщил, че жертвата е мъж. Шокиран и разстроен, се обадил принц Чарлс и казал на Филип Маки, че той е добре, но е загинал майор Хю Линдзи, бивш флигел-адютант на кралицата. Херцогинята се разплакала, а Даяна, сподавяйки мъката си, счела, че е най-добре да вземе нещата в свои ръце, преди всички да потънат в скръб. Опаковала багажа на Хю, като внимателно положила вътре пръстена, часовника и къдравата черна перука, която той използвал предишната вечер за шоуто.

Даяна била особено загрижена поради желанието на принц Чарлс да се върне отново на пистата на другия ден. Не бил убеден, че трябва да прекъснат ваканцията си, но Даяна надделяла. Преценила, че мъжът ѝ е изпаднал в шок и не е в състояние да схване целия ужас на положението. Този път се чувствала отговорна за всичко. Разпоредила да се върнат в Англия, тъй като техен дълг било да съпроводят тялото на Хю. Според нея това е най-малкото, което можели да направят за съпругата на Хю Сара — член на пресслужбата на Бъкингамския дворец, която била женена отскоро за него.

На следващия ден компанията се завърнала в Лондон, където Сара, бременна в шестия месец, гледала как свалят от самолета тялото на съпруга ѝ със съответната военна церемония. В този момент Даяна си мислела: „Просто не знаеш какво ще преживееш през следващите дни.” Интуицията ѝ се оказала болезнено вярна. Сара останала при Даяна и сестра ѝ Джейн в Хайгроув за няколко дни. Тя плачела от зори до мрак, докато разговаряла за Хю.

Тази трагедия силно развълнувала Даяна. Разбрала, че не само може да се справи с кризисна ситуация, но и да взема важни решения, въпреки съпротивата на съпруга си. Случката в Клостерс била начало на бавното събуждане на Даяна, на нейните качества и възможности.

Кратък телефонен разговор с приятелката ѝ Каролин ѝ отворил друг прозорец към нея

самата. Каролин била загрижена за болестта ѝ и за свой ужас открила, че хроничният недостиг на жизненоважни минерали като хром, цинк и калций може да доведе до умора и депресия. Тя се обадила на Даяна, за да я накара да отиде на лекар. Принцесата обаче нямала желание да обсъжда проблемите си със специалисти. Каролин дала строг ултиматум: или да търси лекар веднага, или щяла да разкаже на всички за състоянието ѝ. Препоръчали ѝ д-р Морис Липседж — специалист по болести на храненето. В момента, в който той влязъл в дневната в Кенсингтънския дворец, Даяна почувствала, че е отзивчив човек, на когото може да се довери. Той не си губил времето с приятни приказки, а направо я попитал колко пъти се е опитвала да се самоубие. И въпреки че била изненадана от директния въпрос, отговорът ѝ бил също такъв: „Четири или пет пъти.“

Два часа лекарят я бомбардирал с въпроси, като ѝ казал, че за нула време ще ѝ помогне да се възстанови. Всъщност бил убеден, че ако успее да задържи храната в стомаха си, след шест месеца ще бъде нов човек. Д-р Липседж заключил, че проблемът не е Даяна, а нейният съпруг. Той я насърчил да чете книги за заболяването си и макар че трябвало да го прави тайно, се радвала, докато разгръщала страниците. „Ето това съм аз, аз съм и не съм единствената“ — признавала на Каролин.

Диагнозата на лекаря поддържала нейното самочувствие. Нуждаела се от всякаква помощ. Но дори като тръгнала по трудния път към оздравяването, Чарлс осмивал усилията ѝ. Наблюдал я как се храни и казвал: „Това ще се появи ли отново? Какво прахосване!“ Д-р Липседж се оказал прав — след шест месеца подобрението било очевидно. Чувствала се сякаш била родена отново.

Преди лечението редовно повръщала по четири пъти на ден. Сега се случвало по веднъж на три седмици. Когато обаче Даяна е сред семейството си в Балморал, Сандрингам или Уиндзор, напрежението предизвиква по-често повръщане. Същото става и в Хайгроув — територия на Чарлс, на която той забавлява приятелите си и Камила.

От самото начало не харесвала тази къща, а времето само засилило непоносимостта ѝ. Всеки уикенд, който тя прекарва там с Чарлс, предизвиква тревожно напрежение, което води до пристъп на булимия.

По същото време, когато решила да превъзмогне болестта, Даяна била готова да се изправи лице срещу лице с жената, заради която толкова се травмирала. Това се случило на 40-годишния рожден ден на сестрата на Камила Паркър-Боулс Анабел Елиът. Четиридесетимата гости мълчаливо предполагали, че Даяна няма да дойде. Всички били изумени, когато се появила. След вечерята, докато разговаряла с приятели, забелязала, че мъжът ѝ и Камила не са там. Отишла в друга стая, където Чарлс, Камила и други гости си приказвали. Принцесата помолила останалите да напуснат, тъй като имала да съобщи нещо на Камила.

Те веднага си тръгнали и обяснимо безмълвие налегнало компанията. Последвал бърз разговор, в който Даяна огласила мислите си за отношенията между Чарлс и Камила. Трупаните седем години гняв, ревност и безсилие излезли наяве. Това дълбоко я променило. Въпреки огромната омраза, която все още чувствала към съпруга си и Камила, това вече не била унищожителната страст на нейния живот.

По същото време Даяна се сближила с Мара и Лоренцо Берни, които държали модерния ресторант „Сан Лоренцо“ в Найтсбридж. Мара, която и днес често пита гостите си за техните зодии, за смисъла на имената им и влиянието на планетите, била особено внимателна с по-изтънчените си гости. Един ден, докато Даяна чакала да ѝ сервира, седнала

на нейната маса, сложила ръка върху нейната и и каза, че разбира какво преживява. Само с няколко изречения нарисувала портрета на тъжния и самотен живот на Даяна, на промените, които преживявала, и пътеката, по която щяла да поеме. Принцесата била смаяна от точните оценки върху начина ѝ на живот, който се стараела да прикрива от външния свят.

Тя обсипала Мара с въпроси за бъдещето си и за това, дали ще намери щастието, ако въобще успее да избяга от кралската система. Оттогава „Сан Лоренцо“ станал за нея нещо повече от ресторант; той бил спасителният пристан за бурния ѝ живот в двореца Кенсингтън. Както Джеймс Гилби отбелязва: „Мара и Лоренцо са видели голямото нещастие у Даяна, безсилието ѝ и са помогнали да се справи със ситуацията.“ Двойката насърчавала интереса и към астрологията, ясновидството и хипнозата. А това е традиция в кралското семейство. През годините много от неговите членове посещавали сеанси и други начинания за изучаване на паранормалните явления. По това време Даяна се запознала с астроложката Деби Франк, която е неин консултант през последните три години. Родена под знака на Рака, Даяна притежава много от типичните качества на тази зодия: грижовна и упорита, емоционално съзвучна и отдадена на родителските си грижи.

Когато започнала да изследва възможностите на спиритуализма, била прекалено ентузиазизирана и вярваща. Чувствала се толкова изгубена в своя свят, че била готова да се хване за всяко предсказание като удавник за сламка. Но с нарастването на нейното самочувствие, особено през последните няколко месеца, започнала да вижда методите на самоанализа единствено като водещи указания. Смята, че астрологията е интересна, но в никакъв случай не може да бъде мотивация за нейния живот.

Интересът към всичко това е от изключително значение за нейното себепознание. Широкият ѝ подход към философските теории извън основното течение на западноевропейската мисъл напомня за светогледа на принц Чарлс. Също както принцът и другите членове на кралското семейство се отдават на алтернативна медицина и холистични вярвания,“ така и Даяна независимо от тях изследва алтернативните методи за подход към света. През голяма част от живота си тя позволявала на други да управляват живота ѝ. В резултат на това собствената ѝ природа била толкова дълго спотаявана, че трябвало много време, за да изплува отново. Нейното пътешествие към откриването на своето аз в никакъв случай не било леко. Зад всеки ден, в който Даяна се чувствала в хармония със себе си, стоели седмици депресия, тревоги и съмнения. През тези черни периоди съветите на терапевта Стивън Туиг били изключително важни и принцесата признава, че му дължи много. От декември 1988 година той посещава двореца Кенсингтън, за да прави масаж на Даяна. След като се специализирал в шведски и дълбок масаж, развил и своя философия за здравето, която, както и китайската медицина, свързва доброто самочувствие с ума и с тялото.

По време на консултациите с Даяна, които траят около час, той обсъжда всичко — от витамините до значението на Вселената, като помага на пациентите да разберат себе си и да установят хармония между физиката, ума и духа си. По негово предложение Даяна започнала да взема витамини и да следва диетата на Хей, при която въглехидратите и белтъчините се разделят при един точно определен начин на хранене.

Както казва Туиг: Дора като Даяна показват на всички нас, че няма значение колко имаш или с какви облаги си се родил — светът ти пак може да е ограничен от нещастие или болести. И пак трябва много смелост да признаеш тези ограничения, да се изправиш срещу тях и да промениш живота си.”

Даяна експериментирала и с други техники като хипноза с Родерик Лейн и терапия с ухания — древно изкуство, което разчита на употребата на ароматични масла за намаляване на стреса и подобряването на физическото състояние, както и яснотата на ума. „Релаксиращият ефект е огромен” — казва Сю Бийчи, която практикува това изкуство двадесет години. Тя приготвя маслата в кабинета си в Челси и ги носи в двореца. Даяна често комбинира това с акупунктура, за да възстановява енергетичния баланс на тялото си. Също като Джейн Фонда и Шърли Маклейн принцесата вярва и в лечебните свойства на кристалите.

Поддържа физическата си форма с всекидневно плуване в Бъкингамския дворец, с други упражнения и репетиции с лондонския „Сити Балет”, на който е патрон. В същото време има личен инструктор по тай чи чуан — бавна медитация, известна в Далечния изток. Със забавени и плавни движения, по установен модел, индивидът хармонизира ума, тялото и душата си.

Макар че продължава да чете романтични романи от автори като Даниела Стийл, която ѝ изпраща книгите си с автографи, принцесата харесва и публикации и статии, свързани с холистичната философия, лечението и душевното здраве. Често пъти сутрин изучава мисленето на българския философ Михаил Иванов. Това е момент на тиха медитация в претоварения ѝ ден. Обича и книгата „Пророкът” на ливанския философ Кахил Гибран, която ѝ подарил Ейдриан Уорд-Джаксън, когото посещавала преди смъртта му.

Тези занимания на Даяна едва ли се дължат на съпруга ѝ, чиито интереси към холистичната медицина, архитектурата и философията са широко известни. Когато по време на една ваканция я видял да чете книга със заглавие „Среща със смъртта”, той направо я попитал защо си губи времето. Сега обаче тя не се страхува да погледне направо към себе си, както и към обърканите чувства на другите, когато посрещат смъртта, или пък да види хумора в ситуации на тежка скръб. Любовта ѝ към хоровата музика е красноречиво доказателство за нейния сериозен дух. Ако я захвърлят на пустинен остров, първите три неща, които би пожелала, са месата на Моцарт в сол мажор и реквиемите на Форте и Верди.

През последните няколко години консултациите със специалисти, приятелствата и холистичните терапии ѝ помагат да възвърне своята личност — стъпкана от съпруга ѝ, от кралската институция, и очакванията на обществеността да бъде принцесата от вълшебните приказки. Жената зад маската не е нито лековато и палаво малко същество, нито видение с божествена изтънченост. Даяна е много потих, обърнат към себе си скромнен човек, отколкото хората биха искали да бъде. Както казва Каролин Бартоломю: „Тя никога не е харесвала медиите, въпреки че са били приятелски настроени към нея. Всъщност винаги се е срамувала от тях.”

С узряването си през последните три години промените във физиката ѝ са очевидни. Когато помолила Сам Макнайт да ѝ направи по-спортна и къса прическа, това било публично изявление за промяна в начина, по който се чувства. Гласът ѝ също е барометър на самочувствието ѝ. Когато говори за „мрачните времена”, е мек и безизразен сякаш изчезва, сякаш мислите ѝ идват от едно кътче в душата и, което тя с трепет навестява. Когато се чувства „концентрирана” и овладяна, гласът ѝ става жизнерадостен, пълен с цветове и преливащ от саркастична веселост. Ето какво отбелязва една приятелка, с която се запознала през 1989 година: „Първото ми впечатление бе за много срамежлив и потаен човек. Тя си навеждаше ниско главата и почти не — ме поглеждаше, докато говорехме. Даяна излъчваше такава тъга и уязвимост, че просто исках да я прегърна. Оттогава съзря неимоверно много.

Сега има цел в живота и вече не е изгубената душа, която видях първия път.”

Желанието да се заеме с такива трудни и предизвикателни задачи като СПИН, е отражение на новооткритата ѝ увереност, тъй като интересите ѝ се преместват в областта на здравеопазването, и остава все по-малко време да работи върху старите си патронажи. Това може да има и странни резултати. Наскоро тя се срещнала с директори на балетна група, които дали да се разбере, че искат от нея да отдели повече време за тяхната кауза. Даяна казала след срещата: „В живота има по-важни неща от балета — хора умират по улиците.” Миналата зима посетила седем частни сиропиталища за бездомни хора, често придружавана от кардинал Бейзил Хюм — глава на римокатолическата църква в Англия и Уелс, който е покровител на тръст за бездомни. През януари тази година заедно с кардинала отишла в едно сиропиталище за бездомни тийнейджъри на южния бряг на Темза, където прекарала два часа. Някои от юношите — алкохолици и наркомани — ѝ задават агресивни и враждебни въпроси, други просто се чудят какво я е накарало да отиде при тях в студената съботна вечер.

Докато Даяна говорела, в стаята нахълтал пиан шотландец и без да съзнава кой стои насреща му, рекъл: „Ей, ти си страхотна!” Когато му казали, че това е принцеса Даяна, не реагирал. „Не ме интересува коя е, обаче е страхотна.” Кардиналът бил смутен, а Даяна се забавлявала и се чувствала като у дома си между младежите.

По ирония на съдбата тъкмо обичта на принц Чарлс към играта на поло помогнала на Даяна да разбере собствената си цена. През юни 1990 година по време на игра принцът си счупил лявата ръка и бил откаран в местната болница, но след седмици почивка и възстановяване ръката му не се поддала на лечение и трябвало да се направи втора операция. Препоръчали му университетската болница в Нотингам.

Макар че била държавна болница, Чарлс бил сложен в отделна, специално подготвена за него стая. Той взел със себе си своя иконом Майкъл Фосет и личния си готвач. Когато идвала на посещения, Даяна прекарвала много време и с други пациенти, особено в интензивното отделение. Отделяла време за Дийн Удуърд, който бил в кома след тежка катастрофа, а като оздравял, посетила семейството му. Това бил спонтанен жест и се била ужасила, когато тези тайни визити стигнали до широката публика — семейството продало историята на националните вестници.

Един инцидент, който означавал много за Даяна, станал в същата болница, далеч от камерите и бдителната общественост. Драмата започнала в едно село близо до Нюарк, когато домакинята Фреда Хиклинг припаднала от масивен мозъчен кръвоизлив. Когато за пръв път Даяна я видяла зад стъклото в интензивното отделение, животът на жената се поддържал от системи. До нея седял и държал ръката ѝ съпругът ѝ Питър. Даяна знаела, че няма надежда за Фреда и тихо го попитала дали иска да остане. Седели двамата два часа, докато не им съобщили, че Фреда е мъртва. Даяна се оттеглила заедно с Питър, доведения му син Нийл и приятелката му Сю в една стая, където разговаряла с тях за най-различни неща.

Питър си спомня: „Тя се стараше да ни поддържа духа. За човек, който не знае нищо за нас, бе истински професионалист в контактите с хората и вземането на бързи решения за тях. Даяна много помогна, за да успокоим Нийл. Преди да си тръгнем, той вече разговаряше с нея, сякаш са се познавали цял живот, и я целуна по бузата, докато слизахме по стълбите.”

А ето и думите на Нийл: „Тя е грижовен, отзивчив човек, на когото може да се разчита. Тя знаеше много за скръбта и смъртта.”

Ето още един вододел за жената, която толкова дълго вярвала, че не може да предложи

нищо на света, освен усета си за стил. За това объркване бил виновен животът ѝ в кралското семейство. Както казва Джеймс Гилби: „Когато отиде в Пакистан миналата година, Даяна бе изумена, че пет милиона души излязоха само за да я поздравят. Даяна се бори вътрешно и си задава въпроса как е възможно всичките тези хора да искат да я видят. А после се прибира у дома си като мишка. Никой не ѝ казва, че е свършила добре работата си. В нейния ум има една невероятна дихотомия. Навън я обожават, а въкъщи животът ѝ е пуст. Там няма никой и нищо, в смисъл, че никой не ѝ казва добри думи, освен, разбира се, децата. Тя се чувства сред враждебен свят.”

Малките неща означават много за Даяна. Не търси високата оценка, но при публични ангажименти, ако някой ѝ благодари за помощта, рутинното задължение се превръща в много специален за нея момент. Преди години не вярвала на аплодисментите, които получавала, но сега приема нормално добрата дума и приятелския жест. Ако успее да промени нещо, денят ѝ се осмисля. Обсъждала е с църковни деятели, между които архиепископът на Кентърбъри и други епископи, засилването на дълбоката необходимост у нея да помага на болните и умиращите.

Като видя страдание, искам да бъда там и да правя каквото мога” — признава Даяна. За това изпитва дълбоко удовлетворение при посещенията си в детски болници. По време на посещението си с Даяна в болницата в Мидълсекс през юли 1991 година Барбара Буш се убедила, че няма нищо сантиментално в отношението на принцесата към болните. Когато пациент, прикован на легло, избухне в сълзи, докато тя му говори, Даяна спонтанно го прегръща. Такива моменти силно трогнали Барбара Буш и останалите участници в посещението при болните от СПИН.

Въпреки че помощта среща враждебност, тя е част от желанието ѝ да помогне на забравените от обществото жертви. Работата ѝ с болните от проказа, с наркоманите, бездомните и малтретирани сексуално деца я свързва с проблемите, които нямат лесно решение. Според приятелката ѝ Анджеа Серо-та: „Даяна се зае с болните от СПИН, тъй като никой не прави нищо за тях.”

Както казва брат ѝ Чарлс: „За нея е добре да защитава една истински трудна кауза. Всеки може да върши благотворителна работа, но трябва да си наистина загрижен и способен да се раздаваш, за да можеш да се заемеш с нещо, което другите не смеят да докоснат.” Чарлс видял качествата на Даяна отблизо, когато помолил свой приятел американец, болен от СПИН, да стане кръстник на дъщеря му Кити. Човекът бил уморен от дългия полет от Ню Йорк и разбираемо нервен от кралското присъствие. „Даяна веднага разбра какво не е наред и започна да му говори като истинска християнка. Тя искаше да разбере дали се чувства добре и как ще изкара деня. Нейната загриженост означаваше страшно много за него.”

Тъкмо нейната загриженост и предаността ѝ към един приятел станали причина да настъпи най-емоционалният период в живота и. Пет месеца през миналата година Даяна тайно се грижила за приятеля си Ейдриан Уорд-Джаксън, който открил, че е болен от СПИН. Известна фигура в артистичния свят, Ейдриан трудно можел да приеме, че диагнозата му е на вирусноносен. Работата му на заместник-председател на тръст за болните от СПИН, където се запознал с принцесата, ясно му показала колко реална е болестта. Най-накрая той съобщил новината на Анджеа Серота — балерина от Кралския балет, която дълго време оказвала подкрепа на Ейдриан.

През април 1991 година състоянието на Ейдриан силно се влошило и той трябвало да

лежи в апартаментата си, а Анджела се грижела за него. Тогава и Даяна започнала редовно да го посещава, като веднъж довела и децата си Уилям и Хари. Оттогава връзката на Анджела и Даяна се заздравила. Анджела си спомня: „Мисля, че тя е изключително красива. В нея има силен дух, който я озарява, въпреки натрапчивото усещане, че е нещастна. Много ми харесваше това, че никога не искаше да се държа с нея официално.”

В началото Анджела оставяла Даяна и Ейдриан да си говорят насаме в стаята му за общи приятели и за живота. Често носела на Анджела подаръци и тя си спомня: „Ейдриан обичаше да я слуша как разказва за всекидневната си работа. Караше го да се смее, но освен това много добре го разбираше. Там е работата, че принцесата не е просто някаква декоративна фигура, която се носи върху облака от парфюма си.” Анджела споделя и това, че Даяна не виждала смъртта като тъжна или потискаща. „Ейдриан потегляше на дълго пътуване и принцесата му говореше в този дух. За нея това бе силно преживяване, а за него — оздравяващо лекарство.” Особено бълнуващо за Ейдриан било обаждането на Майка Тереза от Калкута, която му изпратила по приятели един медальон. На погребението Даяна получила писмо от нея, в което пишела, че очаква с нетърпение да се запознае с нея в Индия. За съжаление по време на посещението Майка Тереза била болна и Даяна пътувала специално до Рим, за да се срещнат. Независимо от всичко загриженото писмо означавало много за Даяна.

Когато нямала възможност да го посети, се обаждала по телефона, за да провери как се чувства. На своя тридесети рожден ден си сложила златната гривна, която Ейдриан ѝ подарил в знак на приятелство и солидарност. През август състоянието му се влошило и лекарите го посъветвали да се прехвърли в болницата Сейнт Мери за по-ефикасно лечение. Даяна обаче трябвало да тръгва на пътуване из Средиземно море със семейството си с яхтата на Джон Лацис. Преди да отпътува, посетила приятеля си у дома му. „Ще те дочакам да се върнеш” — казал ѝ той и тя тръгнала за Италия, като брояла часовете до завръщането си.

Щом слезла от кралския самолет, веднага отишла в болницата. Анджела си спомня: „Изведнъж се почука на вратата. Бе Даяна. Аз я прегърнах и заведох в стаята да види Ейдриан. Тя беше още по тениска и с хубав тен. За Ейдриан бе чудесно да я види в този вид.”

Върнала се в двореца, но на следващия ден пристигнала отново с най-различни хубави неща. Нейният главен готвач бил нагласил цяла кошница с храна за Анджела, а принц Уилям влязъл в стаята направо смален от огромно жасминово дърво от оранжерии на Хайгроув. Решението на Даяна да доведе Уилям било внимателно премислено. Тогава Ейдриан вече не вземал никакви лекарства и бил спокоен. На връщане към къщи принцът казал на майка си: „Ако Ейдриан започне да умира, докато съм в училище, ще ме повикаш ли, за да бъда до него?”

Появило се друго задължение. Този път трябвало да придружи кралицата и останалите по време на тяхната годишна почивка в Балморал. Даяна тръгнала при изричното условие, че може да бъде повикана всеки момент, ако състоянието на Ейдриан се влоши.

На 19 август това се случило. Телефонирали на Даяна, която обаче изпуснала последния самолет и се опитала да наеме частен, но безуспешно. Решила да кара до Лондон със своя детектив. Минала 600-те мили и в четири часа сутринта пристигнала в болницата. Бдяла с часове, държейки ръката на Ейдриан и галейки го по челото. През следващите два дни бдението продължило. Нищо чудно, че до сряда сутринта Даяна била напълно изтощена.

До четвъртък новината вече се била разнесла и група фотографи я очаквали пред болницата. „Хората мислеха, че Даяна е дошла накрая — казва Анджела. — Разбира се, че не

бе така, ние бяхме заедно през цялото време.” Краят настъпил в ранните часове на четвъртък, 23 август. Когато Ейдриан починал, Анджеला веднага телефонирала на принцесата. Още като чула гласа ѝ, отвърнала: „Тръгвам веднага.” Щом пристигнала, казали молитвата и Даяна оставила приятелите си да се сбогуват завинаги. После грижовната ѝ природа взела връх. Приготвила леглото на приятелката си, сложила я да поспи и я целунала за лека нощ.

Докато спяла, Даяна решила, че би било най-добре да отиде със семейството им на ваканция във Франция. Даяна стегнала куфара ѝ и се обадила на съпруга и в Монпелие, за да му съобщи, че щом се събуди, Анджеला отлита с тях. После отишла на горния етаж в родилното отделение, където били родени и двамата ѝ синове. Чувствала, че е важно да види освен смъртта и живота, да се опита да преодолее дълбокото чувство на загуба. През тези няколко месеца Даяна научила много за себе си и размишлявала усилено за новото начало в живота си.

За нея това било още по-важно, тъй като този път не трябвало да се подчинява на натиска на кралското семейство. Помнела, че е напуснала Балморал, без да иска разрешението на кралицата, а през последните дни настойчиво я викали да се върне веднага. Според кралското семейство една визита била достатъчна, а изразът на лоялност и привързаност от страна на Даяна очевидно надминавал традиционното изпълнение на моралния дълг. Съпругът на Даяна никога не показвал отношение към интересите ѝ и никак не одобрявал часовете, прекарани в грижи за нейния приятел. Не успели да оценят, че тя е поела ангажимент към своя приятел — ангажимент, който трябвало да изпълни. Нямащо значение дали той умира от СПИН, рак или друга болест — Даяна му била обещала да бъде с него, когато дойде краят. И нямащо да изневери на доверието му. В тези решителни моменти чувствала, че лоялността ѝ към приятелите не била по-маловажна от задълженията ѝ към кралския двор. Както казала на Анджеला: „И двамата имате нужда от мен. Това е странно усещане — че някой ме иска заради мен самата. Защо точно мен?”

Принцесата била ангелът пазител за Анджеला на погребението на Ейдриан, държала ръката ѝ по време на службата, но когато приятелката ѝ най-много се нуждаела от нея, царедворците от Бъкингамския дворец не ѝ позволили. Даяна не можела да бъде до Анджеला на официалната панихида в Свети Павел, тъй като по протокол кралското семейство трябвало да седне отдясно, а близките и приятелите на починалия — отляво. Скръбта на принцесата по време на панихидата била очевидна. Тя тъгувала за мъжа, чийто път към смъртта ѝ дал толкова вяра в себе си.

Вече не вярвала, че трябва да крие истинските си чувства от света. Предпочитала да бъде себе си, отколкото да се крие зад маска. Както писала на Анджеला: „Достигнах една дълбочина вътре в себе си, която не съм предполагала. Възгледите ми за живота се промениха — станаха по-положителни и балансирани.”

Сканирал: Силвия Дацин

Принцесата обядвала с приятелка в „Сан Лоренцо“, когато разговорът им бил прекъснат от бодигарда, който съобщил, че големият ѝ син Уилям е пострадал в училище. Подробностите били съвсем малко, но било ясно, че принцът е ударен силно по главата, докато играел на игрището за голф със свой съученик. Даяна бързала натам, Чарлс тръгнал от Хайгроув към кралската болница Бъркшър в Рединг, където откарали Уилям за изследвания.

Докато правели снимка на главата му, лекарите посъветвали родителите да го преместят в детската клиника в центъра на Лондон. Даяна пътувала със сина си в линейката. Неврохирургът Ричард Хейуърд, личният лекар на кралицата д-р Антъни Досън и няколко други лекари обяснили, че Уилям има фрактура на черепа и се налага незабавна операция под пълна упойка. Казали също, че макар и малки, съществуват сериозни рискове при самата операция, както и възможност мозъкът да е наранен.

Доволен, че синът му е в сигурни ръце, принц Чарлс напуснал болницата и отишъл на представление на „Тоска“ от Пучини в Ковънт Гардън, където бил домакин на тържество, по случай пристигането на дванадесет висши чиновници от Европейската общност. А междувременно принц Уилям, държейки ръката на майка си, бил откаран в хирургията. Операцията траяла 75 минути. Даяна нетърпеливо чакала в съседна стая, докато Ричард Хейуърд не ѝ съобщил, че синът ѝ е добре. Казала, че това бил един от най-дългите часове в живота ѝ. Докато седяла при сина си, принц Чарлс потеглил на север към Йоркшър на екологична мисия.

На другата сутрин, уморена и напрегната, Даяна била дълбоко загрижена от сутрешните репортажи във вестниците, в които се обсъждала възможността принц Уилям да страда от епилепсия. Това била само още една тревога. Докато обсъждала това със своя приятелка, казала: „Майката трябва да защитава децата си както в добрите, така и в лошите неща.“ Не само тя мислела така. Докато мъжът ѝ бродел из Йоркшър със зелената си мисия, цяла фаланга от психолози, наблюдатели на кралската фамилия и възмутени майки порицали поведението му. Едно заглавие във вестник „Сън“ питало: „Що за баща сте Вие?“

Решението на принца да постави на преден план задълженията си шокирало обществеността, но не изненадало Даяна. Приела отсъствието му заради операта като нещо обикновено. Приятелка, с която разговаряла веднага след като принц Уилям бил изнесен от операционната, казала: „Ако беше изолиран случай, би било невероятно. Но тя не бе изненадана. Просто се потвърди това, което мисли за него, както и фактът, че мъжът ѝ няма отношение към децата си. Даяна нямаше никаква подкрепа от страна на Чарлс.“

Когато принцът узнал за негодуванието на обществеността, реакцията му отново не била изненадваща за принцесата: обвинил нея. Набедил я, че е превърнала в „ужасна безсмислица“ случая. Кралицата, която знаела за това от Чарлс, била направо шокирана, когато Даяна ѝ казала, че внукът ѝ бавно се поправя и че операцията е била сериозна, а не просто зашиване на рана.

Коренно различният начин, по който двамата реагирали на инцидента с принц Уилям, публично оголил онова, което хората от най-близкия им кръг от известно време знаели:

бракът от вълшебната приказка бил приключил. Този толкова обсъждан съюз, започнал с големи надежди, сега стигнал до безизходицата на взаимните обвинения и студеното безразличие. Принцесата споделила с приятели, че тяхната духовна връзка свършила в деня на раждането на принц Хари през 1984 година. Съпрузите, които от години имали отделни спални, спрели да спят заедно по време на официално посещение в Португалия през 1987 година. Нищо чудно, че Даяна сметнала една статия в списание „Татлър“ за много весела поради непреднамерената си ирония. В нея се поставял въпросът: „Дали принц Чарлс не е прекалено сексуален за свое добро?“

Взаимната им антипатия е толкова силна, че приятели отбелязват раздражението на Даяна, когато той е наблизо. На свой ред Чарлс гледа на жена си с безразличие, примесено с омраза. Когато един неделен вестник коментирал как принцът пренебрегнал съпругата си на партито в Бъкингамския дворец по случай деветдесетата годишнина на кралицата Майка, Даяна отбелязала пред приятели, че учудването им ѝ се струва странно. „Чарлс навсякъде ме пренебрегва и отдавна го прави. Просто ме отминава.“ Тя дори и не си помисля да се намесва в неговите специални интереси към архитектурата, околната среда или селското стопанство. Болезненият и опит и подсказва, че нейните предложения ще бъдат посрещнати със зле прикрито презрение. „Той я кара да се чувства интелектуално несигурна и непрекъснато ѝ напомня за това“ — отбелязва техен приятел. Когато Чарлс завел съпругата си на представлението на „Жена без никакво значение“ по случай четиридесет и третия си рожден ден, иронията не останала незабелязана от приятелите му.

Мъж с безспорен чар и чувство за хумор, принц Чарлс притежава и безпогрешната способност да смразява онези, които не се съгласяват с него. Майката на Даяна почувствала тази безпощадна черта на характера му, както и коравосърдечната му природа, на кръщаването на принц Хари. Когато принцът и се оплакал, че дъщеря ѝ родила момче с рижава коса, госпожа Шанд Кид — жена със силен характер — му казала без колебание, че трябва да бъде благодарен за дето синът му се е родил здрав. От този момент принцът на Уелс на практика изключил тъща си от своя живот. А това я накарало още повече да съчувства на дъщеря си.

Пропастта между двамата сега е твърде голяма, за да може да бъде преодоляна заради техния имидж. На 29 март 1992 година, докато Даяна била на ски-ваканция в Лех, Австрия, умира баща ѝ. Искала да тръгне към къщи сама, като остави децата с Чарлс. Когато той настоял да се върне заедно с нея, му казала, че е малко късно да влиза в ролята на загрижен съпруг. В скръбта си не желала да бъде отново част от публичната кралска схема. Този път наистина се запънала. Седяла в хотелската стая и спорела с мъжа си, с неговия личен секретар и със секретаря по печата. Всички настоявали той да се върне заради обществения си престиж. Отказала. Накрая се обадили на кралицата, която била в Уиндзор, за да стане арбитър в горчивия спор. Принцесата се подчинила на нейната заповед да се върнат заедно. На летището естествено били посрещнати от пресата, която веднага информирала, че принц Чарлс подкрепя лейди Даяна в момент, когато тя се нуждае от помощ. Всъщност веднага щом пристигнали в Кенсингтънския дворец, принцът поел към Хайгроув и оставил Даяна да тъгува сама. След два дни отишла на погребението с кола, а принцът пристигнал с хеликоптер. Приятелката, с която Даяна споделила това, коментира: „Той пътувал с нея до къщи само заради своя имидж. Даяна чувстваше, че поне когато скърби за смъртта на баща си, може да ѝ се даде възможност да се държи както иска, вместо да я карат да участва в маскарад.“

Близка нейна приятелка казва: „Даяна сякаш се ужасява от присъствието на Чарлс. Дните, в които е най-щастлива, той е в Шотландия. Когато той е в Кенсингтънския дворец, е направо безпомощна като дете, като че ли губи почва под краката си.”

Даяна се променя дори физически. Когато мъжът ѝ е с нея, речта ѝ, която обикновено е бърза, енергична, със силна окраска, веднага става друга. Гласът ѝ започва да звучи равно, отговаря едностранно и в интонациите ѝ се промъква умора. Подобно е звученето на гласа ѝ, когато говори за развода на родителите си и за това, което нарича „мрачните времена” — животът ѝ в кралското семейство докъм края на 80-те години, когато се е почувствала напълно съсипана.

В присъствието на Чарлс се превръща в момичето, което е била преди десет години — кикоти се за глупости, гризе си ноктите (навик, който бе преодоляла) и придобива вида на преследвано нервно еленче. Напрежението в техния дом, когато са заедно, е осезаемо. „Атмосферата в двореца Кенсингтън е различна, щом той е там. Напрегната е, както и самата Даяна. Тя няма свободата, която би желала да има. Много е тъжно да наблюдаваш това.” Един друг чест гост, нарича къщата „Лудницата”.

Когато веднъж принц Чарлс се върнал от частно посещение, Даяна била толкова потисната от неговото присъствие, че направо избягала от двореца. Обадила се на приятелка, която скърбяла за загубата на свой близък. Чула я как плаче и рекла: „Добре, веднага идвам!” Както казва тази приятелка: „Тя пристигна незабавно, но бе видимо разстроена. Каза ми, че е дошла заради мен, но и заради себе си. Мъжът ѝ се появил и тя просто трябвало да избяга.”

Доколкото е възможно, живеят отделно и се събират само за да поддържат прилична фасадата. Тогава обществеността може да зърне тяхното двойствено съществуване. На миналогодишните финали по футбол седели заедно, но по време на мача не си разменили нито поглед, нито дума. Наскоро на мач по поло в Индия, където били, принц Чарлс не улучил бузата на жена си и я целунал по шията. Дори хартията за писма с преплетените им инициали вече е изхвърлена и всеки има своя.

Когато тя е в Кенсингтънския дворец, той е в Хайгроув или Балморал. Както казва Джеймс Гилби: „Техният живот преминава в пълна изолация. Не си звънят късно вечер и не си задават въпроса как е минал денят им. Това просто не се случва.”

По време на един наскоро състоял се обяд Даяна разказала на своя приятелка, майка на три деца, инцидент, който подчертава не само сегашното състояние на брака им, но и загрижеността на нейния син Уилям. Седмицата, когато Бъкингамският дворец решил да обяви официално раздялата на херцога и херцогинята на Йорк, била по разбираеми причини време на изпитание и за Даяна. Тя щяла да загуби една приятелка и знаела, че обществеността отново ще съсредоточи вниманието си върху нейния брак. Принц Чарлс обаче не бил трогнат от фурора, съпътстващ раздялата. Прекарал цялата седмица в обиколки на имения, откъдето събирал материал за книгата си по градинарство. Когато се върнал в двореца Кенсингтън, не разбрал защо жена му се чувства разстроена и потисната. С лека ръка пренебрегнал оттеглянето на херцогинята на Йорк и както обикновено се впуснал да критикува обществените изяви на Даяна и особено посещението ѝ при Майка Тереза в Рим. Дори вече свикнал на разправиите, персоналът бил изумен от отношението на Чарлс и съчувствал на Даяна, която казала на съпруга си, че ако той не промени отношението си към работата ѝ, тя ще трябва да размисли за положението си. Обляна в сълзи, се качила горе и влязла в банята. Докато идвала на себе си, принц Уилям подпъхнал под вратата няколко носни кърпички и казал: „Не мога да те гледам тъжна.”

Даяна всекидневно е измъчвана от дилемата на своето положение. Разкъсвала се между дълга си към кралицата и нацията, и желанието да намери щастието, за което копнее. Но за да намери щастието, трябва да се разведе; ако се разведе, неминуемо ще изгуби децата си, за които живее и които ѝ носят толкова много радост. В същото време трябва да понесе общественото мнение, за което самотата в живота ѝ е неизвестна и приема усмихнатото ѝ лице за даденост.

Приятелите ѝ наблюдават разпадането на нейния брак през последните три години и виждат, че той е стигнал до точката, в която се е превърнал във война, и промяна на посоката не се очаква. У дома пререканията са относно децата и връзката на Чарлс с Камила Паркър-Боулс. Даяна е запазила една фраза от най-яроствните им сблъсъци: „Запомни, че аз съм майка на децата ти!” И тъкмо тази фраза експлодира, когато предмет на спора е Камила.

Царедворците често стават очевидци на престрелките им. Когато след публичното му порицание по време на инцидента с Уилям, принц Чарлс ближел раните си, неговият личен секретар-главнокомандващ Ричард Айлард се опитал да изглади нещата. Той пратил паметна бележка на господаря си да направи така, че да се появява по-често на публични места с децата. И поне да дава вид, че се държи като сериозен баща. В края на посланието си написал с главни букви и с червено мастило една-единствена дума: „Опитайте.”

Това за известно време дало резултат. Забелязали Чарлс да води принц Хари на училище и го фотографирали как язди кон и кара колело заедно със синовете си в имението Сандрингам. Но скромният успех на Ричард Айлард бил за Даяна цинично лицемерие, тъй като принцесата знаела много добре доколко Чарлс се интересува от децата си.

Джеймс Гилби казва: „Даяна мисли, че е лош баща, баща егоист, чиито деца трябва да се съобразяват с това, което прави той. Той няма да направи нищо за тяхно добро, ако му се налага да закъснее, да отмени среща или да промени нещо в разписанието си. Това е отражение на начина, по който е бил възпитан и се повтаря и повтаря в историята. Затова Даяна се натъжи толкова много, като го видя сниман с децата как язди из Сандрингам. Когато говорих с нея, тя на практика едва сдържаше гнева си, защото мислеше, че снимката го показва като добър баща, а в действителност нещата са съвсем други.”

Прекалено загрижена за децата си. Даяна ги обсипва с любов, прегръдки и привързаност. Те са нейната стабилност и равновесие в преобърнатия и живот. Обича ги безусловно и абсолютно и целенасочено работи за това, да не страдат в детството си, както е страдала тя. Принцесата лично избира училищата, дрехите и планира излетите им. Съобразява ангажиментите си с техния график. Само един поглед към нейния дневник показва, че се движи около техните училищни пиеси, края на срока, излетите. Синовете са на първо място в живота ѝ. И докато принц Чарлс изпраща прислугата в училището на Уилям, за да му занесат плодове от имението Хайгроув, Даяна намира време, за да го развеселява от тъчлията, докато играе в училищния отбор по футбол. И въпреки че момчетата приемат отсъствията на баща си, има моменти, когато силно желаят да го видят. След счупването на ръката си Чарлс, за голямо учудване на сина си Уилям, прекарал дълго време в Шотландия. Даяна съобщила на съпруга си, че детето е обидено и принцът му изпратил няколко факса, написани на ръка, в които описвал с какво се занимава.

Приятелството на Даяна с капитан Джеймс Хюит, предизвикало много коментари в пресата, се затвърдило именно защото той станал любимият „чичо” на нейните момчета. По време на посещенията си в Хайгроув Хюит, който бил добър играч по поло, проявявал чувство за хумор и сдържаност, напомняща идолите на 30-те години. Научил Уилям и Хари

на тънкостите в ездата. Помогнал и на Даяна да преодолее нежеланието си да язди. Този изключително очарователен мъж бил весела компания за нея, когато се нуждаела от рамо, на което да се облегне, поради пренебрежението на мъжа си. По време на приятелството им Даяна му помагала да избира някои от дрехите си и му правела изискани подаръци. Посетила семейната му къща в Девън няколко пъти, където била посрещната от неговите родители. В нейния трескав живот тези уикенди били за дни на отмора.

Макар че тяхното приятелство значително избледняло, за дълго Хюит бил важна фигура в живота на Даяна. Дистанцията, която сега разделя кралската двойка, се демонстрира и от факта, че всеки от тях си събрал батальони от приятели в своя подкрепа. Даяна може да споделя проблемите си с тесен кръг приятели, между които са Каролин Бартоломю, Анджела Серота, Катрин Сомс, херцогът и херцогинята на Девъншър, Лучия Флеча де Лима — съпруга на бразилския посланик, сестра си Джейн и Мара и Лоренцо Берни.

От своя страна принц Чарлс разчита на Андрю и Камила Паркър-Боулс, които живеят съвсем близо до Хайгроув, сестрата на Камила Анабел и нейния съпруг Саймън Елиът, Чарлс и Пати Палмър-Томпкинсън, консерватора Никълъс Сомс, писателя-философ Лорънс ван дер Пост, лейди Сюзън Хъси — дългогодишна придворна дама на кралицата, лорд и лейди Трайън и на холандската двойка Хю и Емили ван Катсем, които наскоро купили имението Анмър Хол близо до Сандрингам.

Даяна ги нарича „Групата от Хайгроув“. Те ухажват съпруга ѝ и ѝ отправят неискрените си чувства, като изцяло се съюзяват с неговата представа за брака и децата. В резултат на това, с разпадането на брака, приятелствата се сгромолясват. Веднъж Даяна нарекла Емили ван Катсем най-добрата си приятелка. Тъкмо тя ѝ казала за връзката на Чарлс с Камила Паркър-Боулс. Неизбежно обаче подозренията нарастват. Когато миналата година семейство ван Катсем дали вечеря в чест на принц Чарлс и неговия кръг, принцесата заподозряла, че датата е така избрана, че тя да не може да присъства, тъй като имала отдавна поет ангажимент.

В седмицата, в която е тридесетият рожден ден на Даяна, става ясно как семейните приятели са станали участници във враждата на кралската двойка. Едно национално допитване до общественото мнение показва, че принцесата е най-популярният член на кралското семейство, но получава публичен шамар и от първата страница на „Дейли мейл“. В репортажа се разкрива фактът, че Даяна отказала предложението на съпруга си да организира в Хайгроув парти по случай рождения си ден. Ясен бил намекът в изявленията на приятелите на Чарлс, че Даяна се държи неразумно. Когато той подхвърлил “идеята за парти, войната в Залива била в разгара си. Тя сметнала, че да се прави парти, би било "лекомислено, още повече че във войната участват британски войски. А и самата идея за развлечение, на което ще присъстват интимните приятели на Чарлс, не била особено привлекателна за принцесата.

Статията във вестника ясно показвала, че принц Чарлс се оплаква от жена си на приятели, които са готови да вземат неговата страна. И макар че настоявал, че няма вина за публикацията, това хвърлило сянка върху рождения ѝ ден, който скромно отпразнувала със сестра си Джейн и децата си. Този ден станал начало на сериозно влошаване на отношенията между двамата.

Последвалите враждебни статии ги принудили да се сближат поне в публичните си изяви. Принц Чарлс променил ангажиментите си, за да се появява по-често с Даяна на обществени места. Заради пресата решил да прекара с нея поне част от десетгодишнината от

сватбата им. Само след няколко седмици примирието било нарушено. Тяхната окончателна раздяла е на практика вече официална. Но приятелите на Чарлс не са единствената причина, поради която Даяна не обича дома им в Хайгроув. Тя говори за отиването си в него като за „връщане в затвора” и рядко кани там приятели или близки. Както казва приятелят ѝ Джеймс Гилби: „Даяна не обича Хайгроув. Знае, че Камила живее наблизко и колкото и усилия да полага, не може да го почувства като свой дом.”

И така, коя е жената, която толкова я дразни? От момента, в който снимките на Камила изпаднали от дневника на Чарлс по време на медения месец, до ден-дневен у Даяна се таи подозрение, омраза и ревност към жената, която Чарлс е обичал и загубил през ергенските си години. Дъщеря на богат търговец на вина, Камила произхожда от семейство с много аристократични корени. Неин брат е авантюристът писател Марк Шанд, който бил придружител на Бианка Джагър, а сега е женен за Клио Голдсмит, племенницата на милионера Голдсмит. Прабаба на Камила е Алис Кепъл, дългогодишна любовница на крал Бдуард VII, и омъжена за офицер от кралската армия. Веднъж казала, че нейната работа е „първо да се поклоня и после да скоча в леглото”.

В ергенските си години съпругът на Камила Андрю Паркър-Боулс бил елегантен мъж, популярен сред обществото от дебютантки. Преди женитбата си през юли 1973 година очарователният офицер бил компаньон на принцеса Ана и на внучката на сър Уинстън Чърчил Шарлот.

Чарлс срещнал Камила за първи път, докато служел във флотата, а тя се срещала с неговия приятел Андрю — тогава капитан от кралската кавалерия. Принцът бързо бил покорен от жизнената и привлекателна млада жена, която споделяла неговите увлечения по поло и лов. Според биографката на Чарлс Пени Джунър той страстно се влюбил в Камила. „Тя бе влюбена и би се омъжила за Чарлс при най-малката покана от негова страна. За жалост не ѝ предложи. Той се колебаеше и двоумеше, не можеше да устои на очарованието на други жени и Камила се отказа от него. Едва когато си замина завинаги, Чарлс осъзна какво е загубил.”

Сега Камила е на 43 години и е майка на две деца. Принц Чарлс е кръстник на големия ѝ син Том, а на нея в обществото гледат като на надеждна сърдечна приятелка.

Даяна често обсъждала тревогите си относно Камила с приятеля си Джеймс Гилби. Той слушал със съчувствие, докато изливала гнева и терзанията си. Казва, че принцесата не може да забрави приятелството, което едно време имал Чарлс с нея. „В резултат на това бракът им е станал игра на догадки. Самата мисъл за Камила подлудява Даяна, и аз я разбирам. Какво по дяволите прави тази жена в дома ѝ? Това е според Даяна огромната несправедливост в нейния живот.”

Гилби познавал Даяна от малка, но се сблизил с нея на едно парти на Джулия Самюъл. Говорили по-късно през нощта за своите сантиментални истории — той за изгубената си любов, тя за проваления си брак. През лятото на 1989 година под натиска на кралската фамилия и на собственото си семейство Даяна се опитала да съживи брака си. Дори се съгласила, че раждането на още едно дете може би ще реши въпроса. Това обаче било посрещнато с безразличие, което и до днес характеризира отношението на Чарлс към нея. Когато той лекувал счупената си ръка в Хайгроув и Балморал, Камила Паркър-Боулс често била сред гостите там, а Даяна стояла в двореца Кенсингтън нежелана, необичана и унижена. Тя изливала чувствата си пред Джеймс Гилби: „Просто ми дойде до гуша. Ако позволя всичко това да ме тормози, ще се разстроя още повече. Затова трябва да работя много, да

излизам често. Ако се спра и се замисля, ще полудея.”

Както една тяхна обща приятелка отбелязва: „Не можем да обвиняваме Даяна за нейния гняв, при положение че съпругът ѝ поддържа тази дълга връзка с Камила. Бракът им се влоши прекалено много, за да може Чарлс отново да бъде спечелен. Твърде късно е.”

През последните две години обновеното самочувствие на Даяна и добрите съвети, които получава, са притъпили гнева ѝ към Камила. Започнала е да гледа на нея като на полезно средство, с което държи съпруга си извън своя живот. И все пак има моменти, когато все още чувства, че безразличието на Чарлс я ранява дълбоко.

Тези две жени, хванати във вечен враждебен триъгълник, се срещат на обществени места и болезнено се стараят да се избягват взаимно. Даяна е развила техника да намира възможно най-бързо Камила сред тълпата и после, в зависимост от настроението си, да проследява погледа на Чарлс, или просто да не гледа към нея.

Все още има приятели, които смятат, че яростната ревност на принцесата към мъжа ѝ, е отражение на дълбокото ѝ желание да го спечели отново. Тези хора обаче са малцинство. Повечето са настроени песимистично за бъдещето. Мислят, че трябва да стане чудо и че тези двама души, които имат толкова много да дадат на света, не могат да го направят заедно.

Когато приятелите им разговарят за техния брак, често се чуват думите „няма никаква надежда”. Както казва близка приятелка на Даяна: „Тя се справи с всички предизвикателства, които нейното положение ѝ подхвърли, и превърна обществения си живот в изящно изкуство. Но най-важният въпрос е, че не е удовлетворена като жена, тъй като между нея и мъжа ѝ няма нищо.” Безкрайните конфликти и подозрения в личния им живот неминуемо оцветяват и обществените им прояви. Вместо да работят в партньорство, принцът и принцесата действат поотделно, по-скоро като ръководители на съпернически компании. Както си спомня един бивш техен служител: „Ние много бързо разбрахме на чия страна сме — на неговата или на нейната. Нямахме средно положение. Има една вълшебна граница, която царедворците могат да прекрочват само един или два пъти. Ако го правиш по-често, си изхвърлен. Това не може да бъде основа на стабилна кариера.”

Подобни чувства изразяват и отговорни служители от Кенсингтънския дворец. През февруари тази година внезапно подаде оставка Дейвид Арчибалд, финансовият директор на принц Чарлс. Персоналът и в двете канцеларии смяташе, че основната причина да напусне, е атмосферата на взаимно недоверие и ревност между двете антагонистични канцеларии. Както винаги принцът на Уелс, който бил наречен „най-лошият началник във Великобритания”, обвинил за това жена си. Арчибалд имал много причини да напусне. В последно време съперничеството между Чарлс и Даяна се изразява и в дребните, и в патетичните неща. Първият публичен знак за това бяха двете речи, които държаха в един и същ ден: Чарлс за образованието, а Даяна за СПИН.

Едва завърнали се от посещението си в Канада, принцесата седнала да напише благодарствени писма на различните правителствени и благотворителни организации, които спомогнали за уреждането на пътуването им. Когато обаче писмата били дадени на Чарлс да ги прегледа и подпише, той навсякъде задраскал думата „ние” и я заменил с „аз”.

Това не е нещо необичайно. През януари 1992 година той изпратил на Майка Тереза от Калкута, която се възстановявала след сърдечно заболяване, букет цветя лично от свое име. За Даяна това нямало значение, тъй като тя отлетяла за Рим и посетила в болницата жената, на която толкова много се възхищавала.

Би било погрешно да се смята, че състезанието между принца и принцесата се води на

равни начала. Даяна може и да е по-привлекателна за пресата и обществеността, но вътре в двореца е контролирана от съпруга си, който винаги има последната дума. Всичко в крайна сметка решава той. Когато предложила да се основе благотворителен тръст на нейно име, за да се събират пари за различни цели, Чарлс ѝ отказал, защото знаел, че това ще отклони средства от неговия благотворителен тръст.

По време на войната в Залива Даяна имала идея да се посетят британските войски, разположени в Саудитска Арабия. Личният секретар на кралицата обаче се намесил и планът бил осуетен, тъй като се сметнало, че трябва да отиде по-старши член на кралската фамилия. Принц Чарлс отпътувал натам, а Даяна отишла в Германия, за да се срещне със семейства на войници.

Непрестанното съперничество в тяхната работа се подсилва и от булото на потайност, в което се обвиват вражеските канцеларии. В атмосферата на потискаща подозрителност е необходима постоянна потайност. Даяна трябва да бъде и много бдителна. Има много очи и уши, както и полицейски видеокамери, които хващат всеки гневно повишен глас и виждат всеки посетител. Слуховете се носят с бързината на електричеството. Ето защо Даяна криела книгите върху заболяването си и не смеела да донесе в двореца записите от сеансите си по астрология. Нейната връзка с живота е телефонът, с който прекарва часове наред, приказвайки с приятели.

Даяна е заложник на съдбата, на собствения си имидж, тя е обвързана от уникални конституционни обстоятелства, свързани с положението ѝ на принцеса на Уелс. И наистина клаустрофобията на кралския живот засилва страха ѝ от затворени пространства. Установила го по време на скенерна снимка, която ѝ правили миналата година. Като много други пациенти, се паникьосала, когато я затворили в скенера, и трябвало да ѝ дават успокоително.

Сега Даяна изпраща ароматни свещи вместо благодарствени писма, защото се страхува да не би добронамерените ѝ бележки да попаднат в лоши ръце. Тази зима, преди да тръгне на ски-ваканция в Австрия, агонизирала над въпроса, дали да не покани и Дейвид Уотърхаус. Присъствала на погребението на майка му през януари, успокоявала го и мислела, че една почивка ще му помогне да се възстанови. Но тъй като била виждана редовно в компанията му, се тревожела, че това може да се изтълкува погрешно и неговият живот незаслужено да бъде подложен на дребнав анализ. Така и не го поканила.

За Даяна паспортът към външния свят са нейните деца. Може да ги води на кино, на театър и на разходки в парка, без да става повод за враждебни коментари в пресата. Разбира се, това има и своите недостатъци. Когато завела децата си да гледат Джейсън Донован в един нашумял мюзикъл, в антракта трябвало да виси пред мъжката тоалетна.

Даяна трябва много внимателно да преценява своето поведение в обществото. Въпреки че съпругът ѝ години наред успявал да държи личния си живот в сянка, тя е съвсем наясно, че дори и най-невинното ѝ появяване с неангажиран мъж ще бъде на първа страница на вестниците и списанията.

Вътрешните ѝ врагове са придворните служители, които наблюдават и преценяват всяка нейна стъпка. Докато била с майка си за три дни в Италия, я развеждал синът на домакините ѝ Антонио Пецо. Сбогувайки се с него, импулсивно го целунала по бузата. Веднага я разкритиковали за това, както и за одобрението, което изказала за поведението на Джон Мейджър по време на кризата в Залива. Бил съвсем човешки жест към трудното положение на новоназначения министър-председател, но личният секретар на кралицата сметнал, че съдържал политически елемент и можел да предизвика неблагоприятен коментар.

Дори и най-малкото отклонение от кралското поведение заслужава порицание. След една филмова премиера Даяна отишла на парти, където дълго разговаряла с Лайза Минели. На другата сутрин ѝ казали, че подобни сбирки не се посещават. Резултатът от срещата обаче бил добър. Двете много си допаднали. Лайза Минели я запознала с трудния си живот и ѝ разказала, че когато се чувства зле, си мисли за Даяна и това ѝ помага. Трогателният разговор между двете изстрадали жени станал основа на добро приятелство.

Принцесата, която по природа е доверлива, вярва на малцина от кралското обкръжение. Сама отваря пощата си, връщайки се сутрин от басейна в Бъкингамския дворец — не разчита на внимателния филтър на персонала. Това си има и своите добри страни. Особено я трогнало едно писмо от бащата на момче, умиращо от СПИН. Последното му желание било да види Уелската принцеса. Бащата писал на Даяна през юни миналата година, без да се надява на отговор. След като прочела писмото, уредила младежът да отиде на среща на болни от СПИН, на която щяла да присъства и тя. Загриженият жест допринесъл мечтата на умиращото момче да се сбъдне. Но ако писмото трябвало да мине по каналния ред, семейството сигурно щяло да получи състрадателен отговор, написан от някоя придворна дама.

Нейното недоверие към персонала е толкова голямо, че при изпълнение на административните си задачи Даяна го елиминира. В последно време разчита на голямата си сестра Сара, с която през март тази година посетили Будапеща. Тя се консултира и с хора, несвързани пряко с кралската система, както и с група неофициални съветници, предпочели да останат анонимни. Те редактират речите ѝ, съветват я по деликатни въпроси относно персонала и я предупреждават за евентуални трудности с медиите.

Именно защото се чувства чужда на кралската система, я привличат външните хора. Както казва Джеймс Гилби: „Разбира се много по-добре с тях, отколкото с хората в сиво, които са ангажирани със запазването на една остаряла според Даяна структура. Там има естествена конфронтация — опитват се да задържат нещо, от което тя иска да избяга.” Астрологът Феликс Лил отбелязва: „Даяна има висок дух и оптимизъм, който обаче е лесно победим. Управявана от хора със силни характери, тя все още не е достатъчно самоуверена, да приеме системата.”

Даяна води объркващ, двойствен живот — публиката я обожава, а съпругът и семейството ѝ я наблюдават подозрително и ревниво. Светът преценява, че е изтупала от праха старомодния имидж на дома Уиндзор, но в кралското семейство, където се разчита на контрол, дистанция и формалности, гледат на нея като на проблем и аутсайдер. Принцесата е емоционална, леко непочтителна и спонтанна. За строгата институция, от чиято корона виси огромният надпис „Не пипай”, Даяна е заплаха. Опитът я е научил да не ѝ се доверява. Тя разбира, че кръвните връзки са най-силни. Затова нарочно пази дистанция от роднините си, като избягва конфронтацията и се заключва в кулата си от слонова кост. Това обаче се оказва нож с две остриета — не е успяла да си изгради мостовете, които са толкова важни в един затворен, корумпиран от семейна и длъжностна политика свят. Даяна има много малко съюзници в кралското семейство. „Аз не интимнича с тях и те — с мен.”

Въпреки че е израснала в Норфък и обича Шотландия, смята, че атмосферата в Балморал и Сандрингам изтощава напълно духа и жизнеността ѝ. Тъкмо по време на семейни почивки булимията я атакува.

В центъра на кралското семейство е неумолимата тройка, състояща се от кралицата Майка и двете ѝ дъщери — кралицата и принцеса Маргарет. Отношенията на Даяна с тези

централни фигури са различни. Тя отделя много време за принцеса Маргарет, която е нейна съседка в Кенсингтън. За нея казва, че най-много ѝ е помогнала да се аклиматизира към света на кралските особи. „Винаги съм обожавала Марго. Държи се чудесно с мен още от първия ден.”

Не толкова сърдечно е отношението ѝ към кралицата Майка. Даяна гледа на дома ѝ в Лондон — Кларънс Хаус — като на източник на отрицателни коментари за нея и майка ѝ. Затова се държи на подозрителна дистанция от тази матриархатна фигура и смята, че всичко, което тя организира, е високомерно и прекалено формално. (Неблагоприятно е настроена към Даяна и майка ѝ, кралицата Майка обаче упражнява огромно влияние върху принца на Уелс. От отношенията им на взаимно обожание Даяна е ефикасно изключена. Един приятел отбелязва: „Кралицата Майка вбива клин между Даяна и останалите в резултат на това принцесата си намира всякакви извинения, за да я избягва.”

Отношенията на Даяна с кралицата са много по-приятелски. Това обаче се дължи на факта, че е омъжена за най-големия ѝ син — бъдещия монарх. В началото била направо ужасена от свекърва си. Придържала се към формалните обреди — всеки път, когато се срещнали, се покланяла ниско, но иначе стояла на разстояние. По време на редките им разговори на четири очи относно разпадащия се брак, кралицата твърдяла, че упоритата булимия на снаха ѝ била причина, а не следствие за затрудненията в брака ѝ.

Смятала също, че нестабилният брак на Даяна и Чарлс я принуждава да се бави с оттеглянето си от трона. Естествено това не се харесва на принца, който няколко дни не разговарял с майка си след нейното коледно изявление през 1991 година, където заяви намерението си да служи на Обединеното кралство „още няколко години”. За мъж, който изпитва страхопочитание към майка си, това мълчание било истинска проява на гнева му. И отново за всичко обвинил принцесата. Докато се въртял из коридорите в Сандрингам, се оплаквал за състоянието на брака си на всеки, който бил готов да го изслуша. Даяна изтъкнала, че Чарлс вече бил абдикирал от трона, тъй като позволил на братята си, принцовете Андрю и Едуард да станат държавни съветници, тоест официални заместници на монарха, когато е с официална мисия в чужбина. Щом показвал безразличие към конституционните си задължения, попитала Даяна нежно, защо тогава майка му трябва да си отстъпва мястото?

През последните месеци кралицата и нейната снаха са в по-спокойни и сърдечни отношения. Миналата година на градинско увеселение Даяна била достатъчно уверена да се пошегува с черната шапка на свекърва си. Направила ѝ комплимент, като добавила, че ще бъде добре дошла за някое погребение. При по-сериозни обстоятелства двете имали поверителни разговори за състоянието на принц Чарлс. Понякога кралицата споделяла, че той няма точно определена посока в живота и че поведението му е странно и погрешно. Не ѝ убягнало и това, че синът ѝ е също толкова нещастен, колкото и неговата съпруга.

Макар че смята монархията за институция, която се руши, Даяна дълбоко уважава начина, по който кралицата се е държала през последните четиридесет години. Колкото и да ѝ се искало да напусне Чарлс, Даяна подчертавала: “Никога няма да Ви разочаровам.” Един задушен юлски следобед миналата година, преди да тръгне на градинско увеселение, приятелка ѝ предложила да си вземе ветрило. Отказала, добавяйки: „Не мога да го сторя. Моята свекърва ще стои там с чантата и ръкавиците си, обути с чорапи.” Така изразила възхищението си от уменията на кралицата, независимо от обстоятелствата, да контролира положението.

Принцесата обаче трябвало да се приспособява и към други подмолни течения в кралското семейство. Макар че е в приятелски отношения със свекъра си, принц Филип, когото смята за самотник, осъзнава, че Чарлс се смуцава от баща си и признава, че отношенията с най-големия му син са „сложни, много сложни”. Чарлс копнее да бъде потупан по гърба от баща си, докато принц Филип иска синът му по-често да се консултира с него и да признава приноса му към обществените дискусии. Измъчва се от факта, че именно той е сложил началото на дискусиата за околната среда, а аплодисментите е обрал Чарлс.

Даяна е в приятелски отношения и със зълва си, дъщерята на кралицата. Възхищава се от усилията, които принцеса Ана полага за Фонда за спасяване на децата, на който е президент. Но макар че децата им играят заедно, Даяна никога не би и помислила да се довери на принцесата, да ѝ телефонира или да я покани на обяд. Тя се радва, когато я вижда на семейните сбирки, но както и с другите членове на семейството, между двете винаги има дистанция. Даяна е аутсайдер по природа: Ана е родена в кралско семейство.

Конфронтацията в Балморал миналата година разкрива на каква изолация е подложена принцесата на Уелс и херцогинята на Йорк. Даяна обяснила на семейството колко трудно било за Фърги да живее там и помолила кралицата да ѝ даде по-голяма свобода, тъй като търпението на Фърги било почти изчерпано. Не след дълго Фърги казала на свои приятели, че това лято е посетила Балморал за последен път. И удържала на думата си. Осем месеца по-късно е обявена официалната раздяла на херцога и херцогинята на Йорк.

През годините Даяна наблюдавала със съчувствие как медиите мачкат Фърги, как кралската система я смазва и постепенно потъпква духа ѝ. Понякога обърканото поведение на херцогинята напомняло не толкова имитация на изкуство, колкото имитация на сатира. Докато критикували дрехите ѝ, зле подобрите ѝ приятели и майчинските ѝ инстинкти, тя търсела астролози, ясновидци, гледачки на карти и други подобни, за да ѝ помагат да си проправя път в дворцовия лабиринт. Имало дни, в които през няколко часа ѝ правели хороскоп, а тя се опитвала да живее с предсказанията, непостоянният ѝ дух търсел да се хване за всяко късче утеха.

За жена, свикнала да взема самолети така, както другите хора вземат такси, клаустрофобията на кралския свят била непоносима за Фърги. През август нейните ясновидци казали, че ще претърпи катастрофа с някаква кола, през септември предрекли раждане в семейството, което ще доведе до криза. Сочели дати, но дори когато те отминавали, без да се случи нищо, херцогинята не се отказвала от оракулите си. До ноември се говорело, че ще има и смърт. Даяна се приготвяла да прекара Коледа в Сандрингам, когато била предупредена от Фърги, че между нея и принц Чарлс ще се разрази скандал, при който той ще иска да си отиде, но кралицата ще го спре.

Така херцогинята увещавала Даяна да напусне кралското семейство. Тази покана може да е била добре дошла за жена в невъзможното положение на Даяна, но тя вече се била научила да вярва само на себе си.

Най-накрая през март 1992 година херцогинята на Йорк решила да се раздели официално с херцога на Йорк и да напусне кралското семейство. Даяна наблюдавала ожесточеното срутване на брака на приятелката си с тъга и тревога. Видяла отблизо как придворните служители могат много бързо да се обърнат срещу нея самата. Те подло атакували херцогинята, обвинявали я, че се държи непристойно, и цитирали всички случаи, когато се опитвала да се облагодетелства за сметка на кралската институция. Дори твърдели, че е наела специална фирма, която да популяризира напускането ѝ. Както казал един

кореспондент на Би Би Си: „В Бъкингам са наточили ножовете за херцогинята.” Такава била предварителната представа, която Даяна получила за онова, което трябвало да изтърпи, ако поеме по същия път.

Няколко дни преди кралицата да отпразнува четиридесетата годишнина от възкачването си на трона, херцогът и херцогинята на Йорк отишли в Сандрингам да я посетят. В мрачния януарски ден те обсъдили въпроса, който ги безпокоял дълго време — брака си. Споразумели се, че след пет години съвместен живот било по-разумно да се разделят. Херцогинята не хранела повече надежди относно мястото си в кралското семейство, била потисната от непрекъснатата и обидна критика както отвътре, така и отвън, която не давала признаци, че ще отшуми. Последната капка катран била една груба статия за връзката ѝ със Стив Уайт. Тя била провокирана от снимки, направени по време на ваканция в Мароко, където Уайт и други приятели придружили херцогинята.

По време на срещата в Сандрингам кралицата предложила, и Фърги и херцогът на Йорк се съгласили, в срок от два месеца да размислят за бъдещето на брака си. Затова Фърги поела само няколко публични ангажимента. Голяма част от времето прекарала със семейството си или обсъждала положението си с адвокати, членове на кралската фамилия, между които принцесата на Уелс и принцеса Ана, както и със свои близки приятели.

Един от първите, научили новината, е Чарлс, който тогава бил в имението Норфък. Той разкажал на Фърги за собствените си трудности в брака, като обяснил, че позицията му на наследник на трона по конституция правела почти немислима раздялата с Даяна. В отговор херцогинята казала: „Аз поне не изневерявам на себе си.“ А това е в сърцевината на дилемата, пред която била изправена и Даяна.

Хроничната нестабилност на брака им, както и разпадането на брака на херцога и херцогинята на Йорк, е много повече от лична трагедия. Това показва, че един експеримент, породен от променените исторически обстоятелства, пропада. Когато крал Джордж V дал разрешение на сина си — херцога на Йорк — да се ожени за жена без благородническа титла (лейди Елизабет Боус-Лайън), бил наясно, че Първата световна война е помела монархиите и е пресушила възможностите за брак във височайшите фамилии. Така започнала трансформацията на истинската кралска каста, където кралски величия се венчавали за кралски величия. Присаждането към кралското дърво на хора, родени без благородническа титла, независимо че са аристократи, се оказало пълно бедствие. Освен браковете на сегашната кралица и кралицата Майка, всеки един съюз с човек извън двора е завършвал с развод, раздяла или поддържане на статуквото без желание. Така е с принцеса Маргарет и Антъни Армстронг-Джоунс, с принцеса Ана и капитан Марк Филипс, с херцога и херцогинята на Йорк и принца и принцесата на Уелс. Очевидно проблемът няма решение.

Дали това състояние на нещата е просто променящото се лице на обществото, или поставя жестокия въпрос за начина, по който кралското семейство се свързва с външния свят?

Омъжвайки се за принц Чарлс, Даяна се омъжила в семейство, което е точно толкова свързано с традицията и задоволството от собствения си консерватизъм, колкото и всяко островно племе в Южните морета. Този начин на мислене ги предпазва от външния свят, но в същото време прави задачата на новодошлия, който не знае мълчаливите правила на играта,

направо невъзможна. Кралското семейство само доказва максимата на драматурга Алън Бенет: „Всяко семейство си има тайна и тайната е, че то не прилича на никое друго.”

Кралицата и сестра ѝ Маргарет са от последното поколение, имунизирано против действителността. От ранно детство са живели в дворци, абсолютно скрити от външния свят. Златната клетка е била техният дом и техният живот. Разходки по улицата, пазаруване в следобедните часове, чакане на опашка или свързване на двата края — тези макар и съмнителни свободи, никога не са били част от битието им. При всичките си привилегии — ескадрони от прислужници, колите с частни шофьори, частните яhti и самолети — те са затворници на очакванията на обществото и марионетки на системата. Нишките в тъканта на короната — задълженията, моралният дълг и саможертвата, са се изисквали от тях. Преследването на лично щастие, както принцеса Маргарет откри, когато се опита да се омъжи за разведения капитан Питър Таунсенд, се принася в жертва пред олтара на монархията и нейния морален код.

Кралицата изпълнява своите традиционни функции и всичко друго, което се очаква от короната изключително добре. Толкова добре, че става недостижимо за нейните наследници. Калъпът обаче е нарочно счупен. Както казва приятелката и биографката на кралицата лейди Елизабет Лонгфорд, едно от основните постижения на царуването е, че е успяла да възпита децата си във външния свят. Това означава, че те са хибридно поколение, което се е радвало на вкуса на свободата, но е било приковано към дворците и кралския протокол. Действията на принц Чарлс например показват, че е опасно да се позволява на един бъдещ монарх за кратко време дори да подиша въздуха на свободата. Заедно с вродената му вяра и приемането на кралските традиции, у него са се настанили съмнението и несигурността.

В уравнението влизат и ценностите, и очакванията на хората, дошли отвън в кралската фамилия. И това се оказва непреодолимо препятствие. Първите жертви бяха лорд Сноудън и капитан Марк Филипс, въпреки че имаха собствена кариера, която им помагаше да излязат от кралското всекидневие. Принцесата на Уелс и херцогинята на Йорк не са се радвали на подобен лукс. Затова Даяна вижда отвътре огромната пропаст между движението на външния свят и начина, по който този свят се възприема от членовете на кралското семейство. И смята, че за тях времето е спряло, че нямат необходимите сетива, за да осъзнаят промените, които стават в обществото. Това се потвърдило с нова сила по време на традиционната коледна вечеря в Сандрингам миналата година. Даяна внимателно повдигнала въпроса за бъдещето на британската монархия на фона на обединена Европа. Кралицата, принц Чарлс и останалите от семейството я изгледали така, сякаш е полудяла, и продължили разговорите си за това, кой през този ден е убил най-хубавия фазан, и така до края на вечерта... Както казва нейна приятелка: Даяна смята, че монархията е клаустрофобична и изцяло демодирана, без никакво отношение към днешния живот и днешните проблеми. Според нея това е разпадаща се институция и ако кралското семейство не се промени, няма да узнае откъде е дошъл ударът.”

Всички тези сериозни въпроси, особено настоящите основи на монархията, Даяна обсъжда и със своя съветник Стивън Туиг, който казва: „Ако кралското семейство, както и отношенията му с останалата част от обществото не се променят, то ще се превърне в един безполезен за обществото орган. Кралската институция трябва да стане динамична и да реагира бързо. А и самото общество трябва да изследва начина, по който кралското семейство гледа на него.”

Макар че Даяна успешно е отхвърлила традиционния имидж на принцесата от

вълшебните приказки — да се занимава изключително с пазаруване и мода — тази представа все още витае в съзнанието на хората, с които се среща за първи път. Казва на близки приятели: „Често се случва. Те са си изградили едно впечатление за мен, но докато разговаряме, усещам как това впечатление се променя.” В същото време борбата ѝ в кралското семейство и е помогнала да разбере, че не трябва да се крие зад конвенционалната маска на монархията. Спонтанността, съчувствието и щедростта на духа, които показва пред обществеността, са дълбоко истински. Това не е игра за публична консумация. У нея се затвърждава и намерението да подготви синовете си за външния свят по начин, непознат на предишните кралски поколения. Обикновено кралските деца биват учени да крият чувствата си от другите и да си създават броня срещу натрапливи въпроси. Даяна вярва, че Уилям и Хари трябва да бъдат честни и открити за възможностите вътре в себе си и за различните подходи към разбирането на живота. Тя ги учи, че не е позорно да показваш чувствата си пред другите. Когато завела принц Уилям на финалния мач по тенис в Уимбълдън, отишли да поздравят Шефи Граф в съблекалнята. Като гледали как Шефи върви по слабо осветения коридор, майката и синът си помислили колко самотна и уязвима е световната шампионка. И първо Даяна, а после и Уилям с обич я прегърнали.

Принцесата завела момчетата си да видят умирация Ейдриан Уорд-Джаксън, за да им даде урок за реалностите на живота и смъртта. Когато казала на по-големия си син, че Ейдриан е починал, неговата реакция разкрила зрелостта му: „Сега той се е освободил от болката и е истински щастлив.”

Същевременно обаче принцесата болезнено чувства тежестта да отглежда и възпитава двете момчета, известни като „наследникът и резервата. Самодисциплината е основна част от тяхното обучение. Всяка вечер в шест часа те сядат и пишат благодарствени писма до членове на семейството и до приятели.

Уилям и Хари, които сега са съответно на десет и осем години, вече осъзнават съдбата си. Веднъж обсъждали с Даяна бъдещето си. Уилям блажено казал: „Като порасна, искам да стана полицаи и да се грижа за теб, мамо.” Със светкавична бързина и с нотка на триумф в гласа си, Хари отвърнал: „О, не можеш, ти трябва да станеш крал!”

Както обяснява чичо им, граф Спенсър: „Характерите на момчетата са много различни от това, което пишат за тях. Винаги са смятали Уилям за напаст, а Хари за тихо дете. Всъщност Уилям е много сдържан, интелигентен и зрял, както и много срамежлив. Той се държи доста официално и стегнато, като по-възрастен.” Именно Хари е лудетината в семейството. Чичо му наблюдавал дяволития му нрав по време на полет от Карибските острови: „Поднесоха закуската на Хари. Той си беше сложил слушалките, пред него имаше компютърна игра и въпреки всичко имаше твърдото намерение да си изяде закуската. Трябваша му около пет минути, за да размести електронните си чаркове, да вземе в ръка ножа, маслото и кроасана. Когато най-сетне успя да се справи и да лапне първата хапка, на лицето му се появи израз на пълно задоволство. Това бе един наистина чудесен момент.”

Кръстницата му Каролин Бартоломю казва без никакво предубеждение, че Хари е „най-преданото, експанзивно и сладко момченце”, докато Уилям много прилича на майка си — „интуитивен, нащрек и силно възприемчив”. В началото мислела, че бъдещият крал е „същинска напаст”. „Бе палав и често го прихващаха. Но като родих двете си деца, разбрах, че на дадена възраст всички са такива. Уилям е добър като Даяна. Би ти дал и последния си бонбон. Всъщност веднъж го направи. Копнееше за последния си бонбон, но ми го даде.” Друг път доказал щедростта си, като събрал всичките си джобни пари — няколко пенса — и

й ги дал.

В общи линии Уилям е дете, което показва отговорност и загриженост, далеч надхвърлящи възрастта му. Поддържа добри отношения с малкия си брат и близки приятели смятат, че когато Уилям стане крал, ще му бъде отличен съветник. Даяна смята това за знак, че по някакъв начин синовете ѝ ще поделят бъдещите тежести на монархията. Нейният подход е обусловен от твърдото убеждение, че тя самата никога няма да бъде кралица, нито съпругът ѝ — крал Чарлс III.

Момчетата са любовта на Даяна в нейния самотен живот. Обича да казва: „Те са всичко за мен.” Тази година обаче, когато принц Хари отиде при брат си в училището Лъдгроув, Даяна ще остане сама в празното гнездо в Кенсингтънския дворец. Отсъствието на момчетата само ще засили тежкото ѝ положение, особено след като херцогинята на Йорк напусна кралската сцена. Светът ѝ може да се опише като нестабилно равновесие: нещастният брак се компенсира от удовлетворението, което ѝ носи работата, особено за болните и умиращите; на задушавачата сигурност на кралската институция противопоставя нарастващата си увереност, че може да я използва за обществената кауза.

Отношението на Даяна към собственото ѝ положение се променя. Въпреки колебанията, е по-склонна да остане, отколкото да напусне Двора. Сега е обладана от нетърпение да отмести хода на скърцащата кралска машина. Затова вместо отчаяние, проявява делово безразличие към принц Чарлс. Вместо ревност и гняв, демонстрира все по-хладно пренебрежение към Камила Паркър-Боулс. Това в никакъв случай не е последователна линия в поведението ѝ, но нарастващият ѝ интерес към контрола и реформирането на кралската институция, както и сериозната ѝ обвързаност да прави добро, я карат да не напуска. В същото време обаче, оттеглянето на херцогинята добавя още един елемент на несигурност към и без това несигурното ѝ положение.

Даяна не може да бъде самодоволна. Тя е и нестабилна, и нетърпелива, настроенията ѝ се мятат между оптимизма и отчаянието. Според астролога ѝ Феликс Лил: „е подвластна на депресията, лесно може да бъде победена и управлявана от силни характери. Даяна има саморазрушителни черти в характера си. Във всеки един момент е в състояние да си каже „да вървят по дяволите всички” и да си отиде. Това е вътре в нея. Даяна е цвете, което напъпва.”

Брат ѝ допълва: „Тя успя да запази чувството си за хумор и това кара хората около нея да се отпускат. Може свободно да се шегува със себе си или с нещо абсурдно, което всички забелязват, но се притесняват да го назоват.” Кралските визити — тези старомодни упражнения по отегчение — са богат материал за тънкия ѝ усет към абсурдното. Често, след като цял ден е наблюдавала местни танцьори в непоносима жега или е сърбала чаша гадна течност, Даяна се обажда на приятелите си, за да ги развесели с поредните глупости. Любимата ѝ фраза е: „Всички тези неща, които правя за Англия.” Тя особено се развеселила, когато във Ватикана попитала Папата за раните му след атентата. Той си помислил, че говори за утробата си, и я поздравил с предстоящото бебе.

Даяна има развита интуиция и инстинктивно усеща хората, същината им и това, какво представляват. Нейната скромна амбиция сега е да учи психология и психиатрия.

Макар че хората с академична квалификация и правят прекалено силно впечатление, принцесата се възхищава повече от тези, които действат, отколкото от онези, които размишляват. Поради факта, че дълги години е оценявала ниско собствените си интелектуални възможности, инстинктивно е проявявала уважение към преценките на Чарлс

и висшите дворцови служители. Сега принцесата е наясно с посоката в своя живот. Подготвена е да спори по политически въпроси, което било немислимо преди няколко години. Резултатите са осезаеми. Дипломатите от Министерството на външните работи започват да разбират истинската ѝ цена. Силно впечатление им направило нейното първо самостоятелно посещение в Пакистан и последвалите визити в Египет и Иран. Речите, които почти ежеседмично произнася, също ѝ носят удовлетворение. Някои от тях пише сама, други се съставят от съветниците, сред които е личният ѝ секретар Патрик Джефсън. Назначен от нея самата през ноември миналата година, той ѝ е верен съюзник в кралския лагер.

Контрастът между истинските интереси на Даяна и ролята, отредена и от дворцовите служители, бе ярко демонстриран през март тази година, когато в един ден бе почетен гост на изложбата „Идеалният дом“, а вечерта произнесе трогателна реч за СПИН. Интересна е символиката на двата, отделени един от друг само с няколко часа ангажимента.

Посещението ѝ на изложбата бе организирано от дворцовите бюрократи, които бяха уредили всичко — от фотографите и списъка на гостите, до отразяването на събитието в пресата. Това наистина бе обичайната порция, която дворецът всекидневно сервира на медиите. Принцесата изигра ролята си безупречно — разговаряше с организаторите и се усмихваше пред камерите. Нейният спектакъл бе точно такъв, какъвто дворецът, пресата и обществеността са свикнали да очакват.

По-късно вечерта можеше да се види истинската Даяна, която разговаряше с експертите по въпросите на СПИН и с ръководители от средствата за масово осведомяване. Нейната реч бе сърдечна и искрена. Отговаряйки на много въпроси, за първи път се подлагаше на толкова сериозно изпитание. Въпреки че беше важно събитие в живота ѝ, всичко това премина безшумно в медиите.

През последните дни семейството на Даяна и особено сестрите ѝ Джейн и Сара са наясно с ужасяващите проблеми, с които се справя. Джейн винаги ѝ е давала разумни съвети, а Сара е станала много грижовна. Отношенията с родителите и обаче са по-неравни. Принцесата е привързана към майка си и силно реагира на новината, че съпругът ѝ Питър Шанд Кид я е изоставил заради друга жена. Миналото лято, след като пресата разпространи слуха, че от Алторп тайно са се разпродавали ценни предмети, връзката с баща и премина през труден период. Децата на граф Спенсър и Даяна включително писали на баща си, за да изразят недоволството си от неговите действия. По същия повод дори принц Чарлс проявил загрижеността си пред Рейн Спенсър, но реакцията както винаги била непоколебима. По време на околосветското си пътешествие обаче граф Спенсър (сега покойник) бил силно трогнат от обичта на хората към неговата дъщеря и се обадил на Даяна от Америка, за да ѝ каже колко много се гордее с нея.

Подкрепата от страна на семейството, ѝ е съпроводена с куража, който малката група съветници, опознали истинската Даяна, а не усмихнатото за публична консумация лице, ѝ дават. Те не хранят илюзии, че макар да е жена с много добродетели, принцесата е склонна към песимизъм и отчаяние — качества, които засилват вероятността да се махне от Двора. Слизането на херцогинята на Йорк от сцената засилва пораженческите черти в характера ѝ.

Ето какво споделя Даяна пред приятели: „Всички казват, че съм Мерилин Монро на 80-те години и на мен ми е страшно приятно. Всъщност никога не съм си казвала „ура, чудесно!“, никога. В деня, когато го направя, значи съм в беда. Ще върша задълженията си като принцеса на Уелс, колкото време ми е отредено, но не виждам това да трае повече от петнадесет години.”

Въпреки че има правото да се самосъжалява, твърде често това се превръща в мъченичество, наложено от самата нея. Както споделя Джеймс Гилби: „Когато е уверена, се разтваря и премахва бариерите. Но веднага щом се появи подрънкване на бронята ѝ, се оттегля незабавно. Понякога сякаш иска да обиди или да отхвърли някого, преди да е напусната от хората, които обича и на които се доверява. В резултат, в решителни моменти, когато най-много се нуждае от подкрепа, отблъсква съюзниците си.”

Заета с невъзможното — да балансира в живота, принцесата неминуемо изпада в маниакалното състояние непрекъснато да обсъжда проблемите си. Приятелката ѝ Каролин твърди, че е трудно да не се вманиачаваш, когато светът наблюдава всяка твоя стъпка. Даяна безкрайно обсъжда трудностите, които има със своя съпруг, с кралското семейство и системата. Трудностите остават нерешени, а пропастта между думи и действия болезнено нараства. Независимо дали ще продължи да живее в кралския двор, или ще си тръгне, примерът на херцогинята на Йорк се превръща в източник на несигурност. Джеймс Гилби резюмира дилемата: „Никога няма да е щастлива, докато не се откъсне, но тя няма да го направи, ако Чарлс не го направи. А той няма да предприеме този ход заради майка си. Ето защо никога няма да бъдат щастливи. Ще продължават да стоят под нелепия чадър на кралското семейство, но ще водят напълно самостоятелен живот.”

Бъдещето на Даяна в кралското семейство в никакъв случай не е ясно. Ако би могла да напише своя сценарий, би отпратила съпруга си с приятелите му от Хайгроув, за да се опита да намери щастието, което не е намерил с нея. А тя би останала свободна, за да подготвя принц Уилям за евентуалната му съдба на крал. Това е мечта, толкова нереална, колкото и мечтата на принц Чарлс да изостави кралските си задължения и да има своя ферма в Италия. Даяна има и други, по-скромни амбиции: да прекара уикенд в Париж, да учи психология, да свири на пиано така, че да може да се появява на концерти, и отново да започне да рисува. Сегашният ритъм на живота ѝ прави дори тези надежди грандиозни, да не говорим за представата ѝ за бъдещето — иска да се установи в чужбина, в Италия или Франция. По-вероятно е обаче да продължи да работи с благотворителни и социални организации — дейност, която ѝ носи чувство за изпълнен дълг и повишава самооценката ѝ. Както казва брат ѝ: „Тя има силен характер. Знае какво иска и мисля, че след десетгодишна работа е стигнала до едно равнище, на което ще остане още много години.”

Като дете Даяна усещала особената си съдба, като възрастен човек все още вярва в инстинктите си. Докато се справя със значителните си лични проблеми, носи бремето на обществените очаквания. Постигание е, че откри себе си при изключително неблагоприятни обстоятелства. Ще продължава да крачи по пътека, различна от тази на съпруга си, на кралското семейство и системата, която то олицетворява. И въпреки всичко ще се придържа към установените традиции. Но както самата казва: „Когато се прибера вкъщи и изгася лампата, знам, че съм направила всичко възможно.”

Дните на преструвките са отминали. В момента си в Кенсингтънския дворец принцът и принцесата на Уелс застанали лице срещу лице, за да обсъдят бъдещето си. Това би могъл да бъде повод да се повиши тонът, да се изрекат гневни реплики. Но не било. Този път, докато честно говорели за провала на съвместния си живот, атмосферата била спокойна, почти сърдечна. По време на дългия и цивилизован разговор бъдещият крал и бъдещата кралица на Англия свели глави пред неизбежното. Решили официално да се разделят и да прекратят играта на взаимност.

С преодоляването на първото препятствие — конфронтацията с принц Чарлс — Даяна почувствала дълбоко облекчение. Една нейна приятелка си спомня, че изглеждала почти весела. За първи път от много-много месеци спала добре. След като взели решението, двамата искали колкото може по-скорошна аудиенция при кралицата и херцога на Единбург. За жалост неумолимите изисквания на кралския график отложили срещата. Тъй като принц Филип се канел да прави официално посещение във Франция, аудиенцията била планирана за следващата седмица в замъка Уиндзор, където кралицата щяла да бъде домакиня на традиционните конни надбягвания в Аскот.

Даяна и Чарлс били единствените спокойни хора след публикуването на моята книга „Даяна: нейната истинска история”, която за известно време стана „най-популярната история”. Британските медии бяха обхванати от пристъп на истерия през седмиците, преди да излезе от печат. Вестниците, които не отпечатаха откъси, се опитаха да я „съсипят”, като публикуваха различни догадки за съдържанието ѝ. Това всъщност само засили интереса към публикациите във вестник „Сънди таймс”, където книгата излизаше на части. Заглавието на първата страница бе „Даяна била подтикната към пет опита за самоубийство от нелюбящия Чарлс”. Наблягаше се върху заболяването на принцесата от булимия и отчаяните ѝ викове за помощ. Главният редактор на „Сънди таймс” Андрю Нийл благоразумно отказа поканата за поло мач в парка на Уиндзорския замък, където кралицата щеше да бъде почетен гост.

Там обаче присъстваха приятелите на принц Чарлс Андрю и Камила Паркър-Боулс и неминуемо станаха обект на безброй фотографии. Облечена в кариран костюм от две части в стила на уелския принц, Камила бе сред двадесет и петимата гости, поканени в кралската ложа. Този жест не бе пропуснат от принцесата и верните ѝ приятели, особено след като ролята на Камила в нещастния живот на Даяна бе подчертана в появилата се същия ден публикация на „Сънди таймс”. Това бе ясен сигнал накъде духа кралският вятър. През следващите седмици Даяна на практика се оказа отлъчена от кралицата и нейното семейство и подложена на нападки от страна на херцога на Единбург.

Атмосферата на враждебност се бе оформила няколко седмици преди излизането на книгата. Макар Че лично Даяна, а и Бъкингамският дворец публично подчертаваха пасивната роля на принцесата при проучванията и писането на биографията ѝ, Чарлс и групата негови приятели ставаха все по-подозрителни, смятайки, че в един момент Даяна активно е съдействала на автора. В началото принцът, който бе наясно със съдържанието на книгата, бе насърчаван да я отмине с безразличие. Журналистите бяха внимателно разпитвани и при

появата на първите слухове, че в книгата се обсъждат опитите за самоубийство на Даяна, висши чиновници от двореца предложиха да се вземат съдебни мерки. Когато обаче откриха, че всичко е автентично, този план бе бързо изоставен. Тогава чиновниците се впуснаха в опити да притъпят въздействието на написаното. Дадоха брифинг за подбрани журналисти от радиото, телевизията и пресата в смисъл, че публикуването на книгата във вестник „Сънди таймс“ е просто част от тиражната война между вестниците, както и още един опит на родения в Австралия Рупърт Мърдок — собственик на „Сънди таймс“ и често наричан републиканец — да разруши монархията.

Имайки — всичко това предвид, аз трябваше да елиминирам всички въпросителни, за да осигуря пълната автентичност на написаното. Най-важно бе хората, които бяха допринесли със спорна информация, да бъдат предупредени за предстоящата битка. С разбираемо притеснение те се съгласиха, ако се наложи, да отстояват изявленията си публично. С така подготвената защита, битката започна. Както се очакваше, атакува се прецизността при излагането на фактите, атакува се „Сънди таймс“, главният му редактор и авторът.

Намеси се и Кентърбърийският архиепископ, като изрази опасение, че написаното ще се отрази зле на принцовете Уилям и Хари. Притежаваният от араби „Хародс“ забрани продажбата на книгата и така последва примера на веригата супермаркети „Тескос“, чийто председател сър Мън Маклорин е приятел на принц Чарлс. След това парламентарната комисия по оплакванията от пресата заклейми книгата като „отвратителен екхибиционизъм на журналисти, които ровят в душите на други хора“. Но и се съгласи, че бракът на принца и принцесата на Уелс е станал публично достояние поради повърхностното поведение на съпрузите. Никой обаче не отправи критика към самата книга.

Авторите на вестникарските уводни статии бързо видяха сметката на този взрив. „Дейли експрес“ писа: „Изключително важно е, че никой досега не оспори твърденията на автора и неговите източници. Те са се подписали под изявленията си и срещу книгата не е предявен съдебен иск. Истина е, че присъдата, която написаното дава на брака, не е оспорена. Изглежда, че при отсъствието на каквито и да било официални противоречия от заинтересованите страни, кралската институция е заела защитна позиция.“

Вестник „Тудей“: „Книгата я описва не толкова като принцесата от вълшебните приказки, а като съвременна млада жена. Много жени ще се присъединят към усещането ѝ, че е нежелана и към затрудненията и с храната, тялото и външния ѝ вид. Тя бързо е разбрала, че се е омъжила за неподходящ мъж, но вече е била хваната в капана. И макар много да е искала да разговаря за проблемите си, кралският ѝ статус е ограничавал слушателите ѝ до малцината лекари и приятели. Сега тя се е отскубнала от капана, като публично е признала човешките си чувства и това, че ги е надживяла, като е поела отговорната роля да работи за благотворителни цели.“

Това обаче не попречи на мащехата на Даяна Барбара Картлънд да сгълчи принцесата: „Не е трябвало да се жени за мъж от кралското семейство. Никой не я насилвал да го прави. Но ако си е избрала този път, просто не можеш да нарушаваш правилата на монархията.“ Авторката на романтични бестселъри, както и неколцина консерватори от парламента много искаха да видят автора на книгата в лондонския затвор „Тауър“.

Докато монархистите се събираха под знамето, пренебрегвайки посланието, но осмивайки автора, обществеността посредством изявления на приятели по време на едно посещение на Даяна у Каролин Бартоломю, която бе разказвала за заболяването и от булимия, се убеждаваше в истинността на написаното. За жалост това посещение при

старата ѝ приятелка имаше горчиви последици за принцесата. Висши дворцови служители, както и личният секретар на кралицата сър Робърт Фелоус, заплашително вдигнали пръст, когато видели репортажа на първа страница във вестниците. В техните очи Даяна била виновна не толкова заради конспиративната среща у Каролин, колкото за наивността си. Принцесата била информирана, че на „Даунинг Стрийт“ заели не по-малко неясно становище по въпроса. Министър-председателят Джон Мейджър, който знаел за кризата в брака им с Чарлс, изяснил, че ако „продължава да манипулира пресата“, няма да може да улесни достойното ѝ излизане от кралското семейство.

Натъжена и обидена, принцесата взела самолет и отпътувала за един приют — първият ѝ обществен ангажимент след публикациите във вестник „Сънди таймс“. Това била вълнуваща среща с обществеността. Даяна се разплакала от изблик на обич от страна на доброжелателите ѝ и от напрежението, резултат от решението, което взели с принц Чарлс. Сълзите на публично място не учудили приятелите ѝ — те познавали тревогата и тъгата в нея. Една приятелка казала: „Това показва напрежението, под което е била през последните осемнадесет месеца. Даяна е великолепна актриса, която винаги успява да прикрива мъката си.“

Макар че имала обществената подкрепа, съзнавала, че трябва сама да се справи с кралското семейство по време на серията от летни задължения, когато чувствата на роднините ѝ щели да излязат наяве. Първият ангажимент бил тържественото Посрещане на знамената. Министър-председателят, който присъствал на среща на най-високо равнище в Бразилия, намекнал за размера на кризата, в която се намира монархията, и правел всичко възможно да бъде при посрещането на знамената. Той заявил, че сега е моментът да се съюзят около кралското семейство. И макар че докато прелитали самолетите на британските военновъздушни сили, семейството отново показало единство на балкона на Бъкингамския дворец, напрежението не можело да се скрие. Предния ден принц Чарлс бил дал своята версия за събитията в разговор с кралицата. По-трудната среща с херцога на Единбург обаче трябвало да почака, докато мине церемонията по връчването на Ордена на жартиерата в замъка Уиндзор.

Това била тревожна седмица не само за принцесата, но и за верните ѝ приятели, които от години знаели и трудностите, с които Даяна се справя в кралското семейство, и напрежението, което щяло да ѝ се стовари през следващите дни и седмици. Знаели, че не е толкова хитра, манипулативна и политически лукава, колкото твърдели нейните клеветници, и щяла да има нужда от цялата си вътрешна сила и борбен дух. Както заявила нейна приятелка: „Тя е типичен Рак. Този знак ѝ подхожда напълно. Ако нищо не спира напредъка ѝ, действа много бързо, но щом се появи пречка, се оттегля на позната територия и се затваря в себе си.“

Конфронтацията с кралицата, с принц Филип и принц Чарлс в апартаментите им в Уиндзор дала на Даяна ясна представа за перспективите пред нея. Била посрещната от неодобрителни физиономии и отказ да се приеме идеята за раздяла под каквато и да е форма, преди да са се опитали да разрешат противоречията си в период от три месеца. И ако тази среща била неприятна за Даяна, то какво да кажем за яростното писмо, което не след дълго получила от херцога на Единбург. Ако бе получила подобно послание в началото на кралската си кариера, щяла да избухне в сълзи и да се свие в черупката си. Сега обаче не приела яростната атака. Ако щяла да пада, щяла да падне, борейки се. Веднага се свързала със свой приятел, за да ѝ препоръча адвокат. Нуждаела се спешно от съвет, за да подготви

подходящ отговор на принц Филип, както и да узнае как през следващите месеци да води преговорите с кралското семейство. Дали й списък от петима адвокати. Добре въоръжена, принцесата се почувствала достатъчно сигурна, за да напише дълъг и подробен отговор на разярения си свекър. В него добре описала начина, по който се отнасят към нея съпругът ѝ, семейството му и техните чиновници. Обществеността успяла да зърне играта за надмощие по време на конните надбягвания в Аскот, когато кралският журналист Джеймс Уитейкър видял как принц Филип нарочно пренебрегва Даяна, докато тя минавала край него в кралската ложа.

През тази седмица традиционната фасада на кралското единство щяла непрекъснато да се руши. Херцогинята на Йорк седяла заедно с дъщерите си принцесите Беатрис и Юджийн, малко нелепо изолирана от съпруга си, с когото вече били разделени. На следващия ден херцогът се присъединил към тях. Докато наблюдателите се мъчели да възприемат значението на поведението му, два пъти станали свидетели на фарса, който разиграли принцът и принцесата на Уелс. Те си тръгвали от Аскот заедно с Чарлс, за да се разделят само няколко мили по-нататък, където Даяна паркирала колата си. Тя потегляла към Кенсингтън, а той да играе поло. Ето как объркването и сблъсъците вътре в кралското семейство този път позволили на непоклатимата маска на монархията да падне пред очите на обществеността.

Докато кралската институция осъзнавала тежестта на кризата, възгледите на кралицата и най-близкото ѝ обкръжение се промъквали през дворцовата йерархия и преминавали към по-външните кръгове. Студенината към Даяна и на личния ѝ секретар Патрик Джефсън, който доказал лоялността си през тези бурни седмици, сега станала очевидна. Макар че висшите дворцови чиновници не срещали Даяна с пълно мълчание, липсата на топлина и ентузиазъм у тях била безпогрешна.

Започнала сериозна кампания от слухове. Доверени посетители в Бъкингамския дворец първи надушили интригата. „Кралското семейство затяга обръча около Даяна” — казал един от тях, докато други, приближени до портите от ковано желязо, коментирали от залата с трона: „Кралицата знае, че принц Чарлс има своите грешки, но той е наследникът на трона и има пълната и подкрепа. Каквото и да се случи, ще застане зад него.”

Въпреки побутванията и намигванията, реабилитацията на принца не била започнала. Тази задача щяла да падне върху плещите на личния му секретар Ричард Айлърд. Отговорността му усложнили и приятелите на Чарлс от Хайгроув, които през последните години застанали на негова страна. В края на юни Айлърд свикал среща на хората от кръга на принца, за да спасява репутацията му. Имало предложение да започне кампания с писма до най-големите вестници. Важни личности трябвало да посочат добродетелите на принца на Уелс и приноса му към нацията. Принцът се противял, въпреки че близките му приятели, между които гръцкият крал Константин, лорд и лейди Ромзи, лорд и лейди Трайън и други, чувствали, че поради протакането губи спора.

Докато дебатите се разгорещавали все повече, принцът провел серия от разговори с някои от приятелите си от Хайгроув. Сега, когато маските били свалени, те го посъветвали веднага „да зареже” Даяна и да поиска развод. Никога не били искали да се жени за нея, а сега поставяли под въпрос психическото ѝ здраве. Въпреки че Чарлс ясно заявил, че няма да участва в никаква кампания срещу съпругата си, приятелите му смятали, че е време да вземат нещата в ръцете си и да възстановят равновесието. Принцът трябвало да бъде обрисован като дълбоко наранен и изоставен съпруг, чийто характер не му позволява да отвърне на удара.

Вбесени от това, което сметнаха за едностранчивост в книгата ми, приятелите му отбелязваха неговата роля на грижовен баща и съпруг, чието приятелство с Камила Паркър-Боулс било нарочно интерпретирано погрешно от принцесата. А Даяна, за която се носят слухове, че е тайният източник за написването на книгата, трябвало да се унищожи, като се обрисова като болна жена, с прекалено слаб усет за действителността.

Няколко редактори на вестници бяха използвани като проводници и написаха анекдоти за ролята на Чарлс като безумно любящ баща: как играел в снега с принцовете Уилям и Хари по време на ски-ваканцията в Лех, Австрия, как посетители в Кенсингтънския дворец се изненадали приятно, наблюдавайки боричкането на бащата и синовете му на килима в дневната стая, и как Чарлс, когато графикът му позволявал, водел Хари на училище. Стана ясно също така, че по време на операцията на принц Уилям отишъл на опера едва след като хирурзите го уверили, че синът му е в сигурни ръце. По време на представлението бил поддържал връзка с болницата по преносимия си телефон. В същото време, късно нощем, на чаша уиски, личният му секретар Ричард Айлърд се мъчеше да разказва диалозите, в които принцът изповядвал обичта към синовете си.

Портретът на скромната родителска преданост контрастираше със задушаващата обич на Даяна към децата. Тя бе обвинена, че проваля опитите на Чарлс да се вижда с тях. Забраната ѝ била толкова ефикасна, че принцът се принуждавал досущ като разведен баща да моли майката за достъп до децата си. И този достъп му бил отказван под претекст, че трябвало да ходят на зъболекар и т. н. Най-изчерпателното нападение бе отправено от кралската писателка Пени Джунър, която описа Даяна като „безразсъдна, неблагоприятна и истерична”. Приятелите на Чарлс казаха за вестниците, че Даяна е „мегаломанка, която иска да стои на върха. Исква да гледат на нея като на най-великата жена в света. Поведението ѝ е опасно за бъдещето на брака им, на страната на самата монархия”. Докато обществеността не знаеше кой се крие зад поддръжниците на Чарлс, Даяна постепенно откри хората, които се опитваха да очернят името ѝ. Първо не вярваше, но с натрупването на факти бе принудена, макар и насила, да приеме, че близки приятели на принца, които давали доказателства, че ѝ съчувстват, всекидневно информират пресата. По време на един рязък разговор с мъжа си отсякла: „Защо не си спестиш телефонния разговор и не се обадиш направо в редакцията?”

През август, с пускането на незаконно записан телефонен разговор между принцесата и неин приятел, кампанията за смазването ѝ взе още по-мрачни размери. Капанът е чакал дълго време. В същото това време Даяна се опитваше да забрави поне за няколко часа безкрайната дилема относно бъдещето си в кралското семейство, като помагаше на болните и умиращите.

Както и много други членове на кралското семейство, Даяна се измъчвала от планирания формализъм на кралските посещения. Тя искала да види отблизо, без присъствието на камери и сановници, всекидневния ритъм на живота в болниците, приютите и центровете за наркомани. След като обсъдила със съветниците си, решила да се впусне в серия от частни посещения в приюти, подбирайки онези, които открила в началото на лятото. Идеята била да се потопи в живота, да разговаря с персонала, с пациентите и роднините им, както и да помага с каквото може на сестрите. Нейна приятелка казва: „Тя вижда това като възможност да прекара известно време вътре в тези организации и сама да види какво става там. Доколкото е възможно, иска да се отнасят с нея като с обикновен човек и да върши нормалната, монотонна работа в приютите продължително време.” Тази страна на нейната дейност е високо оценена от работещите в областта на социалните грижи.

Знаменателно било и частното посещение на Майка Тереза от Калкута в северен Лондон в началото на септември — по ирония на съдбата в разгара на т. нар. скандал Даянагейт. Майка Тереза пожелала да се види с принцесата и да прекарат заедно в молитви, медитация и разговори.

Макар че в основни линии принцът и принцесата водят отделен живот, те внимателно изоставят различията, когато синовете им са с тях. На партито по случай десетия рожден ден на принц Уилям, организирано от кръстника му, гръцкия крал Константин, и двамата били облечени в каубойски костюми. Репортажите за това парти, както и изявлението, че ще вземат децата си на пътешествието из Средиземно море на една от единадесетте яхти на Джон Лацис, извикали догадката, че двамата ще се впуснат във втори меден месец. Желанието на медиите било такова. Зад кулисите в Бъкингамския дворец обаче висшите чиновници на Даяна били хвърлени в ужас, когато им съобщила решението да не съпровожда мъжа си нито при официалното му посещение в Корея през ноември, нито при планираната визита в Турция. Този път споровете не, били толкова около антагонизма между принца и принцесата, колкото около загрижеността, че медиите ще се съсредоточат само върху двойката и поведението им, а сериозната цел на пътуването ще бъде пренебрегната.

По време на пътешествието с яхтата дистанцията между двамата била очевидна за всички. Даяна почти нямала контакт със съпруга си, спяла в отделна каюта и предпочитала да се храни с децата си вместо с възрастните. Напрежението нараснало още повече, когато вдигнала телефона, който ги свързвал с брега, и открила, че мъжът ѝ разговаря с отдавнашната си приятелка Камила Паркър-Боулс. Това наляло още масло в огъня на нейните подозрения. Разполагала вече с още едно доказателство, че връзката на Чарлс с Камила не била фантазия на болна жена. Принцеса Маргарет и група приятели, които се качили за известно време на яхтата, забелязали мрачното ѝ настроение.

За принц Уилям Даяна организирала друга успешна ваканция през лятото. Макар че често я обвиняват, че държи децата до полата си, тя накарала Уилям да приеме поканата на свой съученик да прекара две седмици в Съединените щати. Усещала, че тази „тайна ваканция“ ще даде на детето възможност да избяга от мислите за брака на родителите си.

Даяна отново учудила двореца, като отказала спортния „Мерцедес“, за който толкова дълго и упорито се борила. Чувства се неудобно да кара такава показна кола по време, когато британското население преживява икономически несгоди. Ще управлява една от колите на Бъкингамския дворец.

Междувременно лятото стана твърде горещо за херцогинята на Йорк. Във вестниците по цял свят бяха отпечатани снимки на Фърги, която се целува и прегръща с финансовия си директор Джон Брайън край басейна на неговата вила в Южна Франция. Този епизод сложи край на всички възможности за помирение между херцога и херцогинята на Йорк. Мнозина вярваха, че тя ще бъде лишена от титлата си и изхвърлена от кралското семейство. Друг скандал гонеше по петите скандала със снимките на Фърги. И мишената бе Даяна. В сейфовете на вестник „Сън“ бил заключен запис на телефонен разговор между жена, за която се твърди, че е принцесата, и неин мистериозен обожател. Разговорът, проведен се в навечерието на Новата 1989 година, бил дочут и записан от радиолобителя Сирил Рийнън.

Той се свързал с вестник „Сън“, последвали деликатни преговори вестникът да вземе лентата. Но дали тя е автентичната? Експерти я анализираха и сравняваха с откъси от речи на Даяна на публични места. Бяха убедени, че е тя, но главният редактор Келвин Макензи след разговори с издателя Рупърт Мърдок се разколеба и изчака. Така въпросът за известно време

бе изоставен. Година по-късно друга радиолюбителка от Оксфорд донесе във вестник „Сън“ свой запис на подобен разговор. Отново лентата надълго бе анализирана, но вестникът отново се въздържа от публикация, тъй като се подозираше, че записите биха могли да бъдат ужасна измислица.

В разгара на скандала със снимките на Фърги една статия в американското списание „Нашънъл инкуайърър“ разкри за първи път съществуването на разговор между принцесата и влюбения обожател, който я нарича „Сепийка“. В началото британските вестници бяха предпазливи, но след като „Сън“ публикува препис на разговора под заглавието „Животът ми е истински тормоз“, шлюзовете се отвориха. На принцесата, която била в Балморал с кралското семейство, казали да очаква най-лошото. Очакванията се потвърдили. Действията на вестника бяха изострени от говорителите на Бъкингамския дворец, които първо осмяха лентата като журналистическа измислица, а след като я прослушаха, заявиха, че е „неубедителна“.

Стана известно, че нежният разговор бил записан, докато принцесата била в Сандрингам. Мъжът, известен под името Джеймс, зодия Везни и посредник в продажба на коли втора употреба, говорил от телефона си в колата, която била паркирана близо до Абингтън, Оксфордшър. В текста жената изглежда много разстроена, самотна и уязвима, почти патетично благодарна на обожателя си за неговото внимание. По време на интимния им разговор говори за нещастния си брак, за това, колко е отдалечена от роднините си и за това, че не се „тъпкала“ — става дума за проявите на булимия. Други теми са астрологията, семейните клюки и приготовленията за Коледа в Норфък. Споменава се за Мара Берни, собственичката на "Сан Лоренцо" (любимия ресторант на принцесата в Лондон), за Джими Савил и опитите му да лансира популярността на херцогинята на Йорк, наречена „червенокосата“.

Записът започва по средата на изречението с реплика: „Много ми беше лошо по обед и почти щях да повърна. Чувствах се наистина тъжна, празна и си помислих, по дяволите, след всичко, което направих за това (не се чува) семейство.“ Жената продължава: „Това е толкова отчайващо. Всичките тези злонамерени намеци, факт е, че ще направя нещо драматично, защото не мога да търпя решетките на това семейство.“ После говори за съпруга си: „Толкова е сложно. Той прави живота ми истински ад. Баба му винаги ме гледа със странен поглед. Не е омраза, а нещо като интерес, примесен със съжаление.“

В друг момент заговори за това, че семейството, се дистанцира” от нея. „Тяхното дистанциране е причинено от това, че излизам и — мразя тази дума — покорявам света. Но аз не го искам. Аз излизам и върша нещата така, както знам.“ По време на целия разговор се разменят думи на нежност. В несвързания, често младежки разговор той 53 пъти я нарича „скъпа“ и 14 пъти Сепия или Сепийка. Жената му казва, че е „най-добрият човек в целия свят“, а обожателят я кара да му праща въздушни целувки по телефона и двамата правят това три пъти. Мъжът, за когото се твърди, че е Джеймс Гилби, макар той решително да отказва да коментира поверително или публично разговора, пита: „Нали нямаш нищо против, скъпа, че искам да говоря с теб толкова много?“ Тя отговаря: „Не, страшно ми харесва. Никога не съм го правила преди. Никога не съм го правила.“ Мъжът казва: „Скъпа, толкова е хубаво, че мога да ти помагам.“ Тя отговаря: „Наистина го правиш. Никога няма да разбереш колко много. Никога няма да разбереш колко много.“

С публикуването на още много подробности от разговора, принцесата страдала, като размишлявала върху бъдещето си в кралското семейство. В разгара на скандала Даянагейт

сериозно обмисляла да си събере багажа и да напусне Двора и обществения живот завинаги. Неколцина приятели потвърдиха, че била „съсипана” от вестникарските публикации.”Ако това е цената на обществения ми живот, повече не искам да я плащам” — казала принцесата на една приятелка, която после отбеляза, че Даяна никога не е била толкова депресирана и безнадеждно отчаяна. „Дори да не са успели да убият златната гъска, която снася златни яйца за медиите, със сигурност успяха да я ранят” — отбеляза с много горчивина човек от приближените на Даяна. По време на тази криза принцесата откри в лицето на кралицата съюзник, който ѝ съчувстваше и чието разбиране и помощ направиха много, за да успее да се бори срещу яростната атака на медиите.

От този момент публикациите вече се простираха от истеричното до зловещото и всеки ден се появяваше нов скандал, свързан с кралския двор. Лентите от Даянагейт бяха последвани от запис, направен през март 1990 година от друг радиолобител, който пък хванал разговор между херцога и херцогинята на Йорк. Развихряйки се, скандалът Фъргигейт разкри степента на разочарованието, което преживява херцогинята от своя брак и живота си в кралското семейство. Веднага щом разкритията бяха направени, вниманието се насочи към майор Джеймс Хюит и изявленията на бившата му приятелка Ема Стюърдсън относно връзката му с Даяна. Хюит отрече твърденията и веднага заплаши, че ще предприеме съдебно дирене срещу вестник „Сън”.

Породи се подозрение сред приятелите на принц Чарлс, двореца и британските служби за сигурност, че има заговор, чиято цел е да се дискредитира принцесата на Уелс. И макар че по-неправдоподобните истории могат да се отминат като белег на трескавата атмосфера на Флийт Стрийт, остава утайка от въпроси без отговор. Те са около скандала, наречен Даянагейт. Ако лентата е била в сейф, както твърди вестник „Сън”, как тогава съкратената версия се е озвала в редакцията на американското списание „Нашънъл инкуайърър”? И кой е изпратил на кореспондента на „Дейли мейл” Ричард Кей версия на записа, който той получил през август 1992 година в кафяв плик с пощенското клеймо от централен Лондон? Най-смущаващ е фактът, че един човек от най-близкия до принц Чарлс кръг е имал достъп до записа, още преди да се публикува в „Сън”.

Навярно най-зловещото събитие в тази подозрителна афера се е случило тогава, когато висши сановници от обкръжението на кралицата са се конфронтирали с Даяна. И месеци преди да започне скандалът, са я информирали за записите на разговорите ѝ от двореца Кенсингтън. Казаха са ѝ, че те съдържат изобличаващи свидетелства за връзките ѝ с медиите. По време на тази изключителна среща Даяна разбрала, че министър-председателят е информиран за лентите и че тя самата ще получи копие от тях. Слисана и зашеметена от най-новия поврат на събитията, принцесата потърсила приятелска помощ вътре в двореца, за да разбере какво точно става. Макар че ѝ съчувствал за „ужасяващото” ѝ положение в кралското семейство, служителят потвърдил, че записът наистина съществува. Сега всичките ѝ страхове, че телефонните разговори в Кенсингтънския дворец се подслушват (това я накарало да нареди стаите да се претърсят за подслушващи устройства), изглеждали доста основателни. И въпреки всичко на следващия ден високопоставен дворцов служител я уверил, че записите не могат да бъдат използвани срещу нея и че може да ги забрави. Въпросът повече не бил повдиган. Трудно е да разберем как трябва да се тълкува този епизод. Дали телефонът на Даяна се е подслушвал наистина — и ако е бил, от кого, — или това е бил само един голям блъф, чиято цел е принцесата да признае участието си в моята книга?

Каквато и да е истината, едно изглежда ясно: зад кулисите се правят опити да се поддържа престижът на Уелския принц за сметка на принцесата, за която и във, и извън двореца се твърди, че се кани да напусне кралската фамилия. Изглежда, всякога, когато в брака на кралската особа се появи криза, дворцовата машина заработва с пълна пара. Нали така постъпиха и с херцогинята на Йорк... Един приятел на Даяна, осведомен за шикалкавенията в заговора срещу нея, отбелязва: „Ако не си тръгне скоро, това семейство ще я съсипе.“

Въпреки че и черната пропаганда може да го стори. Трябвало да се обсъди въпросът за брака на принца и принцесата на Уелс. На закрыта среща в Балморал между кралицата, принц Филип, принц Чарлс и принцеса Даяна била предложена сделка. Първо, кралицата убедила Даяна да посети Корея със съпруга си. Отказът ѝ само щял да засили, вместо да елиминира, приказките около техния брак. Даяна се съгласила. Преди срещата надълго и нашироко били разгледани трудностите и реалностите на развода. Принцесата била накарана да разбере, че ако се разведат и се омъжи повторно, ще трябва да живее в чужбина и да изгуби децата си, които съответно са втори и трети наследник на трона. При условие че първостепенната грижа на Даяна е благосъстоянието на Уилям и Хари, това не би могло да бъде сериозен вариант за нея. Същият аргумент важал и за официалната раздяла. А тъй като не е нищо друго, освен прелюдия към юридическия развод, едва ли имало смисъл да се поема по тази пътека.

Основният въпрос, който се обсъждал, бил, че принцът и принцесата могат да се разделят неофициално — курс, който отдавна се нравел на кралицата. В духа на това споразумение Даяна трябвало да води свой живот в рамките на двореца, като се появява заедно с принц Чарлс само на официални церемонии като приемането на знамената например. Част от споразумението било Чарлс да даде съгласие Даяна да се изнесе от двореца Кенсингтън. Това не представлявало голямо затруднение за принца, тъй като за дом и канцелария едновременно използва къщата в Хайгроув в провинцията. И въпреки това. Чарлс все още няма желание да вземе решение. Той с радост се съгласил да намалее съвместните им ангажименти. Съгласил се и с предложението Даяна да прекарва уикендите си в Кенсингтън вместо в Хайгроув (освен когато децата са там), но се противял на основните ѝ искания — да има собствено домакинство, своя канцелария и персонал. Даяна е твърда в убеждението да следва намеренията си, докато се стигне до работни взаимоотношения с кралското семейство. Както казала на приятели: „Няма да ме сломят! Никъде няма да отида!“

Запазена е сигурността на монархията, но на каква цена? В края на едно изключително кралско лято британските поданици се опитват да заменят удобната митология за монархията с неконтролируемата действителност. Мнозина не харесват това, което виждат. Както коментира една уводна статия във вестник „Сън“: „Хората искат да знаят дали наистина се нуждаем от кралска фамилия. И защо толкова им се кланяме и се отнасяме към тях като към полубогове, като мнозина от тях не се държат по-добре от нас, а в някои случаи и много по-зле.“ Това е въпросът, който заема централно място в променящото се отношение към кралското семейство. Точно както няколко поколения руснаци и източноевропейци трябва да се справят с разпадането на комунистическата идеология, така и британците, в доста различни мащаби, са принудени да бъдат свидетели на дезинтеграцията на моралните понятия, които са крепили монархията през последните 150 години. От времето на кралица Виктория кралското семейство е било представяно на света като модел за семейно

благоприличие.

Министър-председателят на кралица Виктория Бенджамин Дизраели писал: „Нацията се представя от едно семейство — кралското, и ако това семейство е обучено в дух на отговорност и чувство за национален дълг, е трудно да се преувеличава благотворното въздействие, което упражняват членовете му върху нацията.” Ценностите, обвити в мистериозен воал, са служили на монархията поколения наред. Но вече не е така. Дори непоколебимо лоялният роялист „Дейли телеграф” отстъпи: „Това вече е прекалено много... Крайно време е да погледнем фундаменталния въпрос, който е от истинско значение — оживяването на монархическата институция през XXI век.”

Монархията, която е оцеляла 1000 години тъкмо заради способността си да се приспособява — все пак крал Хенри VIII едва ли е бил реклама на щастлив семеен живот, — сега се сблъсква с необходимостта да преразгледа основните си функции. Нейната важна роля е да представя нацията, а не семейния живот, и онези, които носят факлата на монархията, трябва да се вгледат тъкмо в тази първостепенна задача. Както заявява коментатор на вестник „Мейл он сънди”: „Фактите сочат, че викторианският начин, по който кралското семейство управлява и възприема себе си, е същината на проблема. Книгата на Андрю Мортън може да се окаже един катарзис. Естествено сега обществеността вижда принцеса Даяна в друга светлина, но не я обича по-малко. Покривалото е леко повдигнато и известна част от тайнствеността изчезна. Кралското семейство ще трябва да свикне с промяната в начина, по който го възприемат. В края на краищата монархията принадлежи на всички ни. Както всяка институция и тя трябва от време на време да се променя и адаптира. И този необходим процес може да бъде подпомогнат от факта, че имиджът ѝ, е по-близо до действителността от всеки друг път. Тронът може да се е разклатил. Но поставен на нови основи, може да стане по-силен от всякога.”

Вълшебната приказка приключи. Проникна дневна светлина и освети магията. Макар бракът на принца и принцесата на Уелс да се запази и Даяна да продължи да изпълнява кралските си задължения, сега кралското семейство застава срещу неизбежната задача да се приспособи към предизвикателствата на XXI век. Съдебните заседатели се появиха и никак не е сигурно, че присъдата ще бъде благоприятна за монархията.

Информация за текста

Andrew Morton
DIANA. Her True Story
© 1992 by Andrew Morton
ISBN 1-85479-191-5
First published in Great Britain
by Michael O Mara Books Limited

Андрю Мортън
ДАЯНА. Нейната истинска история
© Силвия Големанова, преводач 1992
© Издателство „Слънце”, София, 1992
ISBN 954-8023-06-7

Сканирал: Силвия Дацин